

FLYKTINGMOTTAGANDET I VÄRMLAND

EN ÖGONBLICKSBILD FRÅN HÖSTEN 2015

Utgiven av Region Värmland 2017

Faktainsamling: Britta Zetterlund-Johansson, Katarina Averås

Text: Britta Zetterlund-Johansson, Katarina Averås

Illustrationer: Tin Wigelius

Tryck: Strokirk-Landströms

Rapporten är nedladdningsbar från Region Värmlands webbplats.

Vid eventuella frågor om rapportens innehåll kontakta:

britta.zetterlund-johansson@regionvarmland.se

REGION VÄRMLAND

Box 1022

651 15 Karlstad

www.regionvarmland.se

FÖRORD

Under hösten 2015 ökade flyktingströmmarna till Europa och 162 877 personer sökte under det året asyl i Sverige. Det satte det svenska samhället på prov, och då i synnerhet kommunerna.

Vi förstod att Värmland befann sig i en extraordinär situation och valde att dokumentera skeendet medan det pågick.

Genom möten och samtal med berörda på många nivåer inom kommunerna, landstinget, myndigheter och andra organisationer tecknas en bild av ett samhällssystem som prövades, men som också klarade utmaningarna. I värmländska kommuner arbetade mängder av människor hårt med att ta emot en stor mängd människor som under sin flykt hade hamnat här. Både kommunanställda och folk från frivilligorganisationer gjorde imponerande insatser under det här året.

Rapporten är en ögonblicksbild från hösten och vintern 2015. Den är ett tidsdokument och samtidigt en samling av goda exempel på hur problem kan lösas och utmaningar mötas.

Tomas Riste
Regionråd

Stina Höök
Regionråd

INNEHÅLL

	BEGREPP OCH FÖRKORTNINGAR	6
	SAMMANFATTNING	8
1	INLEDNING	10
2	FRÅN ASYLSÖKANDE TILL ETABLERAD I SVERIGE	12
3	NATIONELL NIVÅ	15
	Lagar och regler som styr kommunernas och landstingens ansvar	15
	SKL vill se regelförändringar	16
	Regeringsbeslut och utredningsuppdrag	18
	Extra statliga medel	18
4	REGIONAL NIVÅ	20
	Länsstyrelsen som regional samordnare	20
	Länsstyrelsen och höstens flyktingsituation	21
	Länsstyrelsen och nyanländas integration	22
	Frivilliga krafter värdefulla för mottagandet	23
	Kollektivtrafiken en viktig faktor	24
	Bristen på tolkar var svår	26
5	VÄRMLANDS KOMMUNER – UTMANINGAR OCH ERFARENHETER	28
	Kommunernas ansvar och åtaganden	28
	Värmlands flyktingmottagande i siffror	30
	Den kommunala ekonomin	32
	Statistik, ekonomiskt bistånd	36
	Många fler ensamkommande barn än planerat	37
	God man och särskild förordnad vårdnadshavare	39

Barn har rätt att återförenas med sin familj _____	40
Egen bosättning - EBO-lagen _____	41
Förskola, grundskola, gymnasieskola och vuxenutbildning _____	42
Brist på personal inom skola och socialtjänst _____	48

6 LANDSTINGET I VÄRMLAND - UTMANINGAR OCH ERFARENHETER _____	50
Landstingets ansvar och åtaganden _____	50
Hälso- och sjukvården _____	51
Folktandvården _____	54

7 FILIPSTADS KOMMUN: STORA UTMANINGAR FÖR EN LITEN KOMMUN _____	57
---	----

8 VÄRMLAND OCH DE NYANLÄNDA _____	61
Kommunmottagna för bosättning i kommunerna _____	61
Nyanländas ålder och utbildningsnivå _____	63
Komma in på arbetsmarknaden - etableringsfasen _____	66
SFI och samhällsorientering _____	70
Kompetensförsörjning och invandring av arbetskraft _____	72

Region Värmlands rapportserie, februari 2017 _____	77
---	----

BILAGA: FRÅN ASYLSÖKANDE TILL ETABLERAD I SVERIGE - ILLUSTRATION _____	78
---	----

BEGREPP OCH FÖRKORTNINGAR

Anhöriginvandrare, eller anknytningsinvandrare, är en person vill komma till Sverige där en anhörig redan har uppehållstillstånd eller är svensk medborgare. Det gäller ofta make, maka, sambo eller barn under 18 år.

Ankomstboende är boende som Migrationsverket erbjuder asylsökande när de kommit till Sverige. Inrättades under sep 2015 i avvaktan på plats i anläggningsboende.

Anläggningsboende (ABO) är boende som Migrationsverket erbjuder asylsökande under tiden som asylsökande – i lägenhet eller större anläggning.

Anvisningskommun är den kommun som Migrationsverket anvisar ett ensamkommande barn till. En kommun kan inte överklaga ett beslut om anvisning. Det kan också vara Arbetsförmedlingen som beslutar om anvisningskommun till en person som fått permanent uppehållstillstånd om personen inte ordnar kommunplacering på egen hand.

Asylsökande är utländsk medborgare som tagit sig till Sverige och begärt skydd (asyl), men som ännu inte fått sin asylansökan slutligt prövad av Migrationsverket och/eller Migrationsdomstolen. Det är en mänsklig rättighet att kunna söka asyl i ett annat land än det egna.

Dublinförordningen garanterar att den som ansöker om asyl i någon av EU:s medlemsstater får sin ansökan prövad i någon av dessa stater. En asylsökande ska inte kunna sändas från en medlemsstat till en annan utan att någon anser sig ha ansvar för prövningen. Dublinförordningen gäller i Sverige och övriga EU-länder samt i Island, Liechtenstein, Norge och Schweiz.

Den som flyr har inte rätt att välja asylsland. Tanken är att personer som har skyddsskäl ska söka asyl i det första land de kommer till på flykten om de där är skyddade från förföljelse och från att sändas tillbaka till de länder de flytt från. En asylsökande som vistats i ett första asylsland före ankomsten till Sverige, kan skickas tillbaka dit. Det sker inte om personen bara rest genom ett annat land utan att stanna där.

Eget boende (EBO) under asyltiden kan en asylsökande välja att ordna boende på egen hand, till exempel hos släkt och vänner. Lagen om eget boende (kallas EBO-lagen) är en klausul i Lag om mottagande av asylsökande med flera som tillåter asylsökande i Sverige att söka och få bistånd till bostad var det vill i landet, istället för den bostad som Migrationsverket har anvisat dem till.

Ensamkommande barn är alla under 18 år som kommer till Sverige utan någon av sina föräldrar eller annan vuxen som kan bevisa att de har tagit över vårdnadshavarens roll. Åldersgränsen bygger på FN:s barnkonvention som handlar om det enskilda barnets rättigheter. Varje människa under 18 år räknas som barn, om man inte blir myndig tidigare enligt den nationella lagstiftningen i personens hemland.

Etableringsplan ges till nyanlända enligt Lagen om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare. Etableringsperioden ska underlätta för de nyanlända att etablera sig på arbetsmarknaden. Etableringstiden kan som längst vara 24 månader, men med möjlighet till avbrott vid längre sjukdom eller föräldraledighet. De som omfattas av insatsen är vuxna i åldern 20-65 år. Undantagna från den här gruppen är de som på grund av sjukdom eller skada har en prestationsförmåga under 25 procent. Insatsen gäller också för nyanlända mellan 18-20 år som saknar förälder i landet.

Evakueringsboende (EVK) är ett boende som en asylsökande kan få i avvaktan på plats på ankomstboende och anläggningsboende. I princip ett boende med tak över huvudet för mycket kort tid, några dagar. Inrättades under oktober 2015 för att klara det stora antalet asylsökande som anlände till Sverige.

Genevekonventionen är FN:s flyktingkonvention från 1951 angående flyktingars rättsliga ställning. Sverige och ett hundratal andra länder har skrivit under denna. Det innebär att Sverige ska pröva varje asylansökan och ge de människor som enligt konventionen är flyktingar asyl. Enligt konventionen är flyktingar personer som har välgrundade skäl att vara rädda för förföljelse på grund av ras, nationalitet, religiös eller politisk uppfattning, kön, sexuell läggning eller tillhörighet till viss samhällsgrupp. Förföljelsen kan komma från hemlandets myndigheter, men det kan också vara så att myndigheterna inte kan ge trygghet mot förföljelse från enskilda personer.

Integration är en ömsesidig process. Begreppet används för den process där samhället och en nyanländ anpassar sig till en ny situation. Motsatsen är assimilation som betyder att individen ska anpassa sig helt till samhället och där samhället inte förändras.

Kommunmottagen är personer som efter asylprocessen och beviljat uppehållstillstånd blir anvisad till en kommun via Arbetsförmedlingen eller Migrationsverket.

Kvotflykting är flyktingar eller andra skyddsbehövande personer som redan har fått sitt uppehållstillstånd när de anländer till Sverige. Sverige har förbundit sig till UNHCR (FN:s flyktingorgan) att ta emot ett visst antal kvotflyktingar varje år sedan 1950-talet. Resan till Sverige organiseras och betalas av Migrationsverket. Sverige tar idag emot 1900 kvotflyktingar per år. Denna kvot kan komma att öka.

LMA-kort är en tillfällig handling med foto som alla asylsökande får och som visar att personen är asylsökande i Sverige och omfattas av Lagen om mottagande av asylsökande m fl. Kortet utfärdas av Migrationsverket.

Nyanländ är en utländsk medborgare som fått permanent uppehållstillstånd. I Sverige räknas man som nyanländ i fyra år.

Schengensamarbetet har 22 av EU:s 27 medlemsländer anslutit sig till. Det är Belgien, Danmark, Estland, Finland, Frankrike, Grekland, Italien, Lettland, Litauen, Luxemburg, Malta, Nederländerna, Polen, Portugal, Slovakien, Slovenien, Spanien, Sverige, Tjeckien, Tyskland, Ungern och Österrike. Dessutom har Norge, Island, Liechtenstein och Schweiz anslutit. Schengensamarbetet innebär att människor som bor i Schengenländerna ska kunna resa fritt, utan att behöva visa pass, mellan de länder som anslutit sig till samarbetet. Gränskontrollerna har därför tagits bort. Istället sker pass- och inresekontrollen vid de yttre gränserna, det vill säga vid gränserna mot länder som inte deltar i Schengensamarbetet.

Sveriges yttre gränser är till exempel våra internationella flygplatser. Om man har ett visum till ett Schengenland så gäller det oftast i alla Schengenländer. Länderna i samarbetet har byggt upp ett IT-system för att leta efter och efterlysa personer. Det finns så kallade transitvisum som endast gäller för genomresa i Schengenområdet.

Uppehållstillstånd kan vara tillfälligt (TUT) eller permanent (PUT).

Olika grupper får uppehållstillstånd på olika grunder:

- Flyktingskäl har de som är kvotflyktingar och asylsökande. Det är personer som är i behov av skydd.
- Anhöriga till personer med uppehållstillstånd. Maka/make/registrerat partnerskap/sambo samt barn under 18 år.
- Gäststuderande som kan försörja sig under studietiden.
- Arbetskontrakt i Sverige.

Oavsett om en person får statusförklaring som flykting, alternativt skyddsbehövande, övrig skyddsbehövande eller beviljas uppehållstillstånd på grund av synnerligen ömmande omständigheter, är det vanligast att uppehållstillståndet är utan tidsbegränsning – ett så kallat permanent uppehållstillstånd. I undantagsfall kan giltighetstiden begränsas men tillståndet är aldrig kortare än ett år.

Vistelsekommun är den kommun där till exempel ett ensamkommande barn placeras av anvisningskommunen i de fall det inte finns några platser i familjehem eller HVB-hem tillgängliga i den egna kommunen. Det är fortfarande alltid anvisningskommunen som har ansvar för barnet upp till 18 års ålder.

Överenskommelse i det här sammanhanget är det kontrakt som länsstyrelsen har med kommuner om hur många nyanlända samt ensamkommande barn som kommunen ska ta emot för boende.

SAMMANFATTNING

Flyktingströmmarna ökade i Europa under 2015 och nådde sin kulmen under hösten. Totalt under året sökte 162 877 personer asyl i Sverige. Vid årsskiftet 2015/2016 var antalet asylsökande i Värmland 8 884, en ökning med nästan 140 procent jämfört med ett år tidigare. Elva procent av de asylsökande var ensamkommande barn, 1 006 personer.

Antalet asylsökande varierade stort mellan de värmländska kommunerna. Flest fanns i Kristinehamn, 1 322 personer, tätt följt av Filipstad med 1 103 personer. Om antalet asylsökande relateras till folkmängden, ser dock fördelningen annorlunda ut. Filipstad hade då den klart största andelen med närmare 104 asylsökande per 1000 invånare. Minst hade Eda, både till antal och i relation till folkmängden.

Samtliga kommuner i Värmland har överenskommelser med länsstyrelsen om mottagande av nyanlända med uppehållstillstånd. Värmlands länstal för 2015 var 933 personer. Verkligheten blev en annan då kommunerna tog emot 1 827 nyanlända som beviljats uppehållstillstånd. Av dessa var 120 (6,6 procent) ensamkommande barn.

De värmländska kommunerna tog emot långt fler ensamkommande barn under 2015 än de överenskommelser som fanns med länsstyrelsen.

De ökande flyktingströmmarna påverkade många delar av kommunernas verksamhet. Det upplevdes mycket svårt att planera och ha framförhållning då Migrationsverket upphandlade nya ankomst- och anläggningsboende för asylsökande i snabb takt. Viljan att ha en bra flyktingmottagning var stor, men höga ambitioner och engagemang överskuggades ofta av en frustration över att inte ha kontroll över situationen. I flera kommuner, bland annat Säffle och Filipstad, öppnades nya boenden innan kommunledningen hunnit få information.

Kommunerna hade mycket svårt att rekrytera och fylla behovet av personal i både skolan och socialtjänsten. I många värmländska kommuner har lärare och socionomer varit bristyrken långt före ett stort flyktingmottagande. Störst var bristen på lärare i svenska som andraspråk, modersmålslärare, studiehandledare på modersmålet och för personal inom elevhälsan.

Även bristen på skollokaler var påtaglig i de allra flesta kommuner. Befintliga skolor och klasser fylldes snabbt efter förtätning. Lokalbristen var också ett hinder för kommunerna att tillgodose behovet av fler platser i egna HVB-hem. Lösningen blev att fler fick dela rum med extrasängar och madrasser på golvet.

Språkinstruktionen för ungdomar i gymnasieåldern ökade med i genomsnitt 63 procent i länet och som mest med 250 procent i ett par kommuner.

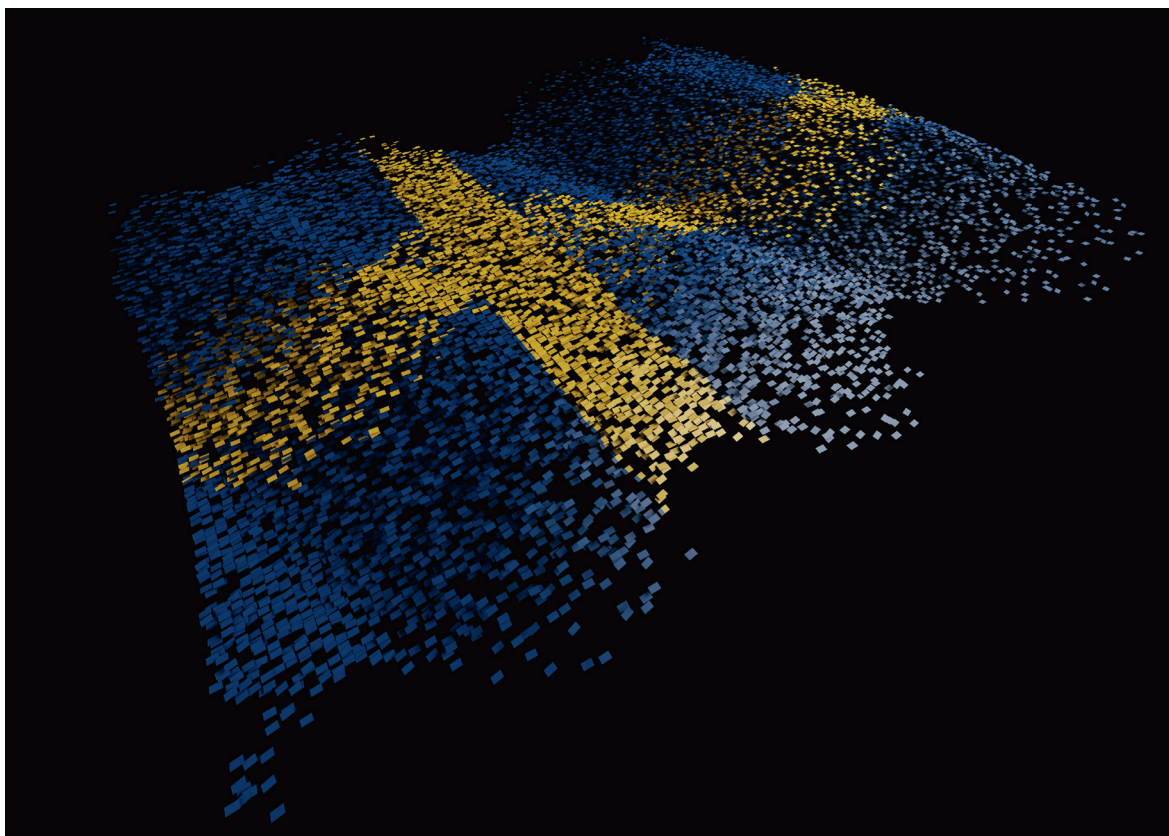
Värmlands kommuner fick tillsammans 353,8 miljoner kronor extra av staten. Syftet var att säkra vård, skola och omsorg, och samtidigt klara ett stort flyktingmottagande. Pengarna betalades ut under december 2015. Landstinget i Värmland fick 61,6 miljoner kronor för att täcka ökade kostnader kopplade till hälso- och sjukvård för asylsökande.

Tanken från statens sida var att täcka de stora kostnadsökningar som många asylsökande i kommunen förde med sig. Det fanns 27 olika bidrag från Migrationsverket för ökade kostnader. Åtta av dem utbetalas automatiskt men resten måste kommunerna söka. Det tar ofta lång tid innan medlen utbetalas. Kommunerna upplever detta system som betungande och krångligt.

Alla kommuner upplevde brist på bostäder för att kunna ta emot fler nyanlända. Detta gäller även där man på senare år beslutat om och genomfört rivningsprogram på grund av minskad befolkning. Det råder också stor osäkerhet kring nybyggnation. Behovet är akut, men frågan många kommuner ställer sig är hur befolkningen utvecklas på längre sikt. Ingen vill återigen riskera att få tomma lägenheter i sitt bestånd.

I december 2015 deltog 1 778 personer i den tvååriga etableringsfasen i Värmland. 32 procent hade en eftergymnasial utbildning, 21 procent motsvarande gymnasial utbildning och 47 procent hade en förgymnasial utbildning. Endast åtta personer (0,4 procent) hade ingen utbildning alls.

Flera kommuner uttrycker ett önskemål om att det borde finnas karriärvägar för de nyanlända – till exempel möjligheten att kombinera grundläggande SFI, yrkes-SFI samt praktik där man får möjlighet att påbörja sin arbetseta-

blering. Många yrken finns representerade – till exempel bagare, betongarbetare, bil- och lastbilmekaniker, bussförare, lastbilsförare, målare, kokkar, undersköterskor, apotekare, biomedicinska analytiker, civilingenjörer, förskollärare, läkare, lärare, psykologer, sjuksköterskor och socialsekreterare. Dessa är bristyrken i Värmland.

I september gjorde Arbetsförmedlingen en uppföljning på hur det gått för de nyanlända i Värmland direkt efter etableringsfasen, status 90 dagar efter avslutad insats. 17 procent hade arbete, 47 procent hade gått vidare till något annat arbetsmarknadsprogram, nio procent var öppet arbetslösa och 27 procent var arbetssökande eller studerade.

Högre kostnader för försörjningsstöd är något flera värmländska kommuner kämpar mot, delvis på grund av de nyanländas behov efter etableringsfasen.

Ett exempel är Filipstads kommun, som vittnar om att upp till 98 procent av de nyanlända som stannar i kommunen efter etableringen direkt behöver försörjningsstöd eftersom de inte har någon annan inkomst.

För att aktivt sänka kostnaderna för försörjningsstöd har flera kommuner utökat verksamheten inom sina arbetsmarknadsenheter. Det betyder att de gör allt mer av Arbetsförmedlingens uppdrag utan kompensation.

Hela landstinget upplevde hård belastning under hösten, men pekar särskilt ut vårdcentralerna, diagnostik, barnavårdscentraler, barnmorskemottagningar, infektion, smittskydds enheten, psykiatri och ambulanssjukvården som verksamheter med extra hård belastning i samband med flyktingmottagningen.

Redan tidigt under hösten gick landstinget in i beredskapsläge och aktiverade en regional särskild sjukvårdsledning för att samla alla berörda funktioner. Denna leddes av beredskapschefen.

Landstinget ska erbjuda alla asylsökande en kostnadsfri hälsoundersökning. Ungefär 4 000 asylsökande i Värmland gjorde en hälsoundersökning under 2015. Det motsvarar cirka 45 procent. Månaderna oktober–december innebar en tredubbling i antalet hälsoundersökningar jämfört med 2014.

Under 2015 gjorde Landstinget i Värmland en utredning för att ta reda på hur arbetet med asyl- och flyktinghälsa bör organiseras och utföras på bästa sätt framöver. En ny enhet var planerad redan före höstens riktigt stora flyktingmottagande.

Hösten 2015 förändrades situationen för Folktandvården Värmland mycket snabbt och ställde ökade krav på planering och prioriteringar. En arbetsgrupp tillsattes centralt i organisationen med uppdrag att ta fram förslag på hur arbetet skulle bedrivas så smart som möjligt och med syfte att underlätta för klinikerna runt om i länet.

I Värmland har asylsökande barn rätt till fullständig tandvård upp till och med 19 år, precis som för ungdomar som är folkbokförda i länet. Vuxna flyktingar har rätt till akut tandvård så länge de är asylsökande.

1

INLEDNING

Flyktingströmmarna till Europa började under sensommaren 2015 öka i snabb takt och allt fler såg Sverige som slutmålet och det land där de ville söka asyl. Den politiska ledningen för Region Värmland och länets ledande politiker i kommuner och landstinget förde i samband med detta en dialog om läget i Värmland.

Dialogen ledde bland annat till att Region Värmland initierade en kartläggning av arbetet med flyktingmottagande och integration i Värmland.

SYFTE

Syftet med kartläggningen har varit att öka lärandet och förtydliga hur flyktingmottagandet påverkar verksamheter och ekonomi i olika delar av kommunerna och landstinget samt att identifiera förbättringsområden. Ett mål var också att skapa möjligheter att utveckla såväl mottagandet som etableringsprocessen.

Samtidigt konstaterades att Värmland står inför stora utmaningar att klara kompetensförsörjningen inom både näringsliv och offentlig sektor. En pågående generationsväxling förstärker denna utmaning. För att ta tillvara de nyanländas kompetens och förkorta etableringstiden finns ett behov av att tillsammans öka kunskapen och effektivisera vissa delar i etableringen.

En ambition i kartläggningen har också varit att samla in och förmedla en rad goda exempel. En lyckad insats i en kommun kan troligen vara något för en annan att kopiera. Genom erfarenhetsutbyte sparas tid och resurser. Processen från behov och idé till handling blir kortare.

METOD

Kartläggningen har genomförts i flera steg med utgångspunkt i en intervju- och samtalsturné till länets samtliga 16 kommuner samt landstinget. Vid dessa möten har kommunledning, landstingsledning samt chefer inom skola, socialtjänst, arbetsmarknad, hälso- och sjukvård och tandvård bidragit med mycket värdefulla erfarenheter, kunskaper, insikter och problemställningar. Fördjupande samtal har genomförts i Filipstads kommun. Här finns en lång erfarenhet av flyktingmottagande och integrationsarbete. På senare år har man även tagit initiativ för att beslutsfattare på nationell nivå ska förstå de kommunala utmaningarna som ett stort flyktingmottagande innebär.

Intervjuer och kunskapsinhämtning har också skett i möten och samtal med företrädare för kommunernas och landstingets samverkanspartner och intresseorganisationer i dessa frågor: Migrationsverket, Arbetsförmedlingen, Länsstyrelsen Värmland, Sveriges kommuner och landsting (SKL), arbetsmarknadsdepartementet, Skolverket och Försäkringskassan.

ÅTERRAPPORTERING

Delar av materialet låg till grund för regionkonferensen i december 2015 i Arvika. Konferensen samlar varje år ledande politiker och tjänstemän från Värmlands kommuner och landstinget. Under denna konferens presenterades delar av underlaget. Som en avslutande aktivitet genomfördes också en workshop med diskussioner kring borden.

Med tanke på hur flyktingsituationen kom att utvecklas under hösten 2015 (och vidare in i 2016) måste kartläggningen läsas och betraktas som en ögonblicksbild. Redan under arbetet förändrades de utmaningar som kommuner och landsting ställdes inför i och med en allt mer intensiv flyktingström till Sverige.

OM INNEHÅLLET I KARTLÄGGNINGEN

Flyktingmottagning, samt de insatser som görs för att öka nyanländas möjligheter till etablering på arbetsmarknaden och integration i det nya hemlandet, omgärdas av många lagar och regler. Många myndigheter är involverade liksom olika frivilliga organisationer. För att förstå och kunna följa resonemanget kring den situation som det svenska samhället med bland annat kommuner och landsting upplevde under hösten 2015, har det varit nödvändigt att väva in stora mängder bakgrund och fakta i denna rapport.

Kartläggningen inleds av en genomgång av hur flyktingmottagandet fungerar, vilka lagar som styr kommunernas och landstingens ansvar och några av de viktigaste besluten som regering och riksdag fattade under hösten.

På regional nivå har Länsstyrelsen Värmland en samordnande roll för flyktingmottagning och utgör också regeringens förlängda arm ut till ansvariga i länet.

Den stora delen i kartläggningen ger en bild av hur verksamheter inom kommunerna och landstinget påverkades av en ökad flyktingmottagning och att fler nyanlända togs emot i kommunerna. Här varvas fakta och statistik med de utmaningar och erfarenheter som medarbetare och politiker ville förmedla vidare vid de intervjuer och samtal som genomförts. Här beskrivs svårigheter och frustration, men det lyfts också fram en stor mängd goda exempel på insatser med förhoppningen att inspirera andra till liknande aktiviteter.

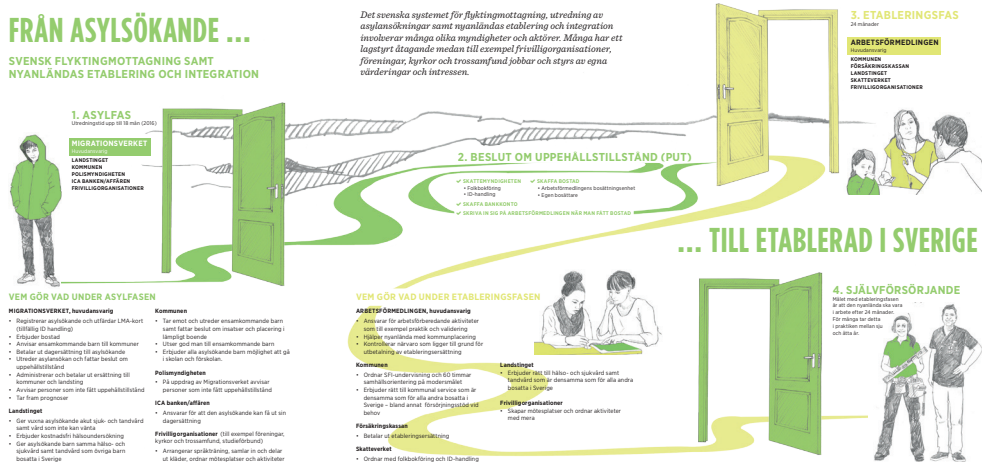
Kartläggningen visar även att Värmlands företag och offentliga organisationer har svårigheter att rekrytera personal inom vissa yrken och att det över lag inte finns något större överskott av arbetssökande som uppfyller arbetsgivarnas krav. Det lyfts fram att de flyktingar som får uppehållstillstånd och väljer att stanna i Värmland utgör en viktig resurs för den framtida kompetensförsörjningen i länet. De nyanlända behöver så fort som möjligt komma in på arbetsmarknaden.

2

FRÅN ASYLSÖKANDE TILL ETABLERAD I SVERIGE

Det svenska systemet för flyktingmottagning, utredning av asylansökningar samt nyanländas etablering och integration involverar många olika myndigheter och aktörer. Många har ett lagstyrt åtagande medan till exempel frivilligorganisationer, föreningar, kyrkor och trossamfund jobbar och styrs av egna värderingar och intressen.

Se illustration och grafik på rapportens sista uppslag.

ASYLFASEN – UPP TILL CIRKA 18 MÅNADER

Migrationsverket är huvudsansvarig myndighet för den asylsökande under asylofasen. Andra aktörer som den asylsökande kommer i kontakt med är kommunen, landstinget, polisen, Ica-banken, ortens butik och olika frivilliga organisationer.

MIGRATIONSVERKET:

- Registrerar asylsökande och utfärdar LMA-kort (tillfällig ID-handling)
- Erbjuder bostad
- Anvisar ensamkommande barn till kommuner
- Betalar ut dagersättning till asylsökande
- Utreder asylsökanden och fattar beslut om uppehållstillstånd
- Administrerar och betalar ut ersättning till kommuner och landsting
- Avvisar personer som inte får uppehållstillstånd
- Tar fram prognoser för asylsökande på nationell basis

LANDSTINGET:

- Ger vuxna asylsökande akut sjuk- och tandvård samt vård som inte kan vänta
- Erbjuder kostnadsfri hälsoundersökning (hälsosamtal och provtagning)
- Ger asylsökande barn samma hälso- och sjukvård samt tandvård som övriga barn bosatta i Sverige

KOMMUNEN DÄR BOENDET FINNS:

- Tar emot och utreder ensamkommande barn samt fattar beslut om insatser och placering i lämpligt boende
- Utser god man till ensamkommande barn
- Erbjuder asylsökande barn möjlighet att gå i skolan och förskolan.

POLISMYNDIGHETEN:

- Avvisar på uppdrag av Migrationsverket personer som inte fått uppehållstillstånd

ICA BANKEN/AFFÄREN:

- Ansvarar för att den asylsökande kan få ut sin dagersättning. ICA Banken har ramavtal med staten efter en upphandling av utbetalning av medel till asylsökande.

FRIVILLIGORGANISATIONER:

(till exempel föreningar, kyrkor och trossamfund, studieförbund)

- Arrangerar bland annat språkträning, samlar in och delar ut kläder, ordnar mötesplatser och aktiviteter

EFTER BESLUT OM UPPHÅLLSTILLSTÅND

När en nyanländ person har fått ett uppehållstillstånd folkbokförs denna av Skatteverket och det är dags att ordna eget boende och skriva in sig hos Arbetsförmedlingen.

SKATTEVERKET:

- Folkbokföring
- Utfärdar ID-handling

BOSTAD:

- Via Arbetsförmedlingens bosättningsenhet
- Egen bosättning

ARBETSFÖRMEDLINGEN

- Så snart som möjligt ska man skriva in sig hos Arbetsförmedlingen i den kommun där man blir folkbokförd.

ETableringsfasen – 24 månader

Arbetsförmedlingen är huvudansvarig myndighet för den nyanlända som folkbokförts i en kommun. Andra aktörer som den nyanlända kan komma i kontakt med under etableringsfasen är kommunen, landstinget, Försäkringskassan, Skatteverket och olika frivilliga organisationer. Målet med etableringsfasen är att den nyanlända ska vara i arbete efter 24 månader.

ARBETSFÖRMEDELINGEN:

- Ansvarar för arbetsförberedande aktiviteter som till exempel praktik och validering av utbildningar och arbetserfarenhet.
- Hjälper nyanlända med kommunplacering
- Kontrollerar närvaro som ligger till grund för utbetalning av etableringsersättning

KOMMUNEN:

- Ordnar SFI-undervisning (15 tim/vecka) och 60 timmar samhällsorientering på modersmålet
- Erbjuder samma rätt till kommunal service som till alla andra bosatta i Sverige – bland annat försörjningsstöd vid behov.

LANDSTINGET:

- Erbjuder hälso- och sjukvård samt tandvård som är densamma som för alla andra bosatta i Sverige

FÖRSÄKRINGSKASSAN:

- Betalar ut etableringsersättning

SKATTEVERKET:

- Ordnar med folkbokföring och ID-handling

FRIVILLIGORGANISATIONER:

- Skapar bland annat mötesplatser och ordnar aktiviteter för barn, unga och vuxna.

Källa: Bland annat Migrationsverket samt egen bearbetning

3

NATIONELL NIVÅ

Det finns en rad lagar och regler som styr kommunernas och landstingens ansvar när det gäller asylsökande och nyanlända.

Regeringen tog under hösten en rad beslut som påverkade kommuner och landsting. Bland annat fördelades totalt 9,8 miljarder kronor i extra medel i syfte att lätta på den ekonomiska bördan på grund av ett ökat antal asylsökande och nyanlända.

Sveriges Kommuner och Landsting, SKL, bevakar området och har listat 54 punkter med åtgärder man vill se genomförda.

LAGAR OCH REGLER SOM STYR KOMMUNERNAS OCH LANDSTINGENS ANSVAR

Kommunallagen (1991:900) innehåller grundläggande bestämmelser om kommunerna och deras befogenheter samt skyldigheter som tilldelats dem och där återfinns också principen om kommunal självstyrelse. Kommuner får själva ta hand om sådana angelägenheter av allmänt intresse som har anknytning till kommunens område eller deras medlemmar och som inte ska handhas enbart av staten, en annan kommun, eller någon annan, vilket brukar benämnas kommunernas allmänna eller generella kompetens och det är främst med stöd av den som kommunernas beslutande församlingar ska utöva sitt självstyre.

Kommuner har enligt kommunallagen en skyldighet att behandla sina medlemmar lika (likställighetsprincipen), såvida det inte finns sakliga skäl för något annat.

I Lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. finns bestämmelser om sysselsättning för och bistånd till vissa utlännings som befinner sig i Sverige. Bestämmelserna ändrades år 2006 som nu anger att de barn som är under 18 år och som vid ankomsten till Sverige är skilda från båda sina föräldrar eller från någon annan vuxen person som får anses ha trätt i föräldrarnas ställe, eller som efter ankomsten står utan sådan ställföreträdare, ska anses som ensamkommande barn och omfattas av särskilda bestämmelser i lagen. Detta innebar även att kommunerna gavs behörighet att anordna boenden för de ensamkommande barnen.

Förordning (1994:361) om mottagande av asylsökande m.fl. ger föreskrifter om mottagande av asylsökande i anslutning till lagen om mottagande av asylsökande m.fl. Bistånd lämnas för logi, bostadsersättning, dagersättning och särskilt bidrag. I denna förordning ges närmare bestämmelser om hur dessa ersättningar ser ut, vad de avser att täcka samt vilka belopp i kronor som avses.

Enligt socialtjänstlagen (2001:453) har kommunen det yttersta ansvaret för att de som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp som de behöver. Bestämmelser om ansvarsfördelningen mellan kommuner i fråga om stöd och hjälp regleras här och även grundprincipen om vistelsekommunens yttersta ansvar.

Kommunens ansvar enligt socialtjänstlagen för de som vistas i kommunen innebär vidare bland annat att socialnämnden utan dröjsmål ska utreda vad som kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden, vilket innebär bland annat ett ansvar att utreda asylsökande ensamkommande barns behov. När det gäller boende i annat hem än det egna, vilket även omfattar asylsökande ensamkommande barn, framgår det att socialnämnden ska sörja för att den som behöver vårdas eller bo i ett annat hem än det egna tas emot i ett familjehem eller i ett hem för vård eller boende.

Varje kommun ansvarar för att det finns tillgång till familjehem och hem för vård eller boende. Av 4 kapitlet framgår förutsättningarna för rätten till bistånd för den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt.

I förordningen (2002:1118) om statlig ersättning för asylsökande m.fl. ges bestämmelser om kommuners och landstings rätt till ersättning för vissa kostnader för asylsökande och vissa andra utlännings. Där framgår att en

kommun har rätt till ersättning för kostnader för det bistånd som har lämnats enligt socialtjänstlagen och den vård som har lämnats enligt LVU eller LVM till en person som vistas här med stöd av en ansökan eller beslut om tidsbegränsat uppehållstillstånd. Migrationsverket får även lämna ersättning till kommuner som haft betydande extraordinära kostnader för personer.

Skollagen (2010:800) innehåller grundläggande bestämmelser om utbildning inom skolväsendet. Det är det asylsökande barnets vistelsekommun som ansvarar för att barnet erbjuds utbildning från förskola till och med gymnasieskola. Asylsökande barn som omfattas av skollagen har rätt till utbildning men är inte skolpliktiga och rätt till utbildning i gymnasieskola gäller endast om den påbörjas innan barnet fyllt 18 år.

Källa: kommunjurist med specialitet socialtjänstlagen, lagar och förordningar asylsökande samt kommunjurist med specialitet skollagen, Karlstads kommun

SKL VILL SE REGELFÖRÄNDRINGAR

Sveriges kommuner och landsting, SKL, ger råd och stöd till kommuner, landsting och regioner i olika frågor som kommer upp med anledning av det stora flyktingmottagandet. Situationen är mycket ansträngd. Att genomföra akuta regelförändringar är, enligt SKL, ett måste för att ge bättre förutsättningar att hantera svåra utmaningar här och nu – bland annat inom skolan, socialtjänsten samt hälso- sjukvården. Kommunikationen med olika myndigheter och departement är tät i syfte att samordna insatser och föra fram de behov och synpunkter som förs fram i olika delar av landet.

Under hösten presenterade SKL bland annat en sammanställning som omfattar nio områden där man ser omedelbara behov av regelförändringar eller undantag från gällande regelverk i syfte att underlätta för kommuner, landsting och regioner att utföra sina uppdrag i samband med det stora flyktingmottagandet. Listan innehöll totalt 54 punkter.

Den första versionen av dokumentet kommunicerades från SKL den 27 oktober 2015. Därefter uppdateras det efterhand.

SKL anser också att det behövs mer genomgripande förändringar i asyl- och flyktingmottagandet som bidrar till ett långsiktigt hållbart och samordnat system som ger full kostnadstäckning till kommuner och landsting. Man menar även att det är avgörande att ansvarsfördelning mellan aktörer och utformning av insatser till nyanlända ger förutsättningar för att ta tillvara lokala möjligheter och nyanländas kompetens. SKL understryker att ett sådant förändringsarbete måste ske skyndsamt och parallellt med genomförandet av akuta åtgärder.

Regelförändringar eller undantag som behövs enligt SKL (januari 2016):

röd= ej genomfört, besked saknas

gul= besked om att förslaget ska genomföras eller beslut om snabbutredning

grön=genomfört

Boende för nyanlända

- Ombyggnadsregler för återbostadisering
- Undanta de flesta krav på säkerhet utom hållfasthet och brand i tillfälliga bostäder
- Säkerställ avdragsrätt för tillfälliga bostäder med mera
- Stöd till kommuner från Boverket
- Jourfunktion hos Boverket
- Vägledning om bygglovsbefrielse
- Förtydligande om lägenheter som tagits ur drift
- Stöd för alternativa brandskydd i tillfälliga bostäder
- Regeländringar kring detaljplaner
- Bemyndigande att besluta om undantag i PBL vid extraordinära situationer
- Statliga kreditgarantier

Socialtjänstens område

Mottagandet av ensamkommande barn:

- Förtydliga anknytningsbegreppet för anvisning av ensamkommande barn
- Undantag från socionomexamen och annan högskoleexamen
- Säkerställ att bedömning om stödboende inte begränsas
- Ta tillfälligt bort krav för HVB-hem om bemanning och föreståndares utbildning
- Undantag från krav att utredningar ska vara klara inom 4 månader
- Lättnader i kraven för BBIC-licens
- Möjliggör att vissa individuellt anpassade insatser kan ges utan biståndsprövning
- Lättnader i krav och stöd för att tillhandahålla utbildning för nya familjehem

Ekonomiskt bistånd från socialtjänsten:

- Minimera handläggning av ekonomiskt bistånd – ta bort "glappet"
- Justera upp etableringsersättningen kontinuerligt
- Förebygg övervältringar till ekonomiskt bistånd pga. arbetsbelastning hos AF

Överförmyndarverksamheten

- Se över systemet med gode män för ensamkommande barn
- På kort sikt bör det offentliga biträdets uppdrag utvidgas

Kommunernas mandat inom arbetsmarknads- och migrationsområdet

- Utöka kommunernas möjligheter att utföra insatser inom etableringsuppdraget
- Se över kommunernas mandat på migrationsområdet

Hälso- och sjukvårdsområdet

- Förenkla hälsoundersökningar
- Kontaktuppgifter för att nå asylsökande om hälsoundersökningar
- Ge tillgång till uppgifter om nyanlända som kan erbjudas hälsoundersökning
- Ge samordningsnummer till alla asylsökande
- Sjukvårdsansvaret på förvaren
- Möjlighet för privattandläkare att behandla asylsökande

Skola och utbildning

- Tillåt fjärrundervisning på entreprenad nu
- Ge dispens för språkinträdning på folkhögskola
- Tillåt friskolor att ge nyanlända elever förtur
- Kravet på skola inom en månad ska vara ett bör-krav
- Pröva dispens från tidsgräns för kartläggning
- Tillåt tillfälliga och flexibla lösningar för asylsökandes skolgång
- Undantag från krav på legitimerade och behöriga lärare
- Dispens från kravet på förskola inom fyra månader
- Avsteg från krav på standard i skollokaler
- Inför rätt att organisera gymnasieundervisning inom vuxenutbildningen
- Inför rätt att examinera elever på engelska
- Verka för en jämnare fördelning av asylsökande och nyanlända
- Ta fram handbok och stöd för bedömning av betyg

Brådskande behov av förändringar i ersättningssystemen

- Inför automatisk utbetalning av ersättning för asylsökande barns skolgång
- Säkerställ full kompensation för ankomstkommuners mottagande av ensamkommande
- Det behövs ett fungerande digitalt verktyg för att ansöka om ersättningar
- Säkerställ full kompensation för kommunala evakueringsplatser och abo
- Säkerställ ersättningssystem för ökad kapacitet i flyktingmottagandet
- Ny utformning av statens ersättningar till landstingen för asylsjukvård
- Ersättning för vård till oregistrerade asylsökande

Kollektivtrafik

- Säkerställ asylsökandes tillgång till allmänna kommunikationer

Tolkar

- Åtgärder för tillgång till fler och bättre tolkar

Källa: www.skl.se

REGERINGSBESLUT OCH UTREDNINGSUPPDRAG

Regeringen vidtog ett antal åtgärder under hösten 2015 för att stärka samordningen både på myndighetsnivå och inom regeringskansliet. I det här avsnittet redovisas en del av dem. Utöver dessa finns ytterligare åtgärder som presenterades i regeringens vårproposition i april 2015 samt i budgetpropositionen som presenterades den 21 september 2015.

I början av oktober meddelade regeringen att man förberedde sig för en krissituation och lyfte fram det ansträngda läge som flera myndigheter och många kommuner befann sig i. Regeringen uppmanade till samling och gemensamt ansvarstagande.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) fick i uppdrag att på nationell nivå samordna ansvariga aktörers hantering av flyktingsituationen. Detta innebar att ta fram nationella lägesbilder och ge information till regeringen för bedömning av åtgärder. Länsstyrelserna fick i sin tur i uppdrag av MSB att samla in lokala lägesbilder från kommuner och landsting som sedan låg till grund för deras rapportering till regeringen. Läs mer i avsnittet Länsstyrelsen Värmlands roll som regional samordnare sid 20.

Regeringen gav under hösten extra resurser till bland annat insatser för att hjälpa flyktingar i deras hemländer. Civilsamhället och trossamfunden fick extra resurser för flyktingarbetet i Sverige. Kommuner, landsting och regioner fick också extra medel för hanteringen av flyktingkrisen. Läs mer i avsnittet Extra statliga medel här nedan.

När det gäller boendefrågan delade regeringen ut flera uppdrag:

- Migrationsverket skulle uppföra och förvalta tillfälliga asylboenden.
- Länsstyrelserna skulle inventera platser för tillfälliga boenden.
- Statens institutionsstyrelse (SIS) skulle utreda förutsättningar att få fram platser i stödboende och i HVB-hem.
- Upphandlingsmyndigheten skulle underlätta upphandling i syfte att skapa förutsättningar för boende.
- Boverket skulle ta fram vägledning och föreskrifter till bestämmelser om tillfälliga anläggningsboenden i plan- och byggförordningen.

Socialstyrelsen fick i uppdrag att bland annat samordna informationsinsatser om familjehem och jourhem för ensamkommande barn samt att inrätta en svarsfunktion med uppgift att besvara frågor från och ge stöd till kommunernas socialtjänst.

I december fick Socialstyrelsen och Folkhälsomyndigheten fyra olika uppdrag för att stötta hälso- och sjukvården med att ge vård till asylsökande.

Inspektionen för vård och omsorg (IVO) fick i uppdrag att vidta åtgärder för att stärka kapaciteten i verksamheten med tillståndsprövning för ensamkommande barn.

Andra utredningar som regeringen beslutade skulle genomföras handlade om nya utbildningsvägar för att bli kontakttolk, inrättade en valideringsdelegation för att följa, stödja och driva på valideringsarbetet samt ett uppdrag om hur skolhuvudmännen skulle få möjligheter att erbjuda fjärrundervisning.

Regeringen föreslog att en ny lag införs som innebär att alla kommuner blir skyldiga att efter anvisning ta emot nyanlända för bosättning. Man föreslog också under senare delen av hösten en rad åtgärder för att skapa ett andrum för svenskt flyktingmottagande, bland annat att införa gränskontroller vid inre gräns, beslut som därefter kontinuerligt har förlängts.

Man fattade också beslut om en proposition med förslag till Lagen om särskilda åtgärder vid allvarlig fara för den allmänna ordningen eller den inre säkerheten i landet.

Källa: www.regeringen.se

EXTRA STATLIGA MEDEL

Sveriges kommuner, landsting och regioner fick 9,8 miljarder kronor extra för 2015 för hanteringen av flyktingkrisen i den förändringsbudget som regeringen lämnade till riksdagen i november. Pengarna fördelades enligt en beräkningsmodell som tog hänsyn till det faktiska antalet asylsökande och nyanlända i kommunen i förhållande till kommunens invånarantal.

Syftet med de extra resurserna var att säkra vård, skola och omsorg i kommunerna samtidigt som de har ett stort flyktingmottagande. Pengarna betalades ut under december 2015.

Så här mycket fick Värmlands kommuner: (miljoner kronor)

Arvika _____	17,2
Eda _____	3,9
Filipstad _____	50,5
Forshaga _____	8,3
Grums _____	11,6
Hagfors _____	27,7
Hammarö _____	1,9
Karlstad _____	30,4
Kil _____	3,9
Kristinehamn _____	64,1
Munkfors _____	10,3
Storfors _____	9,0
Sunne _____	33,0
Säffle _____	34,3
Torsby _____	35,3
Årjäng _____	12,4

Totalt till Värmlands kommuner _____ 353,8

Landstinget i Värmland tilldelades 61,6 miljoner kronor i extra medel för att täcka ökade kostnader kopplade till hälso- och sjukvård för asylsökande.

Totalt fick kommuner och landstinget i Värmland 415,4 miljoner kronor.

Utöver 50,6 miljoner kronor i extra statliga medel fick Filipstads kommun också fem miljoner kronor i extra stöd från Skolverket.

Beskedet från regeringen gjorde att det akuta ekonomiska trycket på kommuner och landsting lättade något. I slutet av året fanns många verksamheter som var i behov av att få del av det extra tillskottet, både för att täcka oväntat höga kostnader tidigare under året, men också som förstärkning inför 2016.

Källa: Regeringen dnr.Fi2015/05568/K

4

REGIONAL NIVÅ

Landets länsstyrelser är statens förlängning ut i regionerna. Med anledning av de ökande flyktingströmmarna tillsatte Länsstyrelsen Värmland i början av september en enhetsöverskridande arbetsgrupp med företrädare från kommunikation, integration samt risk, säkerhet och samhällsbyggnad. Arbetet leddes av beredskapsdirektören och gruppen höll veckovisa avstämningsmöten. Alla kommuner och landstinget fick lämna veckovisa rapporter om situationen. Informationen ställdes sedan samman och skickades vidare till Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) för vidare rapportering till regeringen.

LÄNSSTYRELSEN SOM REGIONAL SAMORDNARE

Länsstyrelsernas uppdrag formuleras i regeringens årliga regleringsbrev. För 2015 lades bland annat fokus på att länsstyrelserna ska prioritera insatser och utveckling av regional samverkan som väsentligt bidrar till att öka kommunernas beredskap och mottagningskapacitet av flyktingar. Man ska även verka för att stärka det civila samhällets roll i mottagande och etablering av nyanlända.

Varje år vill regeringen ha en redovisning av:

- Vilka förutsättningar länet har att upprätthålla och öka kapacitet och beredskap för mottagandet av nyanlända på kort och lång sikt samt hur det samverkar med annat mottagande.
- Samarbetet mellan statliga myndigheter och övriga berörda aktörer på regional och lokal nivå, och hur arbetet med uppdraget rörande ensamkommande barn har samordnats.
- Redovisa en samlad bedömning av de egna insatserna och resultatet av dessa, samt identifiera framgångsfaktorer och utvecklingsområden i länet för ökad kvalitet i mottagandet av nyanlända.

MOTTAGANDE AV ENSAMKOMMANDE BARN

Regeringen skiljer på uppdraget och redovisningen vad gäller flyktingmottagningen av de ensamkommande barnen. I det ska länsstyrelsen, under ledning av Migrationsverket och med utgångspunkt i dess bedömningar av platsbehov, verka för att det finns beredskap och kapacitet i länet att ta emot ensamkommande barn – både asylsökande och barn som har beviljats uppehållstillstånd.

Länsstyrelserna ska överlägga med kommunerna om mottagande av ensamkommande barn och om tillgången på platser. Man ska även verka för långsiktighet och hållbarhet i mottagandet. Uppdraget ska genomföras med utgångspunkt i flickors respektive pojkars behov och förutsättningar.

Länsstyrelserna ska redovisa till regeringen:

- Vilka förutsättningar länet har för att upprätthålla och öka kapaciteten för mottagandet av ensamkommande barn – på kort och lång sikt.
- Vilka åtgärder som har genomförts för att öka kommunernas beredskap samt förbättra långsiktigheten och hållbarheten i kommunernas mottagande.
- Redovisa en samlad bedömning av länsstyrelsens egna insatser och resultatet av dessa.

Källor:
Beredskapsdirektör, Länsstyrelsen Värmland
Handläggare risk och säkerhet, Länsstyrelsen Värmland
Integrationsamordnare, Länsstyrelsen Värmland
Utredare mänskliga rättigheter, Länsstyrelsen Värmland

LÄNSSTYRELSEN OCH HÖSTENS FLYKTINGSITUATION

Sammanställning av intervjuer:

Beredskapsdirektör, Länsstyrelsen Värmland

Handläggare risk och säkerhet, Länsstyrelsen Värmland

Integrationssamordnare, Länsstyrelsen Värmland

Utredare mänskliga rättigheter, Länsstyrelsen Värmland

När antalet människor som sökte sig till Sverige för att söka asyl snabbt ökade under hösten 2015 började flera centrala myndigheter att betrakta skeendet ur ett krisperspektiv – bland andra Migrationsverket, polisen och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB). Utifrån detta riktade Migrationsverket och MSB stora delar av sin kommunikation direkt till länsstyrelsernas krisberedskapsfunktioner.

I början av september inledde MSB veckovisa avstämningsmöten med fokus flyktingsituationen för att en månad senare, i början av oktober och på regeringens uppdrag, begära in lägesrapporter om situationen i kommunerna och länen. Samtliga kommuner i Värmland och Landstinget i Värmland fick då varje vecka lämna rapporter till länsstyrelsen som i sin tur rapporterade vidare till MSB. Denna rutin genomfördes tio gånger under hösten. Två särskilda rapporter lämnades under hösten även till Socialstyrelsen.

AKUT FÅ FRAM ASYLBOENDEN

Behovet av evakueringsboenden, ankomstboenden och anläggningsboenden blev snabbt akut under hösten. Därför arrangerade MSB från mitten av oktober till slutet av november särskilda nationella samverkansmöten varje vecka med fokus på boendesituationen. Länsstyrelsen fick i uppdrag att genomföra två boendeinventeringar i länet och rapportera in resultatet.

Från december 2015 valde Migrationsverket att flytta arbetet med bostäder till asylsökande från central nivå till myndighetens regioner. De veckovisa boendemötena fortsatte då för Värmlands del inom Migrationsverkets region Mitt tillsammans med övriga berörda länsstyrelser. Två särskilda boendesamordnare arbetade i region Mitt och länsstyrelsen upplevde att det blev ett mer effektivt arbetssätt.

MSB arrangerade under hösten också två nationella samverkansmöten med frivilliga idéburna organisationer som aktivt deltog i flyktingarbetet. Även dessa möten flyttades över till regional nivå samtidigt som boendefrågan. Frivilligarbetet kunde också tas upp på MSB:s ordinarie flyktingmöten.

Länsstyrelsen Värmland sammankallade till en samverkanskonferens med anledning av att säkerhetspolisen i mitten av november höjde hotbilden från 2 till 4 (där 5 är högsta nivå). Det var den högsta nivå som Sverige haft under modern tid. Deltagare var länets kommuner, landstinget, polisen samt länsstyrelsen. Inget omedelbart hot kunde identifieras och inget nytt möte fastställdes.

SEKRETESSBELAGDA ADRESSER

Under hösten identifierades i hela landet behov av att ibland sekretessbelägga vissa uppgifter rörande i flyktingsituationen. Detta initierades efter ett antal bränder mot tilltänkta och/eller befintliga asylboenden i landet. Länsstyrelsen Värmland tog aktiv ställning i frågan och informerade i mitten av november kommunerna i länet om sin principiella syn. Denna innebar bland annat kortfattat att detaljerad information om nya boenden borde vara sekretessbelagd i planeringsstadiet. I senare skeden, och i samband med beslut i kommunerna, finns uppgifterna i offentliga handlingar och då får var och en göra en egen bedömning om dessa ska beläggas med sekretess eller inte. Vid flera tillfällen fick länsstyrelsen begäran från olika aktörer om utlämning av uppgifter, men behövde inte häva sekretessen vid något tillfälle.

LÄNSSTYRELSENS UPPGIFT

Länsstyrelsens uppgift blev att samordna omvärldsbevakningen, analysera, rapportera och sköta kommunikationen samt att lösa tilldelade uppgifter. Länsstyrelsen skulle utan att ta över andra aktörers ansvar utgöra länken mellan centrala myndigheter och lokala/regionala aktörer samt civilsamhället i Värmland. På kort sikt (månader) fokuserades arbetet på tillfälliga boenden för att säkerställa tak över huvudet och förutsättningar för registrering.

På längre sikt (månader/år) är uppdraget att normalisera det egna arbetet med integrationen och skapa uthållighet i att lösa uppgiften. Över tid ska länsstyrelsen verka för ett flöde i boendesystemen så att platser frigörs i samtliga led.

Kommunikationsinsatserna kraftsamlades till att samordna information i länet, förmedla en samlad lägesbild samt ge information om hur civilsamhället kunde bidra. Allt i syfte att stödja arbetet, behålla en positiv attityd samt minska sannolikheten för social oro.

Länsstyrelsen tillsatte i början av september en enhetsöverskridande arbetsgrupp med företrädare från kommunikation, integration samt risk, säkerhet och samhällsbyggnad. Arbetet leddes av beredskapsdirektören och gruppen höll veckovisa avstämningsmöten.

Inom ramen för denna arbetsgrupp gjorde länsstyrelsen följande:

- Stödde Migrationsverket i arbetet med att ordna tak över huvudet till asylsökande.
- Spred information vidare från Migrationsverket och MSB till kommunerna och landstinget.
- Ansvarade för att samla in lägesrapporter från kommuner och landstinget som underlag till MSB:s nationella lägesbilder till regeringen.
- Inventerade evakueringsboenden.
- Stod i kontakt med det civila samhället.

LÄNSSTYRELSEN OCH NYANLÄNDAS INTEGRATION

Länsstyrelsen arbetar med långsiktiga strategier så att kommunerna är förberedda på att öka mottagningskapaciteten för att kunna ta emot de personer som får permanent uppehållstillstånd. Länsstyrelsen ska också informera aktörer om vad som sker på nationell nivå med till exempel ny lagstiftning och regeringens överenskommelser när det gäller flyktingmottagning och integration.

Sammanställning av intervjuer:

Beredskapsdirektör, Länsstyrelsen Värmland

Handläggare risk och säkerhet, Länsstyrelsen Värmland

Integrationssamordnare, Länsstyrelsen Värmland

Utredare mänskliga rättigheter, Länsstyrelsen Värmland

MOTTAGANDE AV NYANLÄNDA FÖR BOSÄTTNING

Fram till och med 2015 tecknade länsstyrelsen årligen överenskommelser med kommunerna om hur många platser dessa skulle tillhandahålla för mottagande av nyanlända med uppehållstillstånd samt vidarebosatta. Till grund för dialogen mellan kommun och länsstyrelsen låg ett länstal som togs fram av Arbetsförmedlingen. Det var ett inriktningstal och inte bindande. För år 2015 var Värmlands länstal 933.

Hammarö kommun skrev som sista kommun i Värmland överenskommelse om mottagande under 2015.

I Värmland har vissa kommuner ett mycket högt totalt mottagande, även sett ur ett nationellt perspektiv. Länsstyrelsen följde och dokumenterade noga arbetet i de mer ansträngda kommunerna i syfte att stödja och öka förutsättningarna för effektivare samarbete mellan kommunerna och statliga myndigheter i länet, såsom Arbetsförmedlingen och Migrationsverket.

I och med den nya bosättningslagen (2016:38), som trädde i kraft mars 2016, blev länstalen styrande. Det betyder att länstalen lägger grunden för hur många nyanlända kommunerna i Värmland ska ta emot gemensamt. Arbetsförmedlingen tar i samråd med Migrationsverket och länsstyrelserna fram länstalet för respektive län. Talen bygger på faktorerna invånarantal, arbetsmarknad och tidigare mottagna. Länsstyrelsen har i uppdrag att lämna förslag till regeringen hur länstalet ska fördelas på kommunerna.

För 2016 är Värmlands länstal 509.

MOTTAGANDE AV ENSAMKOMMANDE BARN

När det gäller ensamkommande barn har överenskommelserna styrts av kommunernas fördelningstal. Fördelningstalet för Värmland 2015 var 192 asylplatser samt 281 platser för nyanlända med uppehållstillstånd. För 2016 är fördelningstalen 1 461 respektive 212.

Dessa fördelningstal har sedan i sin tur fördelats mellan de värmländska kommunerna enligt en beräkningsmodell som tar hänsyn till befolkningsstorlek och tidigare mottagande.

År 2015 skrev alla kommuner överenskommelser för mottagande av ensamkommande barn utifrån sitt tilldelade fördelningstal. Men för 2016 har man från nationell nivå meddelat att överenskommelser ska skrivas upp stegvis. Det är för att kommunerna ska kunna anpassa sitt mottagande till hur många barn som kommer. En kommun som enligt överenskommelsen har tilldelats många platser, kan i praktiken under en kort tidsperiod under året få fler anvisningar än vad verksamheterna klarar av. Det är alltså viktigt att överenskommelserna stämmer överens med det faktiska mottagandet.

FRIVILLIGA KRAFTER VÄRDEFULLA FÖR MOTTAGANDET

Denna text är ett bidrag till kartläggningen från: Handläggare risk och säkerhet, Länsstyrelsen Värmland

Engagemanget från frivilliga var omfattande och oerhört värdefullt. Man tog sig an uppgifter snabbt och kostnadseffektivt, agerade direkt och var närvarande lokalt i hela länet. Uppgifterna löstes många gånger mycket professionellt. Med hjälp av mycket begränsade ekonomiska och personella resurser, mötte man människor på flykt som medmänniskor. Utan dessa insatser och resurser hade situationen för de asylsökande i Värmland varit mycket svårare än vad den var hösten 2015, enligt kommunerna i Värmland.

Organisationer som kan nämnas är till exempel Röda Korset, Rädda Barnen, olika trosamfund och kyrkor, Civilförsvarsförbundet, FRG-grupper och studieförbund, pop-up-organisationer som Refugees Welcome, KompisSverige och MammaBoxen. Nya och tillfälliga nätverk skapades och många enskilda individer ville engagera sig som volontärer och medmänniskor i mottagandet.

SPRÅKTRÄNING, AKTIVITETER, KLÄDER OCH VÄNSKAP

En del organisationer var engagerade sedan tidigare. Vissa av dem fick under hösten nya uppdrag eller inriktningar. Exempelvis ökade studieförbunden sin språk- och samhällsundervisning kraftigt med positiva resultat och stor uppskattning från de asylsökande, som annars måste vänta tills de får uppehållstillstånd och omfattas av samhällets etableringsinsatser. Idrotts- och folkrörelserna engagerade asylsökande i fotboll, styrketräning liksom i dans- och musikaktiviteter av olika slag.

Frivilliga krafter har bland annat ställt upp med transporter, respengar och måltider, engagerat sig som talesmän för asylsökande, gode män, tolkar och som kulturförmedlare.

Andra har bidragit med eller arrangerat till exempel språkcaféer, träffpunkter, samtalsgrupper, barn- och ungdomsverksamheter, barnkalas, familje- och barnaktiviteter, utflykter, studiebesök, film- och musikkvällar, körer, musikstunder, matlagningsmöten, språkutbildning, språkbanker, samhällsinformation och -undervisning, teoretisk och praktiskt stöd kring hur man skaffar körkort och identitetskort, trafik kunskap, tips och råd om skrivna och oskrivna kulturkoder i Sverige, promenader i skog och mark, fiske, mellanmänniska kontakter och "fika" i svenska hem, insamlingar av kläder, leksaker, möbler och pengar.

En del organisationer arrangerade även informationsträffar, kunskapsseminarier, konferenser och utbildningar i syfte att öka medvetandet och kunskapen om flyktingsituationen hos svenska folket. I princip alla organisationer hade omfattande information på sina hemsidor och/eller på sociala media.

MÅNGA ARBETADE MYCKET HÅRT

Frivilliga fick hösten 2015 också uppleva en hel del egna utmaningar. Medarbetare och volontärer hade ibland omänskligt hög arbetsbelastning, varför trötthet, utmattningstendenser samt håg- och hopplöshet förekom. Vissa personer hade hållit ett högt tempo i sitt engagemang i många år och hösten 2015 bjöd på en mycket hög belastning.

Språksvårigheter och språkbarriärer var mycket vanliga och bristen på tolkar var kronisk. Vissa frivilliga hade behov av baskunskaper om hur det är att vara flykting, hur man bemöter andra kulturer och religioner, fakta om asylprocessen och gällande regelverk med mera.

Frivilligarbetet försvårades i samband med att flera anläggningsägare utestängde volontärer och/eller organisationer från boendena. Anledningarna var flera och en del välmotiverade. Flödet av frivilliga i olika former hade ibland varit för stort och säkerheten ifrågasattes.

Man bör komma ihåg att asylboendet är den sökandes bo- och fristad. Det var inte alla som ville eller orkade ta emot besök.

En del frivilliga organisationer, såsom Röda Korset, säger sig ha haft ständig tillgång till boendena, vilket troligen beror på organisationens välkända opartiskhet och internationella erkännande.

NÖDVÄNDIGT MED SAMVERKAN

Behovet av samverkan mellan organisationer, och mellan frivilliga och det offentliga, blev tydligare än förr. Olika initiativ togs och länsstyrelsen genomförde ett samverkansmöte i november. I praktiken samverkade många frivilliga organisationer kring verksamheterna på asylboendena.

Samverkan mellan kommunerna och de frivilliga fungerade mycket olika. Det var inte självklart att kommunen bjöd in aktiva frivilliga organisationer till samarbete.

Ekonomiskt stöd behövdes också. De frivilligas insamlingar från allmänheten eller egna medel räckte inte till, utan stöd behövdes också från det offentliga. Regeringen tilldelade i slutet av året 260 miljoner kronor till civilsamhällets olika aktörer i ändringsbudgeten.

DET GODA EXEMPLET

TVÅ MILJONER TILL INTEGRATIONSProjekt

REGION VÄRMLAND

I slutet av oktober fattade politikerna i regionstyrelsen beslut om att utlysa två miljoner kronor till verksamheter och aktiviteter som gynnar integration i Värmland. Syftet var att uppmuntra det stora engagemang som finns i civilsamhället och bidra till att asylsökande och nyanlända får ett bra mottagande i länet. Pengarna kunde sökas av exempelvis ideella och idéburna organisationer.

Intresset för utlysningen var stort. 48 ansökningar kom snabbt in, varav 27 olika projekt i tio kommuner beviljades medel. Bland projekten fanns såväl små som större, och bidragsbeloppen varierade mellan 10 000 och 150 000 kronor. Många handlade om att skapa mötesplatser där aktiviteter mellan nyanlända och svenskar underlättas.

KOLLEKTIVTRAFIKEN EN VIKTIG FAKTOR

**Denna text är ett bidrag till rapporten från:
Utvecklingschef, Värmlandstrafik
Samt därefter även kompletterad av:
Utredare Mänskliga rättigheter, Länsstyrelsen Värmland**

Under hösten 2015 ställdes frågan om kollektivtrafiken på sin spets. Det blev tydligt att en fungerande kollektivtrafik är en förutsättning för en lyckad integration på lång sikt och för att asylsökandes rättigheter ska kunna uppfyllas på ett tillfredsställande sätt.

Det ökade asylmottagandet under slutet av 2015 resulterade i att Migrationsverket placerade asylsökande på orter med mycket begränsad service och där kollektivtrafik helt saknades eller endast fanns i liten utsträckning. Detta ledde till att mycket av den service som de asylsökande har rätt till – såsom sjukvård, tandvård och skola – var beroende av att frivilliga ställde upp med skjuts.

Migrationsverket säger sig vara medveten om problemen med denna inläsningseffekt, men konstaterar att en lösning inte ligger inom deras ansvarsområde. Under hösten har dock Migrationsverket i enstaka fall försökt att förlägga möten med de asylsökande direkt på ankomst- eller anläggningsboendet för att undvika resor och avlasta lokalkontoren. Även landstinget har etablerat mobila team med asylsköterskor som utför hälsoundersökningar och för Folkhälsvården som försöker träffa alla barn så fort som möjligt.

RESOR ÄR EN FÖRUTSÄTTNING

Under höstens dialoger mellan länsstyrelsen och de värmländska kommunerna diskuterades förutsättningarna för att klara ett ökat mottagande av nyanlända med uppehållstillstånd framöver. En central faktor som lyftes upp i detta sammanhang var just kollektivtrafiken.

Personer i etableringen behöver resa för att ta sig till SFI, arbete och praktik. Det är viktigt att kunna ta sig både inom och utom kommunernas och länets gränser. Pendling är en avgörande faktor då arbetsmarknadsläget varierar i olika delar av regionen. Med bostadsbrist i kommunerna har det blivit allt svårare för personer som fått uppehållstillstånd att lämna Migrationsverkets anläggningsboenden. Det innebär att dessa boenden i praktiken blir bostäder till flyktingarna under längre tid än planerat. Behovet av resmöjligheter med kollektivtrafiken ökar i en sådan situation.

Värmlandstrafik var väl medveten om situationen. Det fanns många föreningar och enskilda individer som bidrar med frivilliga krafter till att lösa problematiska situationer, men det behövdes långsiktiga och hållbara lösningar för att klara en ökande ström av asylsökanden och fler nyanlända invånare i Värmland.

SVÅRIGHETER MED BILJETTER

Nästan dagligen uppstod konflikter på bussar och tåg när asylsökanden inte hade giltiga färdmedel beroende på okunskap eller resurser. Principen i kollektivtrafiken är att alla betalar för sin biljett. Utifrån ett rättviseperspektiv så bör inte en enskild grupp särbehandlas från denna princip även, om sätten för att få tillgång till och betalningen för färdmedel kan skilja sig.

SVÅRT HINNA INFORMERA

Värmlandstrafik försökte att besöka boenden för att informera om hur man reser och betalar i kollektivtrafiken. En broschyr togs fram på flera språk som beskriver hur man ska göra och vad som gäller. Informationen upplevdes dock ibland som bristfällig, vilket Värmlandstrafik förklarade med att Migrationsverket under hösten öppnade nya boenden med mycket kort varsel och utan att ge information om dessa. Då är det omöjligt att nå ut till alla.

Hinder för de asylsökanden att ha giltiga färdbevis är dels den låga dagersättningen, som ska räcka till alla privata behov, samt även att de betalningskanaler de har tillgång till inte alltid fungerar i kollektivtrafiken.

Det är i första hand Migrationsverket som står för de resor varje individ har rätt till. Resor eller medel för att resa organiseras och distribueras på olika sätt beroende på om det är resor till vård eller andra funktioner. "Privata" resor eller resor för att delta i samhällslivet, är inte något som beaktas eller bekostas av Migrationsverket.

SER PÅ FRAMTIDA LÖSNINGAR

Kollektivtrafiken är ett viktigt verktyg för integration och tillväxt – att ha möjlighet att resa till en centralort, ta del av samhällsinformation samt delta i samhällslivet.

Värmlandstrafik diskuterar gärna en mer generell lösning för de asylsökandes resor, men menar att intäkterna måste stå i proportion till ökade kostnader för till exempel förstärkningar med fler fordon och mer personal, samt administration. Annars riskeras en undanträngningseffekt i andra delar av kollektivtrafiksystemet. Samhällets kostnader för ökat behov av kollektiv-

trafik i stråk där behovet tidigare inte varit lika tydliga, måste ses i ljuset av att hårda prioriteringar redan görs i kollektivtrafiken, och som i praktiken inte är tillgänglig för alla Värmlands invånare.

Det finns en modell i Kalmar där avtal tecknats mellan länstrafiken och Migrationsverket som många regioner tittar på. Värmlandstrafik har också vidare undersökt denna möjlighet men Värmlandstrafik har upplevt att Migrationsverket regionalt inte har varit intresserade av att diskutera frågan om resor som ligger utanför myndighetsuppdraget, även om det i flera led kan minska administration och konflikter i kollektivtrafiken.

BRISTEN PÅ TOLKAR VAR SVÅR

De viktigaste punkterna i tolketiken är:

- Allt som sägs ska tolkas. Tolken får inte göra sammanfattningar av det som sägs och inte heller lägga till egna kommentarer.
- Tolken ska vara neutral och opartisk, och får därför inte ta parti för vare sig tolkanvändaren eller klienten, eller på annat sätt lägga sig i ärendet.
- Strikt tystnadsplikt råder. Allt som sägs under tolksamtalen är hemligt. Allt som sagts under tolksamtalen lyder under sekretess.
- Tolkning ska ske i jag-form för att understryka tolkens roll som neutralt språkrör.

Källa: www.semantix.se

Kommunernas erfarenheter fångades upp genom intervjuer under kommuntornén (se sidan 10)

Resten av denna text är ett bidrag till rapporten från:

Handläggare risk och säkerhet, Länsstyrelsen Värmland

Handläggare Asyl- och flyktinghälsa Landstinget i Värmland

Bristen på tolkar började bli ett allt större problem från början av 2015 och blev än mer akut under hösten. Centralt hade Migrationsverket stora svårigheter vid landets ankomstpunkter i bland annat Malmö, Trelleborg, Göteborg, Stockholm.

Till Värmland kom asylsökande från ett 80-tal nationer som talade minst lika många olika språk. Omkring 70 procent hade dock syrisk, afghansk eller irakisk bakgrund, och därmed var behovet av tolkar störst för arabiska och dari. Engelska kunde delvis också användas.

ERFARENHETER FRÅN KOMMUNERNA

I intervjuerna med de värmländska kommunerna berättades om många egna lösningar för att tolka i olika situationer. Ofta fanns varken tid eller möjlighet att vänta in en formell tolk, utan det var viktigare att snabbt etablera en dialog och få till stånd samtal. Modersmåls lärare och andra nyanlända anlätades bland annat för att klara ut språkförbistringar i skolan. Inom socialtjänsten finns dock krav på sekretess och säkerhet som ställer högre krav och där det är nödvändigt att få tid för tolkning. Telefontolkning var vanligast.

Vissa kommuner upplevde att tolkar valde den uppdragsgivare som betalade mest. Konsekvensen blev till exempel att en bokad tolk kunde avboka uppdraget med kort varsel. Exempel finns också på att tolkar anlätades för att finnas till hands stand-by hos någon myndighet, vilket medförde att tillgången försvårades ytterligare och kommunerna kunde då inte få någon tolk alls.

ERFARENHETER FRÅN LANDSTINGET I VÄRMLAND

Tillgången till tolkar var under hösten 2015 många gånger mycket problematisk inom hälso- och sjukvården. Tolkbrist och språkförbistringar skapade ofta irritation, svårigheter och merarbete.

Ramavtal fanns med Semantix som är ett av Nordens största språkföretag och även andra företag anlätades. Men med tanke på den enormt stora efterfrågan på tolkar som rådde, fanns det helt enkelt inte tillräckligt många för att täcka behovet hos alla svenska myndigheter.

Alla myndigheter har krav på sekretess när tolk behöver anlitas. Vid ett vårdbesök ska patienten alltid kunna känna sig säker på att en närvarande tolk hanterar information och kunskap på samma sätt som sjukvårdspersonalen. De tolkföretag som landstinget har avtal med följer därför Kammarkollegiets vägledning om god tolksed. Dessutom tecknas ett sekretessavtal med alla tolkföretag som anlitas.

Som en konsekvens av tolkbristen fick man under hösten då och då ta till informella lösningar för att skapa förståelse mellan sjukvårdspersonal och asylsökande patienter. En del patienter tog med sig släktingar eller vänner som tolkhjälp, ibland klarade man dialogen på dålig engelska. På en del vårdcentraler och på sjukhusen fick också vårdpersonal som kunde det aktuella språket hjälpa till som tolkar. Olika webbtjänster för översättning och bilderböcker användes också i nödfall.

I de fall det bedömdes som nödvändigt med en tolk fick patienter bokas om till nya tider.

Vid några tillfällen ledde tolkbristen till missförstånd, dock inga som fick allvarliga konsekvenser. Vid ett tillfälle opererades en patient akut utan att själv veta eller förstå varför. Det fanns ingen tolk tillgänglig och operationen kunde inte vänta.

Erfarenheterna av tolkbristen hösten 2015 tog Landstinget i Värmland med sig in i den nya upphandlingen av tolkar som började gälla från och med 30 april 2016. Det är bland annat viktigt att ha avtal med fler än en leverantör. Avtal tecknades därför med tre företag. Upphandlingen delades dessutom upp i olika områden: telefontolkning, platstolkning och tolkning på distans via internet.

NATIONELLA TOLKRESURSER I SLUTET AV ÅRET

I december publicerade MSB uppgifter på www.krisinformation.se med organisationer som erbjöd tolk- och/eller språkkunskaper, till exempel Romersk-katolska kyrkan, Equmeniakyrkan, Islamiska förbundet, Svenska kyrkan (oftast stiftskanslierna), Befälsföreningen militärtolkar, Försäkringskassan och även Kammarkollegiet, som har ramavtal kring tolktjänster. Denna nationella resursbank som MSB utvecklat användes dock inte, enligt Länsstyrelsen Värmland, för att efterfråga tolkar.

VÄRMLANDS KOMMUNER – UTMANINGAR OCH ERFARENHETER

Ambitionen och viljan att ha en bra och fungerande flyktingmottagning är stor hos kommunerna i Värmland. Men under hösten uttryckte de flesta en stor frustration över de snabba förändringar av situationen som hösten 2015 innebär.

KOMMUNERNAS ANSVAR OCH ÅTAGANDEN

UNDER ASYLIDEN

Migrationsverket har det övergripande ansvaret för asylsökande i landet och så länge en individ är asylsökande ligger ansvaret för denna hos Migrationsverket. Kommunen har det yttersta ansvaret för att vuxna, barn och ungdomar som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp som de behöver.

Även om Migrationsverket utbetalar dagersättning och särskilt bidrag kan ändå ekonomiskt bistånd från kommunen bli aktuellt i vissa fall. Kommunen kan få betala ut bistånd i avvaktan på att Migrationsverket behandlar ansökan om dagersättning eller vid glapp mellan olika biståndslag som annan huvudman ansvarar för. I dessa fall har dock kommunen möjlighet att söka ersättning för utbetalt bistånd hos Migrationsverket.

Migrationsverket betalar också ut statlig ersättning till kommunen. Ersättningen ska täcka kostnader för de asylsökandes vistelse i kommunen. Kommunen får schablonbidrag via Migrationsverket som ska täcka kostnaderna för

asylsökande barns och ungdomars skolgång. Kommunen ansvarar för stödsatser enligt socialtjänstlagen som inte har motsvarighet i lagen om mottagande av asylsökande (LMA).

Asylsökande barn har rätt att gå i förskola på samma grunder som andra barn i Sverige, det vill säga från ett års ålder om vårdnadshavaren förvärvsarbetar, studerar eller är arbetssökande. Barnet kan också ha ett eget behov av plats i förskola. Från höstterminen det år barnet fyller tre år har barnet rätt till allmän förskola, alltså 15 timmar i veckan. Papperslösa barn har ingen rätt till förskola.

Asylsökande barn har rätt till skolgång men har dock ingen skolplikt under grundskoletiden. För asylsökande barn är det vistelsekommunen som ska erbjuda skolgång. Asylsökande ungdomar har rätt till utbildning i gymnasieskolan om de påbörjar utbildningen innan de fyller 18 år. Detsamma gäller papperslösa elever. Kommunen ska erbjuda skolgång inom en månad, men i de fall då det inte är möjligt, om det till exempel kommer många nyanlända till kommunen på kort tid, får det ta längre tid.

FÖR NYANLÄNDA MED UPPEHÅLLSTILLSTÅND

Kommunen ansvarar för mottagande av nyanlända flyktingar som har fått uppehållstillstånd i Sverige. Den erbjuder praktisk hjälp i samband med bosättning, ansvarar för skola, förskoleverksamhet, barnomsorg och andra insatser för barn och ungdomar och den erbjuder undervisning i svenska för invandrare (SFI) och annan vuxenutbildning. Kommunen står för utbetalning av försörjningsstöd enligt socialtjänstlagen för behov som dagersättning eller särskilt bidrag inte täcker, innan eller som komplement till etableringsersättning och den ansvarar för försörjning och andra insatser för dem som inte har rätt till etableringsplan på grund av nedsatt prestationsförmåga. Kommunen utreder barns behov och fattar beslut om insatser och placering i lämpligt boende, vilket också bland annat innebär att utreda om anhörig är lämplig och har förutsättningar för att ta emot barnet och att utse god man.

En person som fått permanent uppehållstillstånd (PUT) har i regel rätt till etableringsersättning som beslutas av Arbetsförmedlingen och utbetalas av Försäkringskassan under två år och denna ersättning ska täcka levnadskostnaderna. Personen kan få vänta på utbetalning av etableringsersättningen och kan då vända sig till kommunen för att ansöka om ekonomiskt bistånd. I vissa fall räcker inte etableringsersättningen till för att uppnå skälig levnadsnivå och då kan personen vända sig till kommunen för att ansöka om ekonomiskt bistånd. Kommunen är då skyldig att pröva en sådan ansökan och utreda om behovet kan tillgodoses genom annan huvudman eller om kommunen, som ytterst ansvarig, ska medge en sådan ansökan om bistånd. Den som inte kan ordna sitt boende anvisas till plats i en kommun som har överenskommelse med staten om flyktingmottagande. När det gäller akut bostadslöshet och den enskilde saknar egna inkomster för att bekosta boende så kan ansökan göras om kostnad för boende till kommunen.

FÖR ENSAMKOMMANDE BARN

Migrationsverket har initialt det övergripande ansvaret för mottagande av ensamkommande barn. De anvisar en kommun som ska ta hand om det ensamkommande barnet. Den anvisade kommunen har det långsiktiga ansvaret för barnet. Under hösten 2015 faxade Migrationsverket till den kommun som skulle ta hand om barnet. Anvisningskommunen hade 48 timmar på sig att förbereda men i realiteten kunde det handla om mindre än 24 timmar. Det praktiska mottagandet innebär att kommunen ska anordna boende, god man och utreda barnets behov av stöd.

Sedan 2011 företräder länsstyrelserna staten vid förhandlingarna med kommunerna om tillhandahållande av platser för ensamkommande barn och ungdomar. År 2014 ändrades lagen om mottagande av asylsökande (LMA) och av den nya lydelsen framgår att det inte längre krävs särskilda skäl för att Migrationsverket ska kunna anvisa en kommun ett ensamkommande barn. Detta innebär att Migrationsverket ges utvidgade möjligheter att anvisa asylsökande ensamkommande barn till samtliga kommuner oavsett om kommunen har en överenskommelse eller inte.

Ett barn som kommer ensamt utan sina föräldrar till Sverige och ansöker om asyl behöver stöd och hjälp, och lagstiftaren har ålagt socialnämnden utifrån socialtjänstlagen att ansvara för detta. Ansvaret gäller både asylsökande barn och barn som har fått uppehållstillstånd i Sverige. Kommunen har ett tydligt ansvar för omhändertagandet, huvudsakligen utifrån socialtjänstlagen. Ensamkommande barn ska kunna få del av de stödsatser som socialtjänsten kan erbjuda, och meningen är att samma regler ska gälla för samtliga barn som vistas i Sverige.

Genom Migrationsverkets anvisning tydliggörs vilken kommun som är vistelsekommun enligt socialtjänstlagen. Vistelsekommunen har ansvar för att ge barnet det stöd och den hjälp som socialtjänstlagen föreskriver, det vill säga: utreda barnets behov, fatta beslut om insatser, placera i lämpligt boende, se till att barnet får tillgång till skolundervisning samt verka för att barnet får tandvård och hälso- och sjukvård.

Detta gäller både för barn som är asylsökande och för barn som har uppehållstillstånd. Kommunen har möjlighet att få ersättning från Migrationsverket för insatser som utgått enligt socialtjänstlagen upp till personen fyllt 21 år.

När Migrationsverket har utsett en anvisningskommun skickas det ett beslut om anvisning till kommunen från Migrationsverket. Oftast anges att barnet eller ungdomen anses vara anvisad till kommunen från 24 till 48 timmar från att anvisningen inkommer, vanligen via fax. Den anvisade kommunen har då denna tid på sig att ordna boendeplats.

En socialsekreterare i anvisningskommunen kontaktar transitboendet som barnet eller ungdomen befinner sig

på, och bestämmer hur denna ska komma till utsett HVB-hem eller familjehem. Om det inte finns några lediga platser i anvisningskommunen är denna ansvarig att anordna boende hos en aktör på annat håll i landet. Transport sker oftast med tåg, eller om personen är under 15 år har det ordnats så att någon från socialtjänsten kommer och hämtar ungdomen med bil i de fall det behövs tågbyten.

Varje ensamkommande asylsökande barn har rätt att få en god man som kan företräda henne eller honom i Sverige enligt 2 § lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn. Det är överförmyndaren i vistelsekommun som är ansvarig för att förordna en god man.

Källa: kommunjurist, Karlstads kommun

VÄRMLANDS FLYKTINGMOTTAGANDE I SIFFROR

ASYLSÖKANDE

Vid årsskiftet 2015/2016 var antalet asylsökande personer i Värmland 8 884.

Samma tidpunkt året före var antalet asylsökande 3 720, vilket innebär en ökning med nästan 140 procent.

Den största andelen asylsökande, 6 918 personer, hade ett boende som Migrationsverket hade erbjudit, ett så kallat anläggningsboende. 947 personer hade ordnat eget boende hos släkting eller motsvarande medan resterande, 1 019 personer, hade annan form av boende som exempelvis familjehemsplacering eller vistelse på sjukhus.

Antalet asylsökande varierade stort mellan de värmländska kommunerna.

Flest asylsökande hade Kristinehamn, 1 322 personer, tätt följt av Filipstad som hade 1 103 personer. Men om antalet asylsökande istället relateras till folkmängden i kommunerna blir fördelningen en annan. I tabellen redovisas antalet asylsökande per 1 000 invånare i kommunerna och länet som helhet. Då framgår att Filipstad har den klart största andelen asylsökande med närmare 104 asylsökande per 1 000 invånare. Minst har Eda, både till antal och i relation till folkmängden i kommunen.

Personer boende i Migrationsverkets mottagningssystem, 2016-01-01

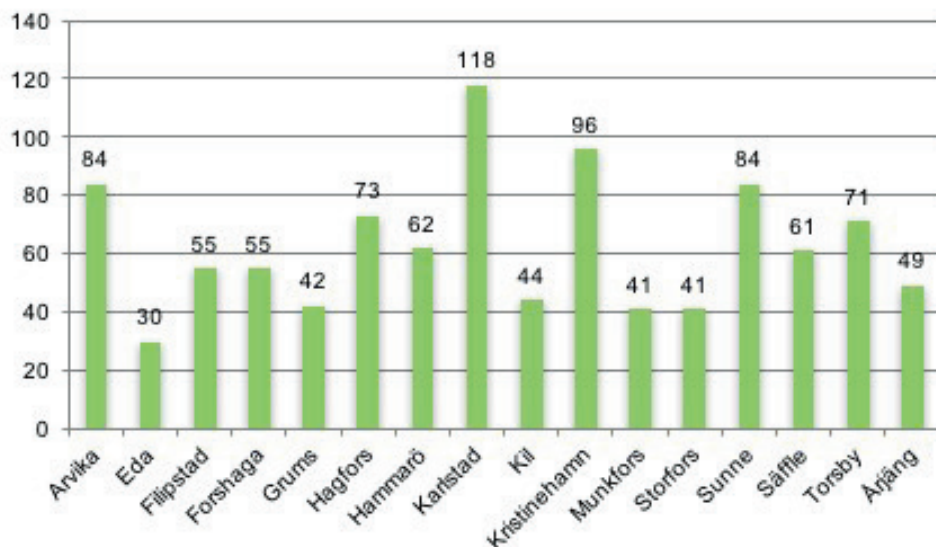
	ANLÄGGNINGS- BOENDE (ABO)	EGET BOENDE (EBO)	ÖVRIGT BOENDE	Totalt	Antal/1000 inv
Arvika	306	60	84	450	17,5
Eda		19	30	49	5,8
Filipstad	945	98	60	1 103	103,9
Forshaga	137	29	56	222	19,5
Grums	150	18	42	210	23,4
Hagfors	733	43	74	850	71,3
Hammarö	149	8	62	219	14,4
Karlstad	551	258	124	933	10,6
Kil	31	14	44	89	7,5
Kristinehamn	1 038	188	96	1 322	54,8
Munkfors	179	12	41	232	63,5
Storfors	319	4	41	364	88,7
Sunne	739	36	85	860	65,7
Säffle	463	108	60	631	41,2
Torsby	831	46	71	948	79,1
Årjäng	347	6	49	402	41
Värmlands län	6 918	947	1 019	8 884	32,3

Källa: Migrationsverket och Kolada (2016-02-17), egen bearbetning

ENSAMKOMMANDE BARN

I Värmland fanns det vid årsskiftet 2015/2016 1 006 ensamkommande barn, vilket motsvarade 11 procent av det totala antalet asylsökande i länet. I diagrammet nedan visas antalet ensamkommande barn i Migrationsverkets mottagningssystem per kommun. Flest antal ensamkommande barn hade Karlstad (118). Därefter kom Kristinehamn med 96 ensamkommande barn.

Antal ensamkommande asylsökande barn i Migrationsverkets mottagningssystem, 2016-01-01

Källa: Migrationsverket (2016-02-17)

MOTTAGANDE AV ENSAMKOMMANDE BARN I KOMMUNERNA

Länsstyrelsen ska under ledning av Migrationsverket, och med utgångspunkt i Migrationsverkets bedömningar av platsbehov, verka för att det finns en beredskap och kapacitet att ta emot barnen som antingen är asylsökande eller som har beviljats uppehållstillstånd. Här ska länsstyrelsen i särskild ordning överlägga om mottagande av de ensamkommande barnen.

Under 2015 kom Länsstyrelsen Värmland överens med kommunerna om ett mottagande av 192 asylsökande barn i Värmland. Utfallet blev dock att kommunerna under 2015 tog emot totalt 1 006 ensamkommande barn.

	Asylplatser (ensamkommande barn)	Utfallet 2015 (ensamkommande barn)
ARVIKA	16	84
EDA	10	30
FILIPSTAD	7	55
FORSHAGA	11	55
GRUMS	9	42
HAGFORS	10	73
HAMMARÖ	13	62
KARLSTAD	38	118
KIL	10	44
KRISTINEHAMN	13	96
MUNKFORS	8	41
STORFORS	7	41
SUNNE	10	84
SÄFFLE	10	61
TORSBY	11	71
ÅRJÄNG	9	49
TOTALT:	192	1006

Källa: Migrationsverket (2016-03-30), egen bearbetning

DEN KOMMUNALA EKONOMIN

FÖRORDNING (2010:1122) OM STATLIG ERSÄTTNING FÖR INSATSER FÖR VISSA UTLÄNNINGAR

Kommuner som tagit emot skyddsbehövande eller vissa andra utlänningar för bosättning har rätt till ersättning enligt förordning (2010:1122) om statlig ersättning för insatser för vissa utlänningar. Denna förordning omfattar personer som beviljats uppehållstillstånd.

Grundersättning

Kommuner som har tecknat en överenskommelse om mottagande av nyanlända får en grundersättning på fem prisbasbelopp per år, vilket 2015 innebär 222 500 kronor.

Schablonersättning

Kommunen får en schablonersättning för varje nyanländ person som tas emot. Schablonersättningen avser kommunens kostnader för mottagande och praktisk hjälp i samband med bosättning, särskilda introduktionsinsatser inom skola, förskola och fritidshem, utbildning i svenska för invandrare, samhällsorientering, tolkning och andra insatser för att underlätta etablering i samhället. För 2015 är schablonersättningen 83 100 kronor för personer upp till 64 år och 52 000 kronor för personer över 65 år. Schablonersättningen betalas ut i omgångar under en tvåårsperiod och om den nyanlända flyttar får den nya kommunen återstoden av ersättningen.

Prestationsbaserad ersättning

En kommun som i förhållande till sin folkmängd tagit emot fler nyanlända föregående år jämfört med medianvärdet för samtliga kommuner, har rätt till prestationsbaserad ersättning för varje nyanländ som tas emot under innevarande år. Den tredjedel av de ersättningsberättigade kommunerna som haft det högsta mottagandet i förhållande till sin folkmängd får 15 000 kronor per mottagen nyanländ, nästa tredjedel får 10 000 kronor per mottagen nyanländ och den sista tredjedelen får 5 000 kronor per mottagen nyanländ.

Kommuner som via anvisning tar emot nyanlända från anläggningsboende eller kvotflyktingar får 15 000 kronor per mottagen nyanländ. Förutsättningen för att få ta del av prestationsbaserad ersättning är att kommunen har tecknat en överenskommelse om mottagande.

Ersättning för initiala kostnader för ekonomiskt bistånd

Eftersom etableringsersättningen betalas ut i efterskott har den kommun som en nyanländ först tas emot i rätt till ersättning för initiala kostnader för ekonomiskt bistånd. För nyanlända som har anvisats från ett anläggningsboende är ersättningen 7 500 kronor för den som är över 20 år. För nyanlända som är över 20 år och har bosatt sig på egen hand är ersättningen 4 000 kronor. För personer under 20 år är ersättningen 3 000 kronor oavsett boende.

Ersättning för ekonomiskt bistånd, stöd och service samt hälso- och sjukvård

För personer som har en sjukdom eller funktionsnedsättning vid mottagandet, får kommunen även ersättning för ekonomiskt bistånd och stöd och hjälp i boendet enligt socialtjänstlagen (2001:452). För denna grupp får kommunen även ersättning för kostnader som sammanlagt överstiger 60 000 kronor under en tolv månadersperiod och avser insatser enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, assistansersättning enligt socialförsäkringsbalken, bostadsanpassning enligt lagen (1992:1574) om bostadsanpassningsbidrag m.m. och kostnader för hälso- och sjukvård.

Av 18 § i förordningen framgår att för utlänningar som omfattas av 5 och 5 a §§ har en kommun enligt 19–27 §§ rätt till ersättning för vissa kostnader för

- ekonomiskt bistånd enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453)
- stöd och hjälp i boendet och för särskilda boendeformer för service och omvårdnad enligt socialtjänstlagen,
- insatser enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade,
- assistansersättning enligt socialförsäkringsbalken,
- bostadsanpassningsbidrag enligt lagen (1992:1574) om bostadsanpassningsbidrag m.m., och
- hälso- och sjukvård.

PERSONKRETS:

Av 5 § framgår att ersättning lämnas enligt 3 och 4 §§ för utlänningar som har beviljats ett uppehållstillstånd som kan ligga till grund för folkbokföring, om uppehållstillståndet har beviljats enligt

- 5 kap. 1, 2, 4 eller 6 § utlänningslagen (2005:716),
- 12 kap. 18 § utlänningslagen, eller
- 21 eller 22 kap. utlänningslagen.

Av 5 a § framgår att ersättning enligt 3 och 4 §§ lämnas för utlänningar som har beviljats ett uppehållstillstånd som kan ligga till grund för folkbokföring på grund av anknytning till en person som har beviljats uppehållstillstånd med stöd av någon av de bestämmelser som anges i 5 §.

Ersättning enligt 3 och 4 §§ lämnas även för en utlänning som är ett ogift barn och som har beviljats uppehållstillstånd som kan ligga till grund för folkbokföring på grund av anknytning till en person som i sin tur har beviljats uppehållstillstånd enligt 5 kap. 3 § första stycket 4 utlänningslagen (2005:716) på grund av anknytning till en person som avses i 5 §.

Ersättning enligt första eller andra stycket lämnas under förutsättning att

1. utlänningen har ansökt om uppehållstillstånd inom sex år från det att den person som utlänningen har anknytning till först togs emot i en kommun, och
2. den person som utlänningen har anknytning till inte var svensk medborgare vid tidpunkten för utlänningens ansökan om uppehållstillstånd.

Av 22 § framgår att ersättning för kostnader för stöd och hjälp i boendet och för särskilda boendeformer för service och omvårdnad enligt socialtjänstlagen (2001:453) lämnas om utlänningen har behov av sådana insatser på grund av ålderdom, sjukdom eller funktionshinder. Ersättning för kostnader för en insats på grund av ålderdom lämnas endast om behovet av insatsen fanns när utlänningen först togs emot i en kommun. Ersättning för kostnader för en insats på grund av sjukdom eller funktionshinder lämnas endast om utlänningen hade sjukdomen eller funktionshindret när han eller hon först togs emot i en kommun eller om sjukdomen eller funktionshindret annars har ett direkt samband med utlänningens situation som skyddsbehövande.

Ersättningen till kommunen ska motsvara 75 procent av kommunens kostnader för insatsen minskat med den avgift utlänningen själv har betalat.

Källa: Kommunjurister, Karlstads kommun

Sammanställning av intervjuer:

- **Intervjuer under kommunturnén (se sidan 10)**
- **Jurister, Karlstads kommun**
- **Sektionschef/Etableringssamordnare, Arbetsförmedlingen**
- **Regionalt samverkansansvarig, Försäkringskassan**
- **Handläggare, Pensionsmyndigheten**

SVÅRBEDÖMT HUR MOTTAGANDET PÅVERKAR EKONOMIN

Det har varit svårt för flera av de värmländska kommunerna att beskriva om och hur flyktingmottagandet påverkar den kommunala ekonomin. Några tycker att den ersättning som kommer från staten täcker de ökade kostnaderna, åtminstone initialt. På andra håll har läget varit mer ansträngt och man har pekat på behovet av ökade ekonomiska resurser till skola, socialtjänst och tolkar för att klara av sitt åtagande i samband med många asylsökande och mottagna ensamkommande barn i kommunen.

27 OLIKA BIDRAG FRÅN STATEN

Under hösten 2015 fanns det 27 olika bidrag från Migrationsverket till kommunerna för att täcka ökade kostnader i samband med mottagande av asylsökande. Åtta av dem utbetalades automatiskt, 19 måste aktivt sökas för att få ut ersättning.

För att höja kunskapen om och administrera ansökningen av bidrag har kommunerna fått avsätta resurser som på vissa håll motsvarar heltidstjänster inom både skola och socialtjänst. Många kommuner med erfarenheter av en längre tids flyktingmottagande riktar kritik över de långa handläggningstider, upp till ett år, som det innebär innan medlen betalas ut.

”GLAPPET”

När den asylsökande får uppehållstillstånd och bostad övergår ersättningsansvaret från Migrationsverket till Arbetsförmedlingen, och den tvååriga etableringsfasen startar. För den enskilde individen uppstår i praktiken ett glapp mellan två ersättningsssystem.

”Glappet” har blivit ett allmänt vedertaget begrepp i kommunerna. Mellan de två ersättningsystemen tvingas de nyanlända söka försörjningsstöd eftersom två statliga myndigheter inte har klarat av att skapa en fungerande övergång.

SAMBAND MELLAN LEDIGA BOSTÄDER OCH FÅ JOBB

Kommunerna i Värmland har olika erfarenhetsnivå när det gäller mottagande av asylsökande och integration av nyanlända. Vissa kommuner tar sedan länge emot många flyktingar, ensamkommande barn, anhöriginvandrare och egenbosättare.

I kommuner där asylsökande väljer att bo kvar efter de har fått uppehållstillstånd har man fått uppleva en positiv befolkningsutveckling när invånarantalet ökar. Det har inneburit ett stort ekonomiskt åtagande då de allra flesta nyanlända behöver mer än den tvååriga etableringsfasen på sig för att få jobb.

FÖRSÖRJNINGSTÖD UNDER ETABLERINGSFASEN

Arbetsförmedlingen betalar ut etableringsersättning i högst 24 månader. Även under denna period behöver en viss andel av de nyanlända ekonomiskt bistånd från kommunen i form av försörjningsstöd. Detta gäller framför allt barnfamiljer då etableringstillägg endast betalas ut upp till tre barn. Familjer som har fler barn får ingen extra ersättning från staten för att klara den större familjens försörjning.

Det har under flera år tillbaka varit ett hårt tryck på Arbetsförmedlingen med ett stort flöde av nya inskrivningar i etableringen. Arbetsförmedlingen ska i ett första skede göra en bedömning av arbetsförmåga, det vill säga om personen klarar att arbeta minst 25 procent. Under hösten var det dock svårt för Arbetsförmedlingen att göra denna bedömning och de flesta nyanlända skrevs direkt in i etableringen. Det är endast om det är alldeles uppenbart att den sökande har ett så stort funktionshinder att det medför nedsättning av arbetsförmågan som en mer grundlig bedömning görs. Mot slutet av etableringsfasen gör Arbetsförmedlingen en uppföljning och bedömning om personen nu står till arbetsmarknadens förfogande.

FÖRSÖRJNINGSTÖD EFTER ETABLERINGSFASEN

Efter etableringsfasen kan nyanlända, med minst 25 procent arbetskapacitet, skrivas in i jobb- och utvecklingsgarantifasen i högst 450 dagar. Den statliga ersättningen halveras då i jämförelse med under etableringsfasen. Eftersom ingen klarar sin försörjning på det beloppet tvingas kommunen återigen att stötta med försörjningsstöd. Försörjningsstödet ska vara temporärt, men här lämnar staten i praktiken över ett långsiktigt försörjningsansvar till kommunerna.

Enligt Arbetsförmedlingen var det stora geografiska skillnader i hur enskilda handläggare i länet agerade, och många nyanlända skrevs därför inte ens in i jobb- och utvecklingsgarantifasen, utan skrevs istället direkt ut från Arbetsförmedlingen efter 24 månaders etablering. Om personen ännu inte hade fått jobb eller startat en högre utbildning blev kommunen i detta läge hänvisad att ge fullt försörjningsstöd.

Många kommuner konstaterar att de som gått igenom etableringsfasen behöver försörjningsstöd. I Filipstad var det under 2015 98 procent som var i behov av det, i Karlstads kommun cirka 90 procent. Hur det ser ut i övriga kommuner går inte att se i statistiken, då anledningen till att personer som får försörjningsstöd inte markeras på något speciellt sätt. Som en konsekvens av detta utökade kommunerna verksamheten inom sina arbetsmarknadsenheter, och tenderade att göra mer och mer av statens uppdrag utan kompensation. Dessutom satsade de egna medel på olika typer av projekt och insatser för att påskynda nyanländas etablering på arbetsmarknaden. Detta gäller till exempel Torsby (se exempel sidan 68) och Filipstad (se kapitel 7).

SJUKA ELLER SKADADE NYANLÄNDA

Personer som är sjuka eller skadade när de kommer till Sverige är enligt lagen inte försäkrade för sjukersättning i Sverige. Det finns dock undantag. Om försäkringsskadan fastställs till en tidpunkt innan personen kom till Sverige, bedöms personen inte vara försäkrad och har ingen rätt till ersättning. Dessa personer kan bli aktuella för försörjningsstöd.

Om sjukdomen eller skadan däremot uppkommit i hemlandet, men det är först efter en tid i Sverige som det kan fastställas att arbetsförmågan är stadigvarande nedsatt, då kan personen bedömas ha rätt till ersättning från det svenska sjukförsäkringssystemet.

FÖRSÖRJNINGSSTÖD TILL ÄLDRE PERSONER

Personer som fått permanent uppehållstillstånd och är över 65 år, kan ansöka hos pensionsmyndigheten om äldreförsörjningsstöd. Detta ska räcka till skälig bostadskostnad samt skälig levnadsnivå. För ensamstående är detta stöd cirka 6 000 kronor för bostad och cirka 5 000 kr för levnadsomkostnader. Lever man i ett förhållande minskar bidraget per person.

ENSAMKOMMANDE BARN

När det gäller ensamkommande barn så får kommunen ersättning från staten för kostnader upp till 1 900 kronor per dygn.

Alla kommuner i Värmland tog under hösten 2015 emot många fler ensamkommande barn än antalet platser i de ursprungliga överenskommelserna med länsstyrelsen. Med kort varsel anvisades barn som kanske inte ens passade den verksamhet som byggts upp. De var yngre eller äldre, av annat kön. Detta berättar bland andra Kristinehamn och Storfors om, där man också hade funderingar på möjligheten att låta barn byta plats med varandra för att få en bättre anpassad situation.

Eftersom många ensamkommande barn också anvisades på grund av anknytning till någon vuxen som redan fanns i kommunen, blev det snabbt överfullt på de egna HVB-hemmen vars verksamhet inte hunnits anpassas till fler barn än vad som från början fanns i överenskommelsen med Länsstyrelsen. Kommunen tvingades då av platsbrist placera barnet i ett boende utanför den egna kommunen. Ofta var dessa platser mycket dyrare och ersättningen från staten räckte inte för att täcka den faktiska kostnaden. Kommunen tvingades själv stå för mellanskillnaden.

ANHÖRIGINVANDRING

Ensamkommande barn upp till 18 år som har fått uppehållstillstånd har enligt Barnkonventionen rätt att återförenas med sina föräldrar och syskon. Anhöriga får då sina uppehållstillstånd beviljade före resan från hemlandet till Sverige. Flera kommuner, bland annat Karlstad och Filipstad berättar om anhöriga som oväntat anlät med stora familjer, ända upp till tio syskon. Kommunerna behöver då ordna bostad och betala ut försörjningsstöd till familjen från första dagen.

Filipstads kommun har under lång tid tillbaka tagit emot många flyktingar. De kan därför konstatera att anhöriginvandringen ökat markant i kommunen vilket ökar kostnaderna för försörjningsstöd ytterligare.

KOSTNADER FÖR EFTERFRÅGAD SAMHÄLLSSERVICE

Redan under asyltiden är flyktingarna beroende av olika former av samhällsservice. Det kan handla om allt från stöd och råd, till att fylla i blanketter, översätta viktig samhällsinformation och använda internet. För att möta detta behov, och för att avlasta enskilda förvaltningar och kommunens reception, har flera kommuner bland annat Filipstad och Säffle startat någon form av mötesplats eller servicekontor. Mötesplatsen finansieras av kommunen. På flera håll saknas lokala företrädare för olika myndigheter, till exempel Migrationsverket och Arbetsförmedlingen, i närområdet, vilket innebär att kommunerna får täcka upp och stötta även när det gäller statens ansvar och uppgifter. Läs till exempel om Vägvisaren sidan 59.

STATISTIK, EKONOMISKT BISTÅND

Försörjningsstöd utgör den största delen av begreppet ekonomiskt bistånd, som även omfattar bidrag för livsföringen i övrigt.

Fram till 2012 ingick även så kallad introduktionsersättning i statistiken. Denna ersättningsform började dock fasas ut 2010 då kommunernas introduktionsersättning ersattes av etableringsersättning från Arbetsförmedlingen. För att kunna göra en jämförelse mellan åren, har introduktionsersättningen inte tagits med i nedanstående statistik.

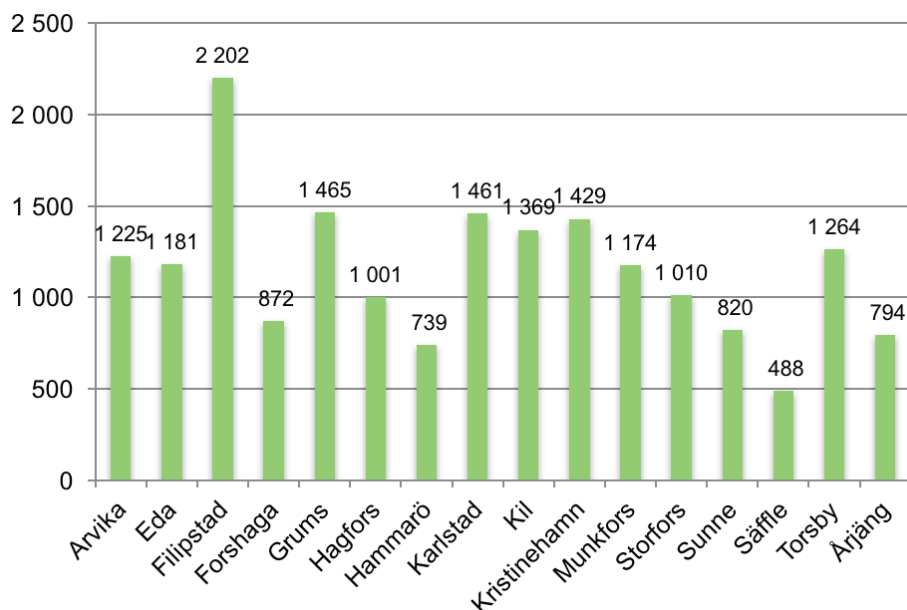
Utbetalt ekonomiskt bistånd exklusive introduktionsersättning, i tusentals kronor, 2010-2015

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Förändring 2010-2015
Arvika	23 341	24 891	25 269	26 128	28 423	31 947	37%
Eda	5 678	2 991	5 162	6 606	7 516	7 708	36%
Filipstad	10 924	11 465	15 288	18 823	22 646	26 853	146%
Forshaga	7 924	8 915	9 140	9 606	9 028	8 538	8%
Grums	7 547	--	8 643	8 656	9 700	9 751	29%
Hagfors	14 989	13 215	12 930	12 380	12 389	12 629	-16%
Hammarö	10 662	10 088	10 381	9 759	9 681	9 180	-14%
Karlstad	88 195	83 925	99 977	108 367	108 039	104 173	18%
Kil	13 152	12 532	11 780	13 514	14 754	13 841	5%
Kristinehamn	26 135	25 630	28 105	31 105	29 227	28 172	8%
Munkfors	3 926	--	3 082	3 966	4 506	6 853	75%
Storfors	4 808	3 835	4 759	3 513	3 361	3 447	-28%
Sunne	6 348	6 750	6 300	7 941	8 763	9 142	44%
Säffle	8 635	8 676	7 941	7 438	8 518	13 762	59%
Torsby	8 923	8 729	9 258	9 417	10 633	11 111	25%
Årjäng	5 634	3 467	3 267	4 890	5 945	5 976	6%
Värmlands län	246 821	236 583	261 279	282 109	293 128	303 085	23%

Källa: Socialstyrelsen (2016-10-04), egen bearbetning

För att kunna göra en jämförelse mellan kommunerna behöver kostnaderna för ekonomiskt bistånd relateras till befolkningen. I diagrammet nedan illustreras hur stora kostnader kommunerna hade för ekonomiskt bistånd per invånare under 2014. Siffrorna avser nettokostnader för utredning och utbetalning av försörjningsstöd samt övrigt ekonomiskt bistånd för livsföringen i övrigt.

Det kan konstateras att Filipstad var den kommun som hade högst kostnader för ekonomiskt bistånd med 2 202 kronor per invånare. Säffle var i sin tur den kommun som hade lägst kostnader med 488 kronor per invånare.

Nettokostnad för ekonomiskt bistånd 2014, kr/inv.

Källa: Kolada (20160316)

MÅNGA FLER ENSAMKOMMANDE BARN ÄN PLANERAT

När ett ensamkommande barn anländer till Sverige och ansöker om asyl får barnet i enlighet med socialtjänstlagen ett tillfälligt boende i ankomstkommunen, det vill säga där det ger sig till känna för en svensk myndighet. Migrationsverket ska så snart som möjligt efter det att barnet ansökt om asyl, anvisa en kommun som ska ta över det långsiktiga ansvaret för barnets boende och omsorg. Anvisningen sker utifrån en fastställd modell för anvisning. En kommun kan inte överklaga ett beslut om anvisning.

Migrationsverket anvisar en kommun som ska ansvara för barnets boende och omsorg i det första möjliga av dessa fyra steg.

1. I första hand anvisar Migrationsverket en kommun där barnet har eller anses ha en viss anknytning. Det kan till exempel vara att barnet har släktingar som bor i kommunen.
2. Saknar barnet anknytning till en viss kommun, anvisar Migrationsverket istället en kommun som har en överenskommelse om mottagande och som har en tillgänglig och ledig plats.
3. Om barnet saknar anknytning till en kommun och om det inte finns en kommun som har en ledig plats enligt överenskommelse om mottagande, sker en anvisning till:
 - kommun som saknar överenskommelse om mottagande
 - kommun som har en överenskommelse men som inte har påbörjat mottagandet ännu
 - kommun med överenskommelse som gäller för färre platser än kommunens fördelningstal.
4. Under vissa förutsättningar kan Migrationsverket anvisa till alla kommuner i Sverige. Anvisningen sker då i tur och ordning utifrån olika faktorer för få en jämn fördelning. Det sker om det kommer många fler barn till Sverige än beräknat.

Under hösten 2015 anvisades de flesta barn antingen enligt steg 1 eller steg 4.

Det är kommunen som ansvarar för mottagandet av ensamkommande barn och socialtjänsten som ansvarar för placering och utredning. Inom 24-48 timmar efter anvisning ska kommunen ha tagit barnet i sin vård. De vanligaste boendeformerna är HVB-hem (hem för vård och boende) och familjehem.

Källa: www.migrationsverket.se

Sammanställning av intervjuer:

• **Intervjuer under kommunturnén (se sidan 10)**

UTMANING MED ÖKAT MOTTAGANDE

Alla kommuner i Värmland tog under hösten 2015 emot ensamkommande barn och ungdomar – många fler än de platser som fanns i överenskommelsen med länsstyrelsen (se sidan 22).

Det har varit en stor utmaning för kommunerna att utöka sin HVB-hemsverksamhet. Det har varit brist på både lokaler och personal med rätt kompetens. Utbyggnaden har därför inte kunnat ske i den takt som verkligheten krävt. Det betyder att många kommuner fått förtäta, det vill säga låta barnen bo två och två, eller lägga ut madrasser i rummen.

Förtätning är dock inte bara enkelt. Ansvariga i kommunerna berättar om en större oro i grupperna och att det är svårt att behålla hög kvalitet där varje individ får sina behov tillgodosedda.

Om kommunen inte har någon plats i den egna verksamheten måste placering ske externt hos någon annan aktör. Finns boendet i en annan kommun är det ändå den kommun dit barnet är anvisat som har det långsiktiga ansvaret. Det kan bli väldigt dyrt och även krångligt med långväga resor för möten och uppföljning.

DET GODA EXEMPLET

ALLA FICK FERIEPRAKTIK!

EDA KOMMUN

Under sommaren 2015 fick alla Eda kommuns 14 ensamkommande ungdomar mellan 15 och 18 år chans till fyra veckors feriepraktik. En lyckad satsning som uppskattades både på arbetsplatserna och av ungdomarna själva.

Enhetschef ensamkommande barn på Eda kommun säger att det stärker både självkänsla och självförtroende att få tjäna egna pengar och känna att man gör nytta och utför något meningsfullt. Kommunen tycker också att feriepraktik är ett bra sätt för ungdomarna att lära känna sitt nya hemland och de spelregler som präglar en arbetsplats här. Ungdomarna jobbade halvtid med till exempel enklare vaktmästarsysslor, praktiskt arbete hos ridklubben och hos en lokal budfirma.

Satsningen ska upprepas under sommaren 2016. Nu handlar det om feriepraktik för cirka 30 ungdomar och kommunen ska anställa egen personal för projektet. Det finns en hög tilltro till att lyckas. I en mindre kommun är en av fördelarna att kontaktvägarna är kortare till de lokala aktörerna.

GOD MAN OCH SÄRSKILD FÖRORDNAD VÅRDNADSHAVARE

GOD MAN

Enligt Lagen (2005:429) om god man ska ensamkommande barn som tas emot i kommunen förordnas en god man av överförmyndaren. Gode mannens uppdrag är att vara i vårdnadshavares och förmyndares ställe. Det betyder att den gode mannen har rätt och skyldighet att bestämma i alla frågor som rör barnets angelägenheter, personliga såväl som ekonomiska och rättsliga. Den gode mannen fungerar som en spindel i nätet och ska se till att barnet får en bra första tid i Sverige.

Uppdraget är temporärt och upphör när barnet fått uppehållstillstånd och tingsrätten istället fattat beslut om en särskild förordnad vårdnadshavare. Godmanskapet upphör automatiskt när personen fyller 18 år och blir myndig.

God man har ingen försörjningsplikt gentemot barnet och ansvarar inte heller för den faktiska vården. Det ansvaret har familjehemmet eller HVB-hemmet, och i sista hand socialsekreteraren. Samma regler enligt socialtjänstlagen (SoL) som gäller för placerade barn gäller även för de ensamkommande barnen.

I höstens allmänna nyhetsrapportering framkom det att det på många håll i landet var svårt att hitta gode män till de ensamkommande barnen. I Värmland var det dock få kommuner som lyfte detta som ett stort problem.

De värmändska kommunerna har annonserat efter gode män i både dagstidningar och annonsblad samt bjudit in till informationsmöten för att kunna svara på frågor och komma vidare i rekryteringen. I exempelvis Säffle var det ett så stort intresse att få veta mer att arrangemanget fick flyttas till en större lokal för att kunna ta emot alla.

SÄRSKILD FÖRORDNAD VÅRDNADSHAVARE

Ensamkommande barn ska få en särskilt förordnad vårdnadshavare när det fått uppehållstillstånd. Socialtjänsten i kommunen där barnet vistas ansvarar för rekrytering och lämnar in en ansökan till tingsrätten. Om föräldrarna är i livet ska föräldrarna om möjligt kontaktas för att tillfrågas om förslaget.

När det gäller ensamkommande barn är det vanligt att godmanskapet kvarstår istället för att en särskild förordnad vårdnadshavare tillsätts, om det återstår ett halvår eller mindre till barnets 18-årsdag.

Eftersom barn inte har egen rättshandlingsförmåga är den särskilt förordnade vårdnadshavarens uppgift att företräda barnet i vårdnadshavarens och förmyndarens ställe.

Enligt SKL är det ingen större skillnad på uppdraget som särskilt förordnad vårdnadshavare för ensamkommande barn jämfört med att vara god man. Båda uppdragen innebär att följa upp att barnet får sina rättigheter tillgodosedda i vardagen. Det handlar till exempel om att få boende och skola att fungera, och att sköta kontakter med myndigheter och hälsovård. Enligt föräldrabalken ska en särskilt förordnad vårdnadshavare därutöver sörja för en god fostran, precis som alla andra föräldrar.

Källor: www.skl.se och www.migrationsverket.se och intervjuer under kommunturnén

DET GODA EXEMPLET

HEMBESÖK FÖR ATT REKRYTERA FAMILJEHEM

SUNNE KOMMUN

Under hösten kom under en kort period fler flyktingar till kommunerna än någonsin tidigare. Det blev allt svårare för kommunerna att ordna med boende för ensamkommande ungdomar och nyanlända som inte längre omfattades av Migrationsverkets ansvar.

Det talades om att bostadsbristen blivit ett hinder för etablering. I Sunne kommun bestämde sig därför en engagerad medarbetare, med ett stort nätverk och lokalkännedom, att på eget initiativ dammsuga kommunen efter möjliga bostäder. Han åkte helt enkelt hem till ett stort antal familjer, förklarade situationen, hörde sig för om husrum och berättade hur de skulle kunna hjälpa till – antingen genom att hyra ut eller bli familjehem. På så sätt har Sunne kommun fått större kunskap om hur intresset ser ut hos invånarna. Hittills har alla nyanlända och ensamkommande ungdomar som kommit till Sunne fått en bostad.

BARN HAR RÄTT ATT ÅTERFÖRENAS MED SIN FAMILJ

Ett barn har rätt att återförenas med sin familj om familjen splittrats. Ansökningar från familjer som vill återförenas över statsgränser ska behandlas på ett positivt, humant och snabbt sätt. Ett barn på flykt har rätt till skydd och hjälp att hitta sina föräldrar.

Ur Barnkonventionen

Barn har enligt FN:s Barnkonvention, rätt att (så långt det är möjligt) vårdas av sina föräldrar. Det finns också EU-direktiv som ålägger medlemsstaterna att anstränga sig för att försöka spåra ensamkommande barns familjer.

Under tiden som barnet är asylsökande är det Migrationsverket som ansvarar för efterforskningen av familjemedlemmar. Sökandet pågår parallellt med asylutredningen. Efter det att barnet har fått uppehållstillstånd blir socialnämnden i kommunen ansvarig för efterforskningen av familjemedlemmar till barnet.

FAMILJEÅTERFÖRENING I SVERIGE

Om barnet beviljats uppehållstillstånd har föräldrarna rätt till uppehållstillstånd i Sverige. Rätten gäller enbart föräldrar, inte någon annan vuxen person som har trätt i förälderns ställe. Syskons rätt till uppehållstillstånd prövas i första hand i relation till föräldrarna. En förutsättning för rätten till familjeåterförening är att släktskapet kan bevisas. I vissa länder försvåras detta av att folkbokföringen är bristfällig och ID-handlingar inte är tillförlitliga.

Föräldrar och syskon ansöker om uppehållstillstånd på närmaste svenska utlandsmyndighet. De kallas sedan till en intervju. Även barnet i Sverige får svara på ett antal frågor. Barnets förälder får genom utlandsmyndigheten besked om beslutet och även ett uppehållstillståndskort. Både uppehållstillståndskort och ett giltigt pass behövs för att resa till Sverige.

När barnets föräldrar kommit till Sverige ska de snarast vända sig till Skatteverket, folkbokföra sig i en kommun samt få svenskt personnummer. Barnets föräldrar bör också kontakta Försäkringskassan för att bli inskrivna i det sociala trygghetssystemet samt boka tid hos Arbetsförmedlingen.

Om föräldrar kommer till Sverige som asylsökande erbjuds de istället plats i anläggningsboende av Migrationsverket som har ansvar för mottagandet.

Många föräldrar vill av naturliga skäl bosätta sig i kommunen där barnet bor, eller att barnet ska flytta till den kommun de själva befinner sig i. Ett minderårigt barn har inget försörjningskrav gentemot sina föräldrar eller andra anhöriga. Om föräldern bosätter sig i kommunen där barnet vistas, anses den kommunen vara ytterst ansvarig för att se till att föräldern får det stöd och den hjälp det finns behov av.

Om det finns ett behov av stöd och hjälp med föräldrarnas boende och försörjning, är det socialtjänsten i den kommun som föräldern vistas i, som har ansvar för att detta tillgodoses.

I samband med att föräldrarna har kommit till Sverige är det vanliga att barnets placering upphör, och att barnet återförenas med sina föräldrar. Socialtjänsten i placeringskommunen har ansvar för att förbereda barnet, med beaktande av ålder och mognad, på vad som händer när föräldrarna anländer. Exempelvis informera om att föräldrarna inte längre är vårdnadshavare, utan de måste ansöka i domstol om att få vårdnaden om barnet.

Källor: www.migrationsverket.se och www.unicef.se

EGEN BOSÄTTNING – EBO-LAGEN

Lagen om eget boende, EBO-lagen, kallas en klausul i Lag om mottagande av asylsökande m.fl. som tillåter asylsökande i Sverige att söka och få bistånd till bostad var de vill istället för i Migrationsverkets anläggningsboende eller annan anvisad bostad.

Möjligheten till eget boende för asylsökande infördes i Sverige i mitten av 1990-talet genom Lagen om mottagande av asylsökande.

I den utredning som föregick lagen påtalades det positiva med att uppmuntra asylsökande att bosätta sig utanför ett anläggningsboende. Snabbare integration, fler och naturliga kontaktytor med svenska invånare, minskad främlingsfientlighet i samhället, lättare att hitta jobb och vägledning kring samhällets skrivna och oskrivna regler via släktingar och vänner. Syftet med lagen var att betona de asylsökandes eget ansvar och att undvika ett omhändertagandeperspektiv.

Sammanställning av intervjuer:

Kommunturnén (se sidan 10)

Källor även Boverkets två rapporter:

Asylsökandes eget boende, EBO - en kartläggning, 2008

Boendesituationen för nyanlända, rapport från Boverket, 2015

TRÅNGBODDHET OCH SÄMRE BOENDESTANDARD

I en rapport som Boverket skrev 2008 (Asylsökandes eget boende, EBO - en kartläggning, 2008) framgår det att många kommuner sedan starten varit missnöjda och de vid upprepade tillfällen har pekat på de problem som uppstår såväl för de asylsökande som för de mottagande kommunerna. Det handlar bland annat om trångboddhet och allmänt osäkra boendeförhållanden, då EBO-lagen ofta innebär att asylsökande blir inneboende hos en värdfamilj, släktingar och vänner. Kritiken handlar också om att EBO-lagen på detta sätt bidrar till att asylsökande har en mycket sämre boendestandard än andra grupper i samhället.

Migrationsverket kräver enbart en adress för att kunna få kontakt med den asylsökande. I övrigt finns inga krav på boendet. Eftersom trångboddhet ofta leder till irritation blir en konsekvens att asylsökande flyttar runt mellan olika värdfamiljer.

ADRESSER TILL SALU

På vissa orter är det vanligt att adresser säljs och det är inte alls säkert att personen verkligen bor på den angivna adressen. Vid en närmare kontroll i Filipstad visade det sig att närmare 20 asylsökande vid ett och samma tillfälle var folkbokförda i moskén, medan andra hade uppgett adressen till en livsmedelsbutik. Även det lokala växlingskontoret hade 38 personer som folkbokföringsadress. Priset har varit cirka 450 kronor månad.

Filipstads kommun tycker att C/O-adresser är ett problem. Det har varit svårt att kontrollera hur många asylsökande eller nyanlända som egentligen får kostnadstäckning för en och samma bostad.

Eftersom flyktingmottagandet genom åren varit relativt större på mindre orter än på stora (i förhållande till antalet invånare), är det främst dessa mindre kommuner som måste hantera att rätten till egen bosättning leder till ansvar för ännu fler invånare. Bostadsbristen ger ännu större trångboddhet när fler bosätter sig i samma lägenhet.

EBO-LAGEN STYR BOSÄTTNING

I till exempel Filipstad fanns för 2015 en överenskommelse med länsstyrelsen att ta emot noll (0) nyanlända. Genom egen bosättning blev det i praktiken istället 260 personer (1/11 2015 som utgör årets brytpunkt för beräkningar). Här menar man alltså att överenskommelserna inte spelar någon som helst roll för det faktiska mottagandet av nyanlända. Det är EBO-lagen som styr antalet nyanlända som bosätter sig i kommunen.

Ett avskaffande av EBO-lagen är en av de punkter som Filipstads kommun haft med på sin kravlista i mötet med nationella aktörer och beslutsfattare.

FÖRSKOLA, GRUNDSKOLA, GYMNASIESKOLA OCH VUXENUTBILDNING

Asylsökande barn har rätt till utbildning i förskoleklass, grundskola och gymnasieskola. De har dock ingen skolplikt under grundskoletiden som andra svenska barn. Från tre års ålder har barnet rätt till allmän förskola, 15 timmar i veckan.

Sammanställning av intervjuer:

Kommunturnén (se sidan 10)

Samtal med skolchefer och skolpolitiker i Värmland

OMÖJLIGT ATT FÖRUTSE

Förskola och skola ska erbjudas inom en månad efter ankomst. Det finns dock situationer, till exempel om det kommer väldigt många nya asylsökande till en kommun samtidigt, där det får ta längre tid. Nästan alla asylsökande barn vill börja skolan. Alla är också väldigt överens om att det är viktigt för barnen att komma tillbaka till skolan efter det avbrott som flykten från hemlandet inneburit. De behöver undervisning, men också träffa andra barn, leka, hitta vänner och påbörja sin integration.

Det var omöjligt för kommunerna att förutse och förbereda sig inför höstens snabba behov av att utöka skolverksamheten. Planering har också varit svårt eftersom det sällan finns någon information om barnens nationaliteter, ålder, språk och utbildningshistorik.

Ambitionsnivån att lösa den akuta situationen har varit hög, men såväl skolchefer som skolpolitiker känner frustration över att inte kunna lyfta blicken från det akuta läget och i lugn och ro kunna planera på lite längre sikt.

Medarbetarna i skolan har, enligt skolcheferna, varit mycket lojala och bidragit till att hitta temporära lösningar. Men det finns också en underliggande rädsla för undanträngningseffekter och hur man ska bemöta föräldrar som är oroliga för att deras barn kanske inte får det stöd de tidigare fått i skolan.

BRIST PÅ PERSONAL OCH LOKALER

Skolor och förskolor fylldes snabbt till bristningsgränsen efter förtätning. Det jobbades på alla fronter med att hitta lösningar för att kunna ge de asylsökande barnen plats i förskolor och skolor. Förutom brist på lokaler fanns stora svårigheter att rekrytera personal – framför allt lärare i svenska som andraspråk, modersmålslärare, studiehandledare på modersmålet, förskollärare och inom elevhälsan. Det var svårt att hinna med vaccinationer och många barn bar på psykiska trauma och fysiska skador efter krig och lång tid på flykt. Funktionsnedsättningar var också vanliga.

Bristen på personal har lett till att headhunting förekommer mellan arbetsgivarna, men många kommuner uttrycker samtidigt att det är väldigt olustigt att knycka medarbetare ifrån varandra. Ett snabbspår för att nyanlända lärare och andra pedagoger fortare ska bli redo för arbetslivet och kunna börja jobba i förskolor och skolor efterlystes av skolchefer och skolpolitiker.

Kommunerna har, via Sveriges kommuner och Landsting, framfört önskemål om att staten ska se över delar av sitt regelverk eftersom det inte är anpassat för en flyktingsituation liknande

den hösten 2015. Bland annat efterfrågas en utveckling av distans- och fjärrundervisning, för att göra det möjligt för lärare att även undervisa elever i andra kommuner i ämnen med lärarbrist. Detta är idag inte tillåtet.

FÖRBEREDELSEKLASSER OCH MOTTAGNINGSENHETER

För att lösa den akuta situationen så togs barn emot i särskilda förberedelseklasser där rektor för skolområdet leder arbetet. Förberedelseklasser finns på en eller flera skolor. Några kommuner har även startat upp en till två mottagningsenheter med egen rektor och personal. På mottagningsenheten tar man emot asylsökande barn och ungdomar i skolåldern och genomför inskrivningssamtal och kartläggning. Eleverna överlämnas senare till rektor för den skola där de ska fortsätta sin undervisning.

Mottagningsenheter var tänkta att fungera som en snabb genomslussning av elever efter kartläggning och nivåbedömning, men med överfulla klasser har det ibland varit svårt att hitta platser. I en del kommuner har elever varit kvar på mottagningsenheterna längre än planerat vilket också fördröjer integrationen. Men i en tid med så många asylsökande barn på kort tid har det inte funnits någon annan lösning.

Kommunerna tycker att man trots bristen på behörig personal har lyckats få personer med kompetens för uppdraget, även om de inte har lärarutbildning. De flesta kompletterar personalstyrkan på mottagningsenheten med språkstödjare, modersmållärare och studiehandledare på modersmålet. I till exempel Kristinehamn har man också anställt egen tolk på mottagningsenheten för att snabbt ha tillgång till tolkhjälp.

SPRÅKKOMPETENS BLAND ASYLSÖKANDE OCH NYANLÄNDA

I exempelvis Kristinehamn finns 25 modersmållärare för elever med 25 olika språk. Där har man också anställt sin första skolledare med annat modersmål än svenska, som biträdande rektor för mottagningsenheten. Man har även 20 pedagoger från Syrien som praktiserar i skolan och som man hoppas kunna anställa som lärare när de kompletterat sin utbildning i Sverige. Det finns även andra kommuner som exempelvis Säffle och Filipstad som på liknade sätt har rekryterat språkkompetens bland de asylsökande samt tagit in asylsökande med lärarkompetens som praktikanter.

GYMNASIETS INTRODUKTIONSPROGRAM

Till gymnasieskolan kommer både asylsökande ungdomar som kommit till Sverige tillsammans med sin vårdnadshavare och ensamkommande ungdomar. Den första tiden får de språkintrouktion på gymnasiets introduktionsprogram. I Värmland har denna verksamhet vuxit i med i genomsnitt 63 procent under 2015.

Kommunerna startar upp fler och fler grupper för språkintrouktion och det finns ett stort behov av studiehandledning på modersmål.

Siffror från gymnasieantagningen Värmland i november visar att Karlstad, som under hösten 2015 även tog emot flyktingungdomar från Grums, Forshaga, Kil och Hammarö, ökade antalet elever med 159 procent. I Sunne ökade antalet under samma period med 163 procent, i Filipstad med 245 procent (från en redan hög nivå) och i Torsby med 250 procent.

TIDSPRESS FÖR GYMNASIESTUDIER

I Sverige är gymnasieutbildning entrébiljetten till arbetslivet. Skolcheferna vittnar om att många av ungdomarna är väldigt ambitiösa och lägger mycket energi och tid på studierna. De siktar högt och vill gärna gå vidare till högre studier vid högskola och universitet. De studerar dock under tidspress, då de måste hinna lära sig svenska, få behörighet till ett nationellt gymnasieprogram och börja på programmet före 20 års ålder. Kommer de inte in på ett nationellt gymnasieprogram är de hänvisade till Komvux eller folkhögskola vilket innebär att de måste ta studielån.

ÖKADE RESURSER TILL VUXENUTBILDNING

Av de nyanlända i Värmland som var inne i den tvååriga etableringsfasen hösten 2015, saknade 47 procent gymnasieutbildning. Flertalet hade en kortare skoltid än 9 år med sig från hemlandet (se sidan 62).

Kommunerna behövde utöka sin kommunala vuxenutbildning för att kunna erbjuda alla minst den lagstadgade grundskoleutbildningen.

KOSTNADERSÄTTNING FRÅN STATEN

Kommunerna får kostnadstäckning från staten för asylsökande elever till och med de är 18 år. Flertalet kommuner i Värmland låter ungdomarna gå kvar även efter denna åldersgräns. Man tar till lokala lösningar. I exempelvis Arvika får eleverna börja på språkintrouktion, men så fort som möjligt får de nu på försök flytta över till yrkesintroduktionsprogrammet med målet att de ska klara de karaktärsämnen som utbildningen omfattar. På yrkesintroduktionsprogrammet förstärker man med språkstöd.

Skollagen ger utrymme för att gå på yrkesintroduktionsprogrammet i tre år om man dessförinnan gått på språkintröduktion. Detta innebär att ungdomarna kan gå i gymnasieskolan upp till 22 års ålder med finansiering från kommunen. Målsättningen är att det ska öka möjligheterna att få ett arbete och/eller komplettera på Komvux med de gymnasiegemensamma ämnen de saknar.

Kommunerna tvingas lägga ned en hel del resurser på att söka medel från staten för att, i alla fall delvis, täcka kostnaderna för de asylsökande barnens skolgång. Ersättningen kommer inte automatiskt. Migrationsverket kräver att kommunerna regelbundet söker ersättning för varje enskild elev. Systemet upplevs som mycket byråkratiskt och krångligt (se avsnittet Den kommunala ekonomin sid 32).

ANDEL ASYLSÖKANDE OCH NYANLÄNDA BARN OCH UNGDOMAR I SKOLORNA

Utifrån uppgifter om nyanlända i åldern 1-18 år gör Skolverket uppskattningar om hur många asylsökande och nyanlända som finns i kommunerna med rätt till utbildning. Beräkningarna bygger på antalet personer inskrivna i Migrationsverkets mottagningssystem under de senaste tolv månaderna, samt personer som har fått uppehållstillstånd under 2015.

När dessa siffror sätts i relation till antalet folkbokförda i kommunen i åldrarna 1-18 år så fås en bild av hur stor andel asylsökande och nyanlända som finns inom de olika skolformerna.

I tabellen redovisas andelen asylsökande och nyanlända efter respektive skolform i de värmändska kommunerna. Då framgår att Storfors har en relativt hög andel flyktingar inom samtliga skolformer, men särskilt i förskoleklass där hela 36 procent är asylsökande och nyanlända. Detta kan jämföras med exempelvis Kil som endast har mellan 0 och 4 procent nyanlända i de olika skolformerna.

Andel asylsökande och kommunmottagna i relation till folkbokförda, efter födelseår och vistelsekommun den 22 nov. 2015

	2010-2014 (Förskola) (%)	2009 (Förskole- klass) (%)	2006-2008 (Årskurs 1-3) (%)	2003-2005 (Årskurs 4-6) (%)	2000-2002 (Årskurs 7-9) (%)	1997-1999 (Gymnasie- skolan) (%)	Totalt 1-18 år (%)
Kil	0	1	0	0	3	4	1
Eda	1	2	1	0	3	10	3
Torsby	16	22	16	8	11	17	15
Storfors	30	36	16	10	17	18	20
Hammarö	1	1	1	1	4	6	2
Munkfors	13	11	6	8	12	23	12
Forshaga	2	2	3	2	6	6	3
Grums	3	3	2	2	7	8	4
Årjäng	12	14	11	6	8	10	10
Sunne	15	11	11	9	13	12	12
Karlstad	2	1	2	2	2	5	2
Kristinehamn	13	16	10	9	8	12	11
Filipstad	21	21	10	12	15	16	16
Hagfors	9	9	5	7	11	13	9
Arvika	3	3	2	2	4	6	3
Säffle	7	6	6	4	7	6	6

Källa: Skolverket 2016-03-16

FAKTARUTA

BARN OCH UNGDOMAR KOMMER FRÅN MÅNGA OLIKA SKOLSYSTEM

ERITREA

Skolplikt i sju år. Man kan börja från sju års ålder men många börjar senare. Bara hälften av barnen fullföljer de första fem obligatoriska skolåren. Analfabetismen är utbredd, och ungefär var tredje eritrean över 15 år kan inte läsa och skriva. Flickor går i mindre utsträckning i skolan än pojkar. Fattigdom är en orsak till att utbildningsnivån är låg.

Skolan är avgiftsfri, men kostnader för skoluniformer och undervisningsmaterial gör att många föräldrar inte har råd att låta barnen gå i skolan. Skolväsendet är också svårt eftersom det efter årtionden av krig eller krigsliknande tillstånd i landet. Det saknas skolhus, lärare och undervisningsmaterial.

Ungefär en av fyra elever fortsätter på gymnasiet. Sedan 2003 måste alla som går det fjärde och sista gymnasieåret bo på en internatskola vid en militäranläggning för att ta examen. Förhållandena där rapporteras vara tuffa vilket sannolikt bidrar till att många hoppar av skolan i förtid. I de första årskurserna sker undervisningen på de lokala språken samt i viss mån på arabiska och tigriska, medan engelska används i de högre klasserna och på högskolan.

SOMALIA

Barnen börjar skolan vid sex års ålder. Den sjuåriga grundskolan följs av två högre stadier som båda är på två år. I början av 2000-talet gick knappt vart femte barn i grundskolan, och senare siffror tyder på att situationen försämrats ytterligare. Enligt organisationen Global Campaign for Education (GCE) gick bara var tionde barn i grundskolan 2010.

Fler pojkar än flickor deltar i undervisningen. Det råder brist på utbildade lärare och i många skolor saknas läroböcker. Islamistgrupperna har på sina håll förbjudit skolor att använda läroböcker som de fått från FN.

AFGHANISTAN

Den sexåriga grundskolan är avgiftsfri och formellt obligatorisk. Därefter följer ett sexårigt gymnasium. I praktiken har dock sällan mer än en tredjedel av barnen gått i skolan och under inbördeskriget 1992–2001 sjönk andelen kraftigt.

SYRIEN

Enligt den ordning som gällde före kriget, och som fortfarande gäller i regeringskontrollerade områden, börjar barnen i den sexåriga grundskolan vid sex års ålder. Därpå följer en treårig, obligatorisk mellanskola och en treårig gymnasieskola som båda har teoretiska och praktiska linjer. Så gott som alla barn började tidigare i grundskolan, men bara omkring två tredjedelar av dem gick vidare till mellanskolan, trots det formella obligatoriet.

Färre flickor än pojkar gick ut grundskolan. Klasserna var ofta stora, i genomsnitt 50 elever, och det rådde brist på kvalificerade lärare. De flesta skolor är statliga, men sedan 2001 finns även privata skolor vars verksamhet övervakas av staten. Detsamma gäller landets flera hundra koranskolor. De statliga skolorna tar inte ut några avgifter, vilket dock universitetet gör.

Källa: Biträdande rektor och ansvarig för språkinstruktion på Nobelgymnasiet i Karlstad.

DET GODA EXEMPLET

SKOLSAMORDNARE MÖTER ASYLSÖKANDE BARN OCH UNGA

SUNNE KOMMUN

Sunne kommun tycker att det är viktigt att de asylsökande barnen och deras familjer snabbt får en kontakt och information om det svenska skolsystemet. För att möta behovet har kommunen inrättat en särskild tjänst som skolsamordnare med just detta ansvar.

Skolsamordnaren besöker de asylboenden och HVB-hem som finns i kommunen, träffar barn och familjer, kartlägger vilka barn som bor här samt bildar sig en uppfattning om var och ens individuella kunskapsnivå och utbildningshistorik. Det ger skolan bättre förutsättningar att planera. Samtidigt känner barnen sig tryggare och får ett bra bemötande när de kommer till skolan den första tiden. En tolk som arbetar i kommunen är med vid besöken.

Initiativet har fungerat jättebra och ger de resultat som önskas. Ett tips till andra är att skolsamordnaren ska ha stor kunskap om det svenska skolsystemet, helst själv vara lärare och ha mandat att svara på frågor som kommer. Skolsamordnaren i Sunne kommun har dessutom tidigare erfarenhet av att vara rektor.

FAKTARUTA

OM FÖRSKOLA, GRUNDSKOLA, GYMNASIESKOLA I LAGEN

SKOLGÅNG

Grundläggande bestämmelser om utbildning inom skolväsendet finns i skollagen (2010:800). Det är barnets hemkommun som ansvarar för att barnet erbjuds utbildning från förskola till och med gymnasieskola. Med hemkommun menas den kommun där barnet är folkbokfört. För asylsökande barn är det vistelsekommunen som är barnets hemkommun (29 kap. 2 § skollagen).

Asylsökande barn som omfattas av 29 kap. 2 § skollagen har rätt till utbildning men är inte skolpliktiga. Rätten till utbildning i gymnasieskola eller gymnasiesärskola gäller endast om den påbörjas innan barnet fyllt 18 år (29 kap. 3 § skollagen). Rätten till utbildning gäller även om ett beslut om avvisning eller utvisning har meddelats. Rätten gäller fram till dess att barnet eller ungdomen lämnar landet. För de elever som har permanent uppehållstillstånd gäller, på samma sätt som för de elever som är bosatta i Sverige, att de måste påbörja sina studier i gymnasieskolan senast det första kalenderhalvåret de fyller 20 år. Sedan den 1 juli 2013 har även så kallade papperslösa barn och unga rätt till utbildning på samma villkor som asylsökande i förskoleklass, grundskola, grundsärskola, specialskola, sameskola och, om de påbörjar utbildningen innan de fyllt 18 år, gymnasieskola och gymnasiesärskola enligt 29 kap. 2 § punkten 5 skollagen. Med så kallade papperslösa menas dels personer som undanhåller sig verkställighet av beslut om avvisning eller utvisning enligt utlänningslagen, dels personer som befinner sig i Sverige utan att ha ansökt om nödvändigt tillstånd för att vistas i landet. Vissa EU/EES-medborgare utan uppehållsrätt kan också vara så kallade papperslösa.

SKOLPLIKT OCH RÄTT TILL UTBILDNING

Elever som har skolplikt måste gå till skolan. Skolan har också ett ansvar för att följa upp varför en elev inte kommer till skolan och vidta åtgärder så att eleven kommer dit. Elever som har ett permanent eller tidsbegränsat uppehållstillstånd som gäller minst ett år har skolplikt. En asylsökande elev måste alltså inte gå till skolan då hon eller han inte har skolplikt. Däremot har asylsökande elever rätt till utbildning, vilket betyder att vistelsekommunen är skyldig att erbjuda och anordna utbildning för de elever som vill gå i skolan. Elever som tas emot i skolan har, oavsett om de har skolplikt eller ej, rätt till en utbildning som är likvärdig den som andra elever får.

FÖRSKOLA

Asylsökande barn har rätt att gå i förskola på samma grunder som andra barn i Sverige det vill säga från ett års ålder om vårdnadshavaren förvärvsarbetar, studerar eller är arbetssökande. Barnet kan också ha ett eget behov av plats i förskola. Från höstterminen det år barnet fyller tre år har barnet rätt till allmän förskola, det vill säga 15 timmar i veckan. Papperslösa barn har ingen rätt till förskola.

ELEVHÄLSANS ROLL

Nyanlända elever har samma rätt som andra elever till elevhälsa. Elevhälsans medicinska insatser ska erbjuda nyanlända elever de vaccinationer som ingår i det allmänna vaccinationsprogrammet. Huvudmännen för barnhälsovård och elevhälsa ansvarar för sina respektive åldersgrupper. Det innebär att nyanlända elever som behöver vaccinationer inom det allmänna programmet ska erbjudas dessa av elevhälsans medicinska insatser.

Källa: Kommunjurister, Karlstads kommun

BRIST PÅ PERSONAL INOM SKOLA OCH SOCIALTJÄNST

Sammanställning av intervjuer:

Intervjuer under kommunturnén (se sidan 10)

En av de allra största utmaningarna som kommunerna i Värmland behövde finna lösningar på under 2015 var bristen på personal. Skola och socialtjänst var de verksamheter som främst behövde utökas på grund av att många flyktingar sökte asyl i Sverige. Asylsökande barn har inte skolplikt, men kommunen är ålagd att erbjuda skola inom en månad för dem som vill, vilket är i stort sett alla.

Under hösten började de ensamkommande barnen fördelas mellan kommunerna enligt en speciell beräkningsmodell. Många ensamkommande barn anvisades också till en viss kommun på grund av att de redan vid ankomst till Sverige sa att de hade släktingar eller bekanta till familjen här.

Alla ensamkommande barn som anvisas till kommunen ska utredas av socialtjänsten. Detta var ett åtagande som kommunerna i Värmland hade mycket svårt att klara av under den senare delen av hösten. Belastningen på socialsekreterarna var mycket hög, men möjligheten att anställa fler nästan obefintlig eftersom bristen är så stor. Några kommuner berättade att de övervägt att göra en egen Lex Sarah-anmälan eftersom det blev allt svårare att följa socialtjänstlagens rutiner och krav.

Upplevelsen av att inte klara uppdraget var mycket frustrerande, berättade flera företrädare för socialtjänsten. De påpekar att socialsekreterare är en yrkesgrupp med ett stort engagemang och har höga ambitioner att göra ett bra arbete. Men med för få som delar på en allt större arbetsbörda uttryckte de en stark oro till sina chefer över risken att inte göra rätt – att inte upptäcka och se varje barns individuella behov, att tappa kontrollen.

Både inom skolan och socialtjänsten påverkade den höga belastningen den psykosociala arbetsmiljön. Som arbetsgivare var kommunerna mycket väl medvetna om situationen, men såg få möjligheter att skapa mer luft i systemet. När de publicerade platsannonser och sökte mer personal kom det i vissa kommuner inte in en enda ansökan.

Resultatet blev att många socialsekreterare blev sjuka av den stora arbetsbelastningen berättar socialtjänsten. Andra valde att säga upp sig och lämna yrket. Detta förvärrade situationen ytterligare. De som var kvar jobbade under ständig press, stannade kvar på övertid utan möjlighet till kompensationsledigt, och med en upplevelse att inte hinna göra ett bra och korrekt jobb.

BOSTADSBRIST I ALLA KOMMUNER

Sammanställning av intervjuer:

Intervjuer under kommunturnén (se sidan 10)

Enhetschef, Boverket, som medverkade under den nationella konferensturnén Sverige tillsammans

Under 2015 talade alla värmländska kommuner om bostadsbrist. Detta gäller även dem som på senare år har beslutat om och genomfört rivningsprogram på grund av minskad befolkning.

Bostadsbristen i landet innebar bland annat att många asylsökande som redan hade beviljats uppehållstillstånd i Sverige tvingades bo kvar i Migrationsverkets anläggningsboenden. Under hösten handlade detta om ungefär 10 000 personer. På så sätt var bostadsbristen ett direkt hinder för nyanländas etablering som på senare tid dessutom förvärrats.

För att få starta etableringen, som Arbetsförmedlingen ansvarar för, måste den nyanlända vara folkbokförd i en kommun, antingen genom att själv skaffa en bostad i en egen vald hemkommun eller genom anvisning för bosättning. För att etableringen ska fungera som det är tänkt, är det också viktigt att den nyanlända har möjlighet att delta i SFI-undervisningen, samhällsorienteringen och komma till sin praktikplats. Om bostaden ligger i glesbygd utan

utbyggd kollektivtrafik blir detta nästan omöjligt. Och i många fall är det just utanför tätorterna som det till sist finns boende.

Nästan alla värmländska kommuner har förmedlat att de känner ett stort tryck på sig att bygga nya bostäder.

I kommuner med en god arbetsmarknad, till exempel i Karlstadsregionen, upplevs detta inte detta som ett stort problem. Här är man mest frustrerad över att det är trögt att komma igång med de insatser och investeringar som behövs för framtiden. Här är det inte endast nyanlända som behöver någonstans att bo. Efterfrågan är stor även bland till exempel ungdomar och studenter.

Men i de mindre orterna, till exempel Hagfors, som tidigare har haft en negativ befolkningsutveckling, uttrycks en oro för att göra stora bostadsinvesteringar nu, när framtiden känns oviss. Man frågar sig hur det faktiska behovet av lägenheter kommer att vara på längre sikt. Det är ingen som vill ställas inför en ny rivningsdiskussion.

Kommunalrådet och kommunchefen i Hagfors brottas i det här sammanhanget med flera frågor: Hur kan man vara säker på att de nyanlända vill stanna i kommunen? Är vi tillräckligt attraktiva när konkurrensen eventuellt hårdnar? Kommer här finnas tillräckligt med jobb?

BOVERKET OM BOSTADSBRISTEN

Boverket är Sveriges myndighet för samhällsplanering, byggande och boende. Här analyseras bland annat behovet av nya bostäder i landet. Redan före de senaste årens flyktingströmmar till Sverige pekade man på ett framtida behov av ytterligare 460 000 bostäder. I samma analys slog man fast att det under 2015 behövde bli ett tillskott av 77 000 bostäder. När året var slut hade 37 150 byggts.

I den senaste prognosen, som presenterades på konferensen Sverige tillsammans i Karlstad i februari 2016, säger Boverket att med det ökade behovet borde det inte bara byggas 77 000 bostäder per år som man tidigare sagt för 2016 och 2017, utan nu talar man om 110 000 bostäder per år för 2018, 2019 och 2020.

I sin senaste rapport konstaterar Boverket även: "Att lösa bostadssituationen för nyanlända nu och i framtiden kommer att kräva extraordinära ansträngningar. Sverige står därför inför en situation som kan innebära lösningar och åtgärder som medför avsteg från generella bostadslösningar." Boverkets uppfattning är att staten borde kunna fungera som en katalysator som gör att fler bostäder börjar byggas i rätt delar av landet. Det betyder att staten behöver initiera processer så att bostäder byggs för de hushåll som har de lägsta inkomsterna.

Boverket har föreslagit att regeringen skyndsamt tillsätter en bred sammansatt delegation eller kommitté som får till uppgift att leda och organisera bostadsbyggandet.

6

LANDSTINGET I VÄRMLAND – UTMANINGAR OCH ERFARENHETER

Hela landstingets verksamhet upplevde en mycket hög belastning under hösten 2015 då flyktingmottagningen ökade och Migrationsverket löpande öppnade nya anläggningsboenden runt om i Värmland. Vid årsskiftet 2015/2016 fanns 8 884 asylsökande personer i länet. Ett år tidigare var antalet 3 720, vilket innebär en ökning med nästan 140 procent.

LANDSTINGETS ANSVAR OCH ÅTAGANDE

Landstingen ansvarar för hälso- och sjukvård till asylsökande personer enligt lagen (2008:344) om hälso- och sjukvård åt asylsökande.

Vuxna asylsökande har rätt till en kostnadsfri hälsoundersökning och rätt till akut sjuk- och tandvård samt vård som inte kan vänta. Det är sjukvården, ofta vårdcentralen där personen bor, som gör hälsoundersökningen. Exempel på vård som inte kan vänta är insulin till diabetiker. Det är dock landstinget som avgör vilken vård som den asylsökande kan få. Asylsökande har också rätt till förlösningvård, förebyggande barna- och mödravård samt vård enligt den svenska smittskyddslagen. Den asylsökande betalar en reducerad avgift för vården.

Asylsökande barn får samma hälso- och sjukvård inklusive tandvård som övriga barn i Sverige. Det är landstinget som ansvarar för vården och barnen ska erbjudas en hälsoundersökning, om det inte är uppenbart obehövligt på grund av att exempelvis att vistelsen i Sverige kommer att vara helt kortvarig vilket kan vara fallet när asylansökan ska prövas i annat land.

Landstinget ska erbjuda alla asylsökande en kostnadsfri hälsoundersökning. Då får man träffa en sjuksköterska och en tolk. Sjuksköterskan genomför ett hälsosamtal för att kartlägga vårdbehov och informerar om hur vården i Sverige fungerar. Ofta får man lämna prover i anslutning till hälsosamtalet, alternativt tas prover på asylboendet eller vårdcentralen innan man kallas till själva undersökningen.

Migrationsverkets lista över asylsökande i länet importeras dagligen till landstingets system. Därefter skickar den närmaste vårdcentralen en kallelse (på olika språk).

Barn och unga under 18 år ska få hälso- och sjukvård på samma villkor som alla andra barn och unga bosatta i Sverige. Detta gäller även vaccinationer enligt det svenska vaccinationsprogrammet för barn. Landstinget i Värmland tar ingen avgift för barn och ungdomar.

Asylsökande över 18 år har begränsad rätt till vård. De har rätt till hälsoundersökning, akut nödvändig sjukvård som inte kan vänta, förlösningvård, mödravård, preventivmedelsrådgivning, vård vid abort samt vård enligt smittskyddslagen.

Vårdavgifter för asylsökande i Värmland

- 50 kronor för vård hos läkare inom offentlig primärvård och för läkarvård efter remiss av sådan läkare.
- 25 kronor för sjukvårdande behandling i offentlig vård, samt om den ges av en vårdgivare efter remiss av läkare inom offentlig vård.
- För akut vård utan remiss betalar asylsökande samma avgift som folkbokförda i landstinget, det vill säga 200 kronor.
- Högst 40 kronor för sjukresa.
- Högst 50 kronor för receptförskrivna läkemedel.

Asylsökande kan söka ett särskilt bidrag hos Migrationsverket för de kostnader som överstiger 400 kronor under

en sexmånadersperiod. 400-kronorsregeln gäller individuellt för vuxna personer och gemensamt för syskon under 18 år.

Ingen avgift ska betalas för:

- Förebyggande barn- och mödravård som ges inom offentlig primärvård.
- Förlossningsvård.
- Vård och åtgärder enligt smittskyddslagen.
- Hälsoundersökning som man kallas till efter ankomst till landstinget.

HÄLSO- OCH SJUKVÅRDEN

Sammanställning av intervjuer:

Ledning, verksamhetschefer och enhetschefer, Landstinget i Värmland

Säkerhets- och beredskapschef, Landstinget i Värmland

Verksamhetschef Asyl- och flyktinghälsa, Landstinget i Värmland

SÄRSKILD SJUKVÅRDSLEDNING

Redan tidigt under hösten gick Landstinget i Värmland in i beredskapsläge och aktiverade en regional särskild sjukvårdsledning för att samla alla berörda funktioner. Denna leddes av beredskapschefen.

Chefer från olika verksamheter träffades varje vecka, lyfte olika problem och tog gemensamma beslut om förbättringsarbeten. Information, tolkar, läget med provtagning, hälsoundersökningar, utmaningar i verksamheterna, samordning och transporter var punkter som kom upp på agendan.

I mitten av januari 2016 infördes istället en ledningsgrupp för verksamhetsområdet Asyl- och flyktinghälsa (se nedan).

RÄTTEN TILL HÄLSOUNDERSÖKNING

Under senare delen av hösten var det vanligt att de två momenten (hälsosamtal och provtagning) genomfördes vid två tillfällen för att kunna öka tempot i provtagningen. Prover tas för bland annat tuberkulos och HIV. Beroende på vilket land den asylsökande kommer från tas även andra prover. Är det ett positivt tuberkulosprov (blodprov) så remitteras patienten till lungröntgen för att kunna bedöma om det är en öppen tuberkulos som ska behandlas eller om den är latent.

Att hälsoundersökningen blir gjord så snart som möjligt är viktigt för både den som varit på flykt under en längre tid och för hälso- och sjukvården som är mån om att ha hög kunskap om hälsoläget. Den som behöver, får en remiss till specialistvård.

Behovet av fler asylsköterskor ökade i takt med att fler asylsökande kom till Värmland. Men även om rekryteringen gick snabbt tog det tid innan de kunde vara igång på sin nya tjänst. Barn, gravida och barnfamiljer prioriterades under hösten framför andra vuxna om det inte var tydligt att de var i stort behov av vård. Det fanns personer som var intorkade, hade diarréer och infektioner som behövde hjälp direkt.

Ungefär 4 000 asylsökande i Värmland gjorde en hälsoundersökning under 2015. Det motsvarar cirka 45 procent. Månaderna oktober–december innebar en tredubbling i antalet hälsoundersökningar jämfört med samma period 2014.

RÄTTEN TILL HÄLSO- OCH SJUKVÅRD

Sjukvårdspersonal som mötte flyktingarna menar att många av dem har stora förväntningar på att få tillgång till vård när de kommit fram till Sverige. Det är därför viktigt att tidigt få ut information till de asylsökande om hur det svenska sjukvårdssystemet fungerar, var man söker sig med olika behov och vilka rättigheter man har. Det finns kulturella skillnader kring till exempel att passa tider, vem som fått den bokade tiden och behovet att avboka en tid. Erfarenheten under hösten var att 20–25 procent av dem som fått en tid för hälsoundersökning uteblev eller kom för sent. Konsekvensen blev ett dåligt resursutnyttjande och extra administration i ett redan ansträngt system.

Landstingets representanter berättar att en del av flyktingarna har också uppfattningen att de kan köpa sig vård och de efterfrågar antibiotika för sjukdomar som det i Sverige inte ges antibiotika för. Landstinget möter också en annan syn på behovet att åka ambulans.

ASYLSJUKSKÖTERS KOR OCH MOBILA TEAMET

Asylsjuksköterskorna finns på landstingets vårdcentraler. De har jobbat både på hemmaplan och direkt ute på anläggningsboenden när det har anlänt många nya under kort tid. Landstinget har också ett mobilt team med asylsjuksköterskor. Detta utgår från Karlstad och åker till andra orter och avlastar vid extra hård belastning, både på vårdcentralerna och på anläggningsboenden.

Att jobba som asylsjuksköterska ställer även icke formella yrkeskrav på medarbetarna, enligt landstinget. För att klara av att möta denna nya patientgrupp behöver man ha en personlighet som balanserar öppenhet för de medmänskliga behov man möter, och att kunna sätta egna gränser i patientmötet. Det krävs erfarenhet, flexibilitet, samarbetsförmåga och lyhördhet.

ASYLSÖKANDES HÄLSA

De flesta asylsökande är unga eller i medelåldern och friska personer. Många är dock medtagna efter tiden på flykt. Tuberkulos och hepatit förekommer och även kroniska sjukdomar som diabetes och hjärtproblematik. I Sverige som helhet ökade antalet fall av tuberkulos med 22 procent mellan 2014 och 2015. Under hela 2015 var det 835 fall som anmäldes, visar statistik från Folkhälsomyndigheten. I Värmland anmäldes 19 fall av tuberkulos in till smittskyddsenheten under 2015, visar enhetens statistik. 2014 var det 15 fall. Antalet de senaste tio åren mellan 7 och 19 fall.

Barn- och ungdomspsykiatri (BUP) och Centrum för traumatisk stress (CTS) har fått många förfrågningar. Psykisk ohälsa visar sig inte alltid direkt, utan blir mer påtaglig under den långa tid som de asylsökande väntar på uppehållstillstånd. Från att ha varit mycket aktiva under flykten, upplevt krig och livsfarliga situationer, förlorat sitt hem, delar av familjen, jobb och hela sitt sociala sammanhang, tvingas man nu till passivitet och att vänta. Att leva i osäkerhet kan förvärra den psykiska hälsan.

Det har ännu inte gjorts några ordentliga studier kring asylsökandes psykiska hälsa, men Socialstyrelsen menar att 20–30 procent är i behov av psykiatrisk vård av något slag.

VERKSAMHETER MED HÅRD BELASTNING

Hela landstinget upplevde hård belastning, men man pekade ut vårdcentralerna, diagnostik, barnvårdscentraler, barnmorskemottagningar, infektion, smittskyddsenheten, psykiatri och ambulanssjukvården som verksamheter med extra hård belastning i samband med flyktingmottagningen.

På vårdcentralerna var det störst tryck i början av hösten på grund av vård som inte kan anstå. Man kämpade med att få tid till hälsoundersökningar och all administration som blir kring varje patient. Inom diagnostik var det en utmaning att snabbt få tag i medarbetare som kunde vara behjälpliga att ta prover ute på anläggningsboenden, men även inne på centrallabbet. Till barnvårdscentralerna sökte sig många barnfamiljer och mycket tid gick åt till att skriva in barn under 6 år, genomföra läkarundersökningar och komplettera med vaccin enligt det svenska vaccinationsprogrammet.

Många blivande föräldrar kom inte till barnmorskemottagningen förrän sent i graviditeten. Då är det många undersökningar och prover som ska bli klara på kort tid före det är dags för förlossning. Det är också viktigt för planeringen av landstingets förlossningsverksamhet att få veta vilka gravida kvinnor som finns i länet och när de förväntas föda. Det kom många gravida asylsökande till Värmland under hösten.

Tuberkulosmottagningen tog emot ett ökat antal patienter för bedömning och behandling. Under hösten var cirka 25 procent av de inläggande patienterna på infektionskliniken asylsökande.

VIKTIGT MED INFORMATIONSINSATSER

Som nämnts tidigare tycker landstinget att det är mycket viktigt att snabbt få ut information om hur det svenska sjukvårdssystemet fungerar. Då är chansen större att resurserna används

på rätt sätt och inte går till spillo på grund av missuppfattningar eller kulturella skillnader. En erfarenhet är att det har fungerat allra bäst när informationen har nått de asylsökande före det är dags för hälsoundersökningen. Då är det fler som hörsammar kallelsen och kommer till bokad tid.

Det är också viktigt att andra invånare i länet får korrekt information om flyktingmottagningen och asylsökandes rätt till hälso- och sjukvård. Det motverkar ryktesspridning, irritation över eventuella undanträngningseffekter och oro för smittspridning. Landstingets webbplats liv.se uppdaterades för att invånare skulle kunna söka riktigt information och få svar på sina vanligaste frågor.

NYTT VERKSAMHETSOMRÅDE FÖR ASYL- OCH FLYKTINGHÄLSA

Under 2015 gjorde Landstinget i Värmland en utredning för att ta reda på hur arbetet med asyl- och flyktinghälsa bör organiseras och utföras på bästa sätt framöver. Den nya enheten var planerad redan före höstens riktigt stora flyktingmottagande.

Från 1 januari 2016 finns nu en verksamhetschef på plats med uppdraget att samla resurserna och jobba med gemensamma frågor för att tydliggöra roller och samordna de funktioner som behöver samverka. Denna jobbar nu vidare med att se över både övergripande organisatoriska frågor och verksamhetsnära detaljer.

En processkartläggning utgör grunden och man kan redan se att administrativa rutiner behöver förtydligas och implementeras. Tolkar är ytterligare en viktig ingrediens liksom asylsökandes transporter till och från vårdbesöken.

Omkring 15–20 asylsjuksköterskor är knutna till enheten. En del av dem är fast anställda, andra har vikariat på orter där det finns tillfälliga asylboenden. Verksamheten finansieras av staten och belastar alltså i första skedet inte landstingets egen ekonomi.

DET GODA EXEMPLET

HÄR ÄR MÅNGFALD EN DEL AV VARDAGEN

SJUKHUSET I TORSBY

På sjukhuset i Torsby gillas mångfald och genom åren har personer med varierat ursprung jobbat tillsammans här. Olika tidsperioder har präglats av olika nationaliteter – på 1980-talet norrmän och danskar, under 1990-talet iranier som senare följts av personer från till exempel Portugal, Spanien, Grekland och Irak. Idag blir listan över länder ännu längre när sjukhuschefen Karin Lundin försöker tänka efter: Tyskland, Polen, Estland, Bulgarien, Rumänien, USA. Och säkert något mer.

Karin Lundins erfarenhet är att det är bättre att låta intresserade personer söka egen kontakt med sjukhuset istället för att bedriva aktiva rekryteringskampanjer. Då är chansen större att träffa rätt personer, de som vill jobba och bo här i norra Värmland. Eftersom sjukhuset i Torsby inte befinner sig i centrum, har nya världar öppnat sig automatiskt. Det har skapat en tradition av öppenhet och man har upptäckt fördelarna med mångfald.

För språkutbildning och språkträning anlitar sjukhuset en pensionerad och passionerad SFI-lärare, Margareta Moberg. Hon släpper inte iväg någon till klinisk tjänstgöring förrän språkkunskaperna i svenska sitter som de ska. Utbildningen sker på arbetstid och kombineras med praktik och deltidsjobb inom sjukhusets olika verksamhetsområden. Läraren bidrar även till förståelse för bland annat hur det svenska sjukvårdssystemet fungerar, patient- och anhörigbemötande och vad som kännetecknar kulturen på arbetsplatsen.

Sedan 2015 har fem personer från Syrien haft praktikplats på sjukhuset, varav två är läkare. Ytterligare en läkare kommer under 2016. Innan de kan erbjudas provtjänstgöring behöver de dock få sin utbildning godkänd av Socialstyrelsen.

DET GODA EXEMPLET

NYANLÄND LÄKARE FÖRSTÄRKER SOM ASSISTENT

LANDSTINGET I VÄRMLAND

När ett asylboende öppnade i Molkom ökade behovet av vårdutbildad personal drastiskt. En nyanländ läkare som bor i området och som väntar på sin svenska läkarlegitimation anställdes som läkarassistent.

Tidigare under året hade läkaren gått bredvid i sex veckor på vårdcentralen som drivs av sköterskor, i syfte att få kontakt med och lära sig om sitt yrkesområde i Sverige. När behovet av ytterligare vårdutbildad personal uppstod, kontaktades läkaren och fick arbete som läkarassistent.

Läkaren har inga befogenheter som läkare och fattar inga beslut, men är en stor hjälp för personalen då bedömningar görs. Parallellt läser han färdigt sin SFI-utbildning. Han får kunskap om och erfarenhet från svensk sjukvård redan innan han har den svenska läkarlegitimationen i sin hand och kan börja arbeta som läkare.

Han är kopplad till de vårdgivande team som regelbundet besöker asylboenden i området. Redan tidigare var det svårt att få tillgång till tolkar vid behov. Nu hjälper han till vid tolksituationer och fungerar som en brygga mellan övrig vårdpersonal och de asylsökande.

[Detta goda exempel har publicerats på skl.se]

FOLKTANDVÅRDEN

Hälso- och sjukvårdslagen samt lagen om hälso- och sjukvård åt asylsökande med flera säger att alla asylsökande barn har rätt till fullständig tandvård upp till 18 års ålder. I Värmland har man höjt åldersgränsen upp till och med 19 år, precis som för ungdomar som är folkbokförda i länet. Undantaget är dock tandreglering, eftersom Folktandvården inte vill påbörja behandling med tandställning när ingen vet hur länge barnet kommer att bo här. Utan kontroll på helheten riskerar patienten att komma i kläm.

Vuxna flyktingar har rätt till akut tandvård så länge de är asylsökande. Det innebär att man har rätt att få hjälp med infektioner och smärta. För detta betalar man 50 kronor. När de senare får blivit folkbokförda har de samma rättigheter som alla andra invånare i länet att få fullständig tandvård till normal taxa.

Sammanställning av intervjuer: Tandvårdschef Folktandvården, Landstinget i Värmland

CENTRAL ARBETSGRUPP

Hösten 2015 förändrades situationen för Folktandvården i Värmland mycket snabbt. Behovet av tandvård för asylsökande flyktingar ökade i snabb takt och ställde höga krav på planering och prioriteringar i verksamheten. En arbetsgrupp tillsattes centralt i organisationen med uppdrag att ta fram förslag på hur arbetet skulle bedrivas så smart som möjligt och med syfte att underlätta för klinikerna runt om i länet. En person har också förstärkt på central nivå genom att föra in alla asylsökande barns reservpersonnummer i Folktandvårdens journalsystem.

De orter som kände av en ökad belastning var framför allt Kristinehamn och Filipstad. Senare under hösten ökade antalet asylsökande även i Sunne, Torsby, Hagfors och Sysseleback. I Säffle hade man haft asylboende under längre tid och var därför mer vana vid läget.

STORA UTMANINGAR

Utmaningarna var många. En av dem var att säkerställa att det var patienter med ett akut behov som i första hand fick del av tandvårdens resurser. Det var svårt för klinikernas personal

att kommunicera utan gemensamt språk och det fanns naturligtvis en stor okunskap om hur det svenska systemet fungerar. Detta innebar att även patienter utan akuta besvär ibland fick en tid för behandling samtidigt som andra patienters besök ombokades.

Tolkbristen förvärrade situationen liksom kulturella skillnader, till exempel när det gäller att komma på utsatt tid. Vid uteblivna besök gick värdefulla resurser till spillo, samtidigt som det inte fanns utrymme att hjälpa patienten vid sen ankomst.

För att underlätta för klinikerna har Folk tandvården bland annat haft ett team med en tandhygienist och en asylsökande tandläkare som åkt runt på alla flyktingboenden för att informera om vad som gäller. De har också delat ut skriftlig information på olika språk.

BARNEN PRIORITERADE

För Folk tandvården Värmland har det varit viktigt att så tidigt som möjligt fånga upp de barn som behöver tandvård. Barnens munhälsa och tandstatus varierar stort. Det finns barn som har väldigt fina tänder och det finns de som inte har några tänder kvar, utan alla är raserade av karies (hål i tänderna). Det var länge sedan tandvården mötte barn med så omfattande karies. Därför har ett team bestående av tandläkare, hygienister och sköterskor besökt asylboenden i syfte att screena (snabbt undersöka) alla barn. Därefter har en prioritering gjorts och barn kan kallas i rätt ordning – de som behöver tid snarast, de som kan vänta lite och de som kan vänta ytterligare lite längre.

Nu finns också mobila profylaxteam med fokus på barnen. Dessa fyller ytterligare ett viktigt syfte, nämligen att Folk tandvården fortsätter att vara närvarande på boendena vilket underlättar samarbetet generellt. På ett par asylboenden pågår försök med fluorsköljning för att utifrån vad effekterna blir eventuellt införa detta på bred front i förebyggande syfte. Folk tandvården har också initierat ett möte med Migrationsverket för att diskutera kring den enorma mängd socker de upptäckt vid sina besök tillhandahålls på boendena.

BRIST PÅ TANDLÄKARE

På flera orter i Värmland var det brist på tandläkare redan före den ökade belastningen på klinikerna. För att möta höstens behov har man bland annat kontaktat pensionerade tandläkare och lyckats få in några av dem som förstärkning. Det har också funnits behov av att omfördela resurserna till de orter där de behövts bäst.

Några av de asylsökande tandläkare som funnits i Värmland har tagits in för praktik på några av klinikerna. De får inte arbeta som tandläkare, men de kan hjälpa till att tolka och lär sig under tiden hur svensk tandvård fungerar. Det har de nytta av i nästa steg när de har fått sin svenska legitimation. Folk tandvården tycker också att det är viktigt att skapa en relation med dem så tidigt som möjligt. De behövs i Värmland och målet är att de ska vilja bosätta sig här och börja jobba i Folk tandvården.

Folk tandvårdens chef konstaterar att det har varit, och fortfarande är, ett intensivt arbete med att lösa de utmaningar som finns just nu. Hon är stolt över det arbete som görs ute på länets kliniker och över hur organisationen klarar situationen.

DET GODA EXEMPLET

PRAKTIKPLATSER FÖR TANDLÄKARE

LANDSTINGET I VÄRMLAND

Folktandvården Värmland har inlett samverkan med Tandläkarhögskolan vid Göteborgs universitet. Med start i februari 2017 kommer sex tandläkare på den ettåriga utbildningen KUT (kompletterande utbildning för tandläkare), få sin praktikplats förlagd till tre olika kliniker i Värmland. Utbildningen är skräddarsydd för tandläkare med utomeuropeisk yrkeslegitimation.

Inför starten ska Folktandvårdens handledare få obligatorisk utbildning eftersom de blir en del av utbildningen och ska vara medverka i examinationen av tandläkarna.

Samverkan är mycket värdefull för Värmland då den ger en möjlighet att lära känna invandrade tandläkare och skapa en relation som förhoppningsvis leder till fortsatt anställning. Praktikplatserna kommer att finnas på klinikerna i Filipstad, Arvika och på Norrstrand i Karlstad.

FILIPSTADS KOMMUN: STORA UTMANINGAR FÖR EN LITEN KOMMUN

Filipstad är en av de kommuner i landet som har tagit emot flest antal flyktingar i förhållande till antalet invånare. Vid årsskiftet 2015/2016 fanns 1 103 personer i Filipstad i Migrationsverkets mottagningsystem, varav 121 var ensamkommande flyktingbarn. Det motsvarar 104 asylsökande per 1 000 invånare. 945 fanns på något av Migrationsverkets åtta anläggningsboenden, 98 var egenbosättare och 60 personer fanns i övrigt boende, till exempel hos släktingar. Till detta kommer cirka 300 nyanlända med uppehållstillstånd som flyttat in i kommunen och folkbokfört sig på egen hand.

Sammanställning av intervjuer:

Kommunalråd, kommunchef, förvaltningschefer och enhetschefer i Filipstads kommun

Många verksamhetsområden i kommunen har påverkats. Kommunalråd Per Gruvberger och kommunchef Claes Hultgren har lagt ned mycket tid och arbete på att göra politiker och myndigheter på nationell nivå medvetna om den situation många kommuner hamnat i på grund av den stora flyktingmottagningen.

Migrationsverkets upphandlingar av anläggningsboenden har främst styrt mottagandet av asylsökande till kommuner där det har funnits lokaler som kan fungera som boenden för många personer. Det är i kommuner som över lång tid tidigare har kämpat mot en befolkningsminskning som det har funnits lediga lägenheter. Det har inneburit att dessa kommuner även fått ta emot många nyanlända egenbosättare som på eget initiativ folkbokfört sig här.

Vid årsskiftet bodde 1 100 nyanlända (med utomeuropeisk nationalitet) med uppehållstillstånd i Filipstads kommun. 220 av dem befann sig den tvååriga etableringsfasen.

Efter många års erfarenhet av asylsökande och nyanlända i kommunen har Filipstad större kunskaper än många andra. Per Gruvberger och Claes Hultgren har flera gånger påtalat vilket stöd och vilka insatser som behövs från nationell nivå för att kommunerna ska klara sitt uppdrag. De har också pekat på brister i samverkan mellan myndigheter som får till konsekvens att bördan för kommunerna blir större än den borde vara.

Under 2015 valde därför flera ministrar och myndighetschefer att besöka Filipstads kommun, bland andra justitie- och migrationsminister Morgan Johansson, gymnasie- och kunskapslyftsminister Aida Hadzialic, representanter från flera värmländska kommuner, SKL och även en handfull kommuner utanför Värmland. Dessutom var SVT Uppdrag Granskning i Filipstad för ett reportage.

Situationen har många stunder upplevts som övermäktig. Men Filipstads kommun har ändå hela tiden varit fast beslutna att klara uppdraget. Med rätt förutsättningar, rimliga krav och rätt stöd är det inte omöjligt. Filipstad behöver nya invånare, liksom många andra kommuner.

NY ORGANISATION MED FOKUS PÅ FLYKTINGMOTTAGNING OCH INTEGRATION

Från den 1 januari 2015 finns nya Arbetsmarknads- och integrationsenheten (AIE) i Filipstads kommun. I och med att Migrationsverket öppnade fler anläggningsboenden för asylsökande i kommunen, samtidigt som många nyanlända som fått sitt uppehållstillstånd valde att bo kvar här, kom också insikten att de funktioner som jobbar med dessa frågor behöver samordnas. Såväl för en tydligare samverkan och bättre resursfördelning, som fysiskt.

Arbetsmarknadsfrågor och integrationsfrågor är starkt sammanlänkade och behöver hanteras i ett sammanhang. Tidigare fanns AIE organisatoriskt inom tre olika förvaltningar. Den enda nya resurs som har tillförts är en enhetschef.

Efter sommaren invigdes gemensamma nya lokaler vid Rosendahl. Även Finsam med samverkansparterna Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen, landstinget, Filipstads och Storfors kommuner har etablerat sig på samma adress.

Det har av naturliga skäl varit stort fokus just på integration, men enheten jobbar brett med alla invånare som behöver extra vägledning och stöd för att ta sig in på arbetsmarknaden. Ett väsentligt mål är att få ner antalet hushåll i kommunen som behöver försörjningsstöd. Arbete är nyckeln till självförsörjning.

KRAFTIGT ÖKADE KOSTNADER FÖR FÖRSÖRJNINGSTÖD

Kostnadsutvecklingen för försörjningsstöd har skenat de senaste åren i kommunen, som har cirka 10 500 invånare. År 2006 betalades totalt 4,2 miljoner kronor ut i försörjningsstöd, 2013 var kostnaden 5,7 miljoner kronor för att bara året därefter, 2014, ha rusat till 21,2 miljoner kronor. Prognosen för 2015 pekade ett tag upp mot 30 miljoner kronor, men den faktiska kostnaden för försörjningsstöd stannade till sist på 27 miljoner kronor.

En närmare analys av utvecklingen visar bland annat att cirka 70 procent av de asylsökande i kommunen väljer att bo kvar i Filipstad efter att de har fått sitt uppehållstillstånd. Redan under asyltiden har man skaffat sig vänner, barnen går i skolan och det har hittills varit möjligt att få en lägenhet. Den tvååriga etableringsfasen är dock alldeles för kort, nästan ingen når självförsörjning, och 98 procent av dem som väljer att bo kvar i Filipstad därefter blir direkt beroende av försörjningsstöd när etableringsersättningen från Arbetsförmedlingen inte längre betalas ut.

Men det är inte bara efter etableringsfasen som de nyanlända behöver försörjningsstöd. Glappet på några månader i ekonomiskt bistånd, som uppstår när ansvaret flyttar över från Migrationsverket till Arbetsförmedlingen, är ofta första gången som nyanlända tvingas söka sig till socialtjänsten. För stora familjer är det vanligt att behovet av försörjningsstöd kvarstår också under etableringsfasen, då ersättningen under denna tid endast betalas ut upp till tre barn.

Under hösten valde Filipstads kommun att avslå ansökan om försörjningsstöd till nyanlända som flyttat till Filipstad på eget initiativ direkt från ett anläggningsboende utan att ha blivit anvisade dit för bosättning av Arbetsförmedlingen. Ett beslut som överklagades till Förvaltningsrätten som i sin tur gav kommunen rätt.

För att kunna få ekonomisk ersättning från socialen måste en asylsökande invänta kommunplacering av Arbetsförmedlingens bosättningsgrupp. Eftersom dessa nyanlända valde att flytta ut från asylboendet, trots att de hade rätt att bo kvar och därmed hade sluppit kostnader för hyra, mat och uppehälle, ansåg Förvaltningsrätten att de inte gjort vad de kunnat för att ha en försörjning.

FÖRDUBBLING AV SFI PÅ ETT ÅR

I september 2014 var 88 nyanlända inskrivna för SFI-undervisning i Filipstads kommun. Ett år senare upplevde man att antalet elever ökade med cirka 30 varje månad. Den 9 september 2015 var 146 personer inskrivna, den 29 september 177 personer.

Även denna stora ökning ser man som en konsekvens av att en så stor andel av de boende på anläggningsboendena väljer att bo kvar i kommunen när de har fått sitt uppehållstillstånd och ska gå vidare in i etableringen.

Detta fick kommunledningen att fundera på om även ansvaret för SFI-undervisningen borde bli en del av verksamheten inom Arbetsmarknads- och integrationsenheten. När kartläggningen gjordes var SFI:s organisatoriska tillhörighet under utredning.

SKOLA TILL ASYLSÖKANDE OCH NYANLÄNDA BARN

Asylsökande barn har inte skolplikt, men ska erbjudas skolgång inom en månad från ankomst. Att klara detta åtagande har varit en mycket stor utmaning i kommunen av många olika anledningar.

De befintliga skolorna i Nykroppa, Lesjöfors och Filipstad fick ta emot många barn på kort tid. Mitt på hösten 2015 var 39 av 409 barn i förskolan asylsökande eller nyanlända, 204 av 1 047 barn i grundskolan och 97 av 354 elever på gymnasiet. Därefter öppnade ytterligare ett anläggningsboende med kort varsel och ytterligare 47 barn skulle erbjudas skola. Början av 2016 blev 100 barn inskrivna i förskolan och skolan.

Drygt 20 procent av eleverna var nyanlända och eftersom kommunen då även visste att Migrationsverket eventuellt stod i startgroparna för att etablera ytterligare något anläggningsboende, kände skolledningen en stark oro inför situationen. Bristen på lokaler, bristen på lärare och personal inom elevhälsan, och de redan fulla skolorna, ledde tankarna in på nya då obeprövade lösningar för att kunna erbjuda de asylsökande barnen någon typ av undervisning. Till exempel att genom kartläggning av nyanlända fånga upp personer med utbildning eller tidigare erfarenhet från pedagogiskt arbete och göra det möjligt för dem att förstärka skolans resurser.

Det fanns i praktiken inga möjligheter att utöka skolverksamheten. Frustrationen var stor. Dessutom såg man att många av de asylsökande barnen var i behov av större resurser än andra barn. De hade just brutit upp från sin tillvaro i hemlandet, tvingats sluta skolan, varit på flykt under stora umbäranden och nu hamnat i ett nytt land med sina minnen och upplevelser.

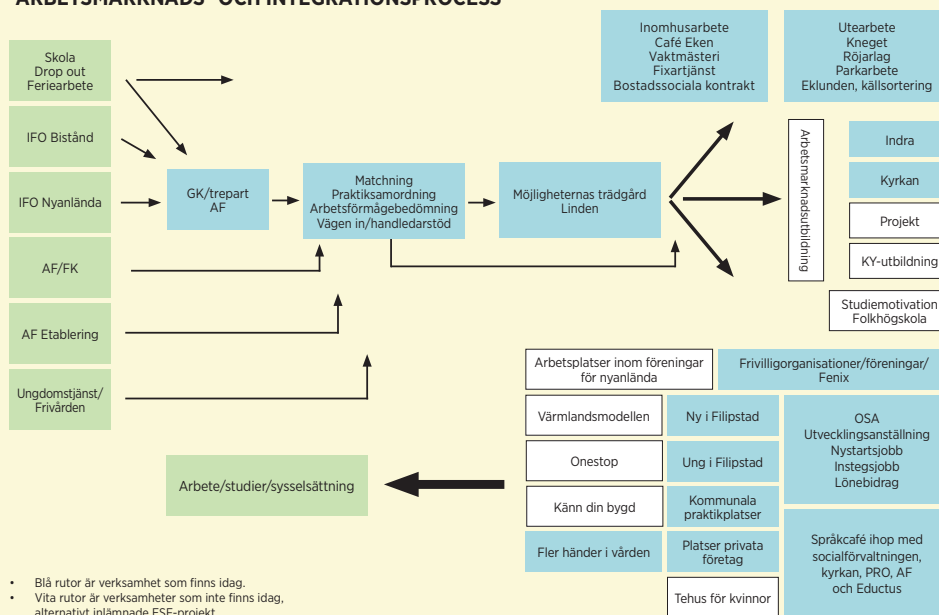
SJÄLVFÖRSÖRJNING ETT GEMENSAMT MÅL

Den nya organisationen med en Arbetsmarknads- och integrationsenhet gör det tydligt att Filipstads kommun ser jobb som den bästa vägen till både integration i samhället och ett minskat bidragsberoende. Verksamheten präglas idag av flera arbetssätt, modeller och projekt samt samverkan med andra aktörer med närliggande ansvar. Alla aktiviteter har samma mål – en ökad grad av självförsörjning.

Målgrupperna omfattar alla invånare i kommunen. Första steget – oavsett person och bakgrund – är en kartläggning av till exempel utbildning, tidigare erfarenhet, arbetsförmåga, egna önskemål, intressen och personliga utmaningar, möjligheter och hinder. Allt för att nästa steg och deltagande i en specifik åtgärd ska bli så rätt och ändamålsenligt som möjligt.

Så här ser Filipstads kommuns arbetsmarknads- och integrationsprocess ut:

ARBETSMARKNADS- OCH INTEGRATIONSPROCESS

De gula rutorna visar remitterande myndigheter. De tre första blåa rutorna med ett hus i mitten symboliserar ett skede där invånarna matchas och profileras, för att därefter kunna erbjudas plats på någon av de arenor som visas till höger i bilden (vita och blå).

Möjligheternas trädgård är en arena som har en mjuk ingång, den finns för invånare som av olika anledningar inte klarar av att hantera stressrelaterade situationer.

Syftet med den visuellt presenterade processen är att ge invånarna en tydlig bild av de möjligheter de har att göra stegförflyttningar och att kunna lämna arenorna bättre rustade till att få egen försörjning eller vidareutbilda sig.

DET GODA EXEMPLET

VÄGVISAREN AVLASTAR OCH GER SVAR

FILIPSTADS KOMMUN
STORFORS KOMMUN

Vägvisaren drivs sedan den 1 juli 2015 som ett Finsam-projekt. Till servicekontoret är alla invånare i Filipstad och Storfors välkomna för att få stöd, ställa frågor och finna sin egen väg till ökad självförsörjning. Frågor som rör kommunernas socialtjänst, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och landstinget samt även Migrationsverket kan få svar av personal och språkstöd.

Det ökande antalet asylsökande och nyanlända gav ett allt högre tryck på de olika myndigheternas lokala verksamheter. Det fanns ett stort behov av att avlasta dessa genom att erbjuda en ny form av vägledning. Att komma till Vägvisaren upplevs inte heller lika formellt som att besöka myndigheterna. Personalstyrkan är mångkulturell. Kontakten med myndigheter avdratiseras, vilket är viktigt inte minst för nyanlända som, enligt Filipstads kommuns företrädare, i många fall saknar tillit till samhällssystemets aktörer.

Mjuka frågor som får svar kan till exempel vara hur sjukvårdssystemet i Sverige fungerar, hur blanketter ska tolkas och fyllas i, hur hyran och andra räkningar ska betalas. Okunskap om till synes enkla saker, och ovisshet om hur man ska klara att få ett jobb och nå egen försörjning, kan leda till psykisk ohälsa. Vägvisaren blir en motkraft och förebygger frustration. Hjälptill självhjälpt är ledord.

Vägvisaren har bland annat tagit över en del av det ansvar som tidigare fanns hos Arbetsförmedlingens lotsar. Det betyder att etableringsresurserna avlastas när det gäller att ge socialt stöd och får med tid till att jobba mot näringslivet i jakten på praktikplatser. Här finns språkstöd på 17 språk, vilket täcker behovet i kommunerna upp till 98 procent.

Filipstads kommun och Storfors kommun vill gärna uppmana andra kommuner i Värmland att kopiera Vägvisaren rakt av. Helst också ge den egna verksamheten samma namn för att få en länsövergripande tydlighet.

Sedan starten har 300 personer skrivit in sig hos Vägvisaren, 2 000 besök har gjorts och varje dag kommer nya till. Det finns både möjlighet till drop-in och att boka tid med en projektmedarbetare när behoven är större.

De personer som jobbar hos Vägvisaren som språkstöd bygger successivt på sin egen kompetens och meningen är de efter en tid ska klara att gå vidare till andra jobb på arbetsmarknaden. På så sätt blir projektet även en arena för invånare att arbetsträna.

8

VÄRMLAND OCH DE NYANLÄNDA

Samtliga kommuner i Värmland har överenskommelser med länsstyrelsen för år 2015 om mottagande av nyanlända med uppehållstillstånd – så kallade kommunmottagna för bosättning. Värmlands länsstat för 2015 var 933 personer men kommunerna tog i realiteten. Verkligheten under året blev en annan, kommunerna tog emot 1 827 nyanlända som beviljats uppehållstillstånd. Av dessa var 120 (6,6 procent) ensamkommande barn.

I och med folkbokföring i en kommun startar den nyanländas etableringsfas – en mycket viktig period med insatser som ska leda till arbete, högre studier och egen försörjning. De nyanlända utgör en viktig resurs för kompetensförsörjning inom värmländska företag och offentlig sektor.

KOMMUNMOTTAGNA FÖR BOSÄTTNING I KOMMUNERNA

Flest kommunmottagna hade Kristinehamn som tog emot 320, vilket motsvarar 17,5 procent av hela mottagandet i Värmland.

Jämfört med 2014, då totalt 1 503 nyanlända togs emot i de värmländska kommunerna, ökade mottagandet med 324 personer under 2015.

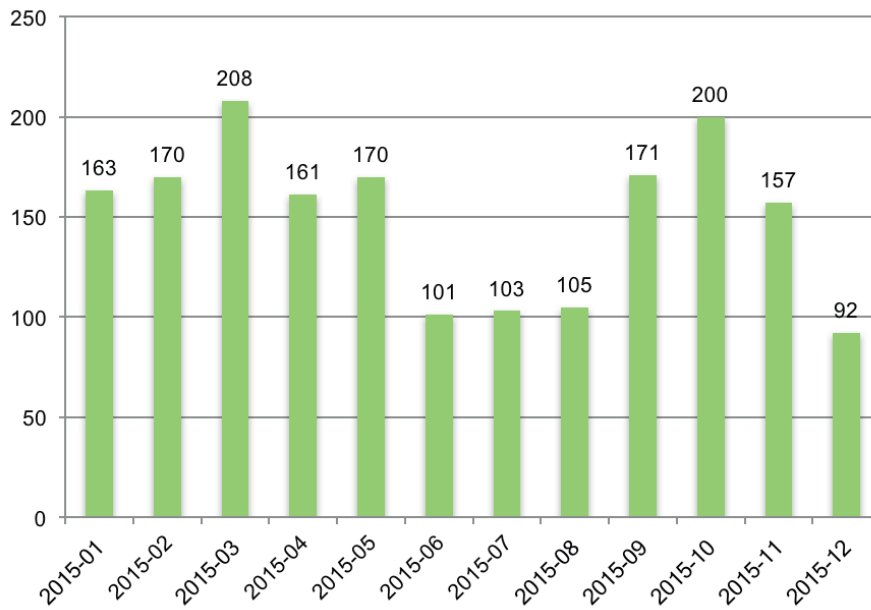
I diagrammet illustreras hur antalet kommunmottagna varierat under 2015. I mars och oktober var mottagandet i Värmland som störst, med omkring 200 kommunmottagna per månad.

Kommunmottagna, totalt samt andel ensamkommande barn, 2015

	Totalt kommunmottagna 2015	Varav ensamkommande barn		
	Antal kommunmottagna	Andel av totalt kommunmottagna i länet	Antal ensamkommande barn	Andel ensamkommande barn av kommunmottagna
Arvika	102	5,6%	7	6,9%
Eda	50	2,7%	3	6,0%
Filipstad	210	11,5%	9	4,3%
Forshaga	37	2,0%	7	18,9%
Grums	95	5,2%	6	6,3%
Hagfors	125	6,8%	12	9,6%
Hammarö	23	1,3%	4	17,4%
Karlstad	264	14,4%	19	7,2%
Kil	8	0,4%	2	25,0%
Kristinehamn	320	17,5%	17	5,3%
Munkfors	56	3,1%	4	7,1%
Storfors	69	3,8%	4	5,8%
Sunne	114	6,2%	7	6,1%
Säffle	199	10,9%	12	6,0%
Torsby	97	5,3%	1	1,0%
Årjäng	58	3,2%	6	10,3%
Värmlands län	1827	100,0%	120	6,6%

Källa: Migrationsverket (2016-03-30), egen bearbetning

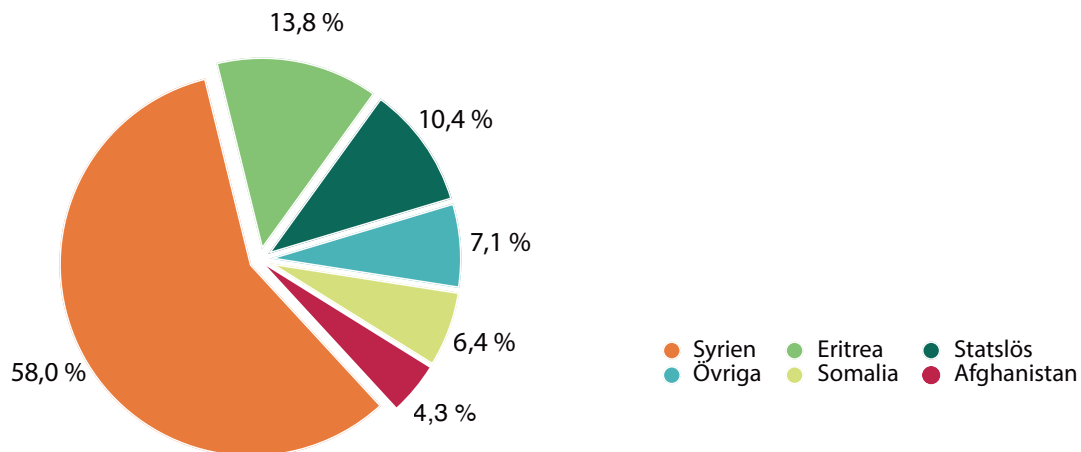
Kommunmottagna i Värmland, månadsvis 2015

Källa: Migrationsverket (2016-03-30)

Bland de 1 827 kommunmottagna i Värmland under 2015 var en klar majoritet syriska medborgare, 58 procent. Näst största grupp var personer med medborgarskap i Eritrea som stod för närmare 14 procent.

Kommunmottagna i Värmland efter medborgarskap, 2015

Källa: Migrationsverket (16-03-30), egen bearbetning

DET GODA EXEMPLET

BOKA EN SVENSK!

MUNKFORS KOMMUN

Flera kommuner och frivilligorganisationer har startat verksamheter som syftar till att skapa möten mellan nyanlända och andra invånare på orten. I Munkfors lyder uppmaningen Boka en svensk! och drivs av biblioteket som många nyanlända besöker. Marknadsföring har också skett i sociala medier och på kommunens webbplats. Intresserade personer har själva anmält sig till initiativet.

Tanken är att det ska vara så enkelt som möjligt för nyanlända att snabbt etablera nya kontakter och bli en del av lokalsamhället. De nya vännerna väljer själva vad de vill göra tillsammans. Språkträning och utbyte av livserfarenheter kommer på köpet.

Flera personer i kommunledningen har tillsammans med ett tiotal andra invånare anmält sig och gjort sig bokningsbara. Kommunchefen är en av dem, och han berättar att han blivit bokad av två nyanlända som han nu är mycket god vän med. En av dem kunde han också hjälpa vidare till en praktikplats. Den andra har han besökt på asylboendet och fått träffa hela familjen. Han upplever det som mycket värdefullt och lärorikt, och vänskapen ger en större förståelse för de nyanländas situation. Hans nya vänner har fått ett bra stöd och bollplank i olika frågor – det är ett utbyte åt båda håll!

NYANLÄNDAS ÅLDER OCH UTBILDNINGSNIVÅ

I december 2015 deltog, enligt Arbetsförmedlingens statistik, 1 778 personer i Värmland i den två åriga etableringsfasen. Det var 709 kvinnor och 1 069 män.

- 32% hade en eftergymnasial utbildning
- 21% hade motsvarande gymnasial utbildning
- 47% hade en förgymnasial utbildning (helt eller delvis)

Endast åtta personer (0,4 procent) hade ingen utbildning alls.

I gruppen fanns många yrken representerade – till exempel bagare, betongarbetare, bil- och lastbilsmekaniker, bussförare, lastbilsförare, målare, kockar, undersköterskor, apotekare, biomedicinska analytiker, civilingenjörer, förskollärare, läkare, lärare, psykologer, sjuksköterskor och socialsekreterare. Dessa yrken är bristyrken i Värmland.

Åldersfördelning nyanlända i etableringsfasen:

- 1% är yngre än 19 år
- 37% är 20-29 år
- 35% är 30-39 år
- 20% är 40-49 år
- 7% är 50-59 år
- 1% är över 60 år

Merparten av de nyanlända som i december 2015 deltog i etableringsfasen i Värmland var yngre, medan endast en procent närmade sig pensionsåldern.

Sett ur ett samhällsekonomiskt perspektiv så hade 53 procent av gruppen en utbildning som redan hade bekostats och förvärvat i hemlandet. De flesta var utbildningsmässigt redo att direkt gå ut på arbetsmarknaden.

Utökas gruppen så att den även inkluderar nyanlända som har haft uppehållstillstånd i max tre år och är anmälda på Arbetsförmedlingen så fördelar sig deras utbildningsnivå så här:

- 31% har eftergymnasial utbildning
- 22% har gymnasial utbildning
- 47% har förgymnasial utbildning

Av de 31 procent med eftergymnasial utbildning återfanns de inom följande branschområden:

Företagsekonomi, handel och administration	133
Pedagogik och lärarutbildning	101
Hälsa- och sjukvård	101
Teknik och teknisk industri	70
Humaniora	58
Juridik och rättsvetenskap	48
Samhällsbyggnad och byggnadsteknik	38
Samhälls- och beteendevetenskap	33
Data	32
Konst och media	27
Lantbruk, trädgård, skog och fiske	16
Personliga tjänster	15
Matematik och övrig naturvetenskap	14
Fysik, kemi och geovetenskap	12
Journalistik och information	9
Biologi och miljövetenskap	9
Material och tillverkning	4
Djursjukvård	2
Miljövård och miljöskydd	2
Socialt arbete, omsorg och vägledning	1
Säkerhetstjänster	1
	726

Källor: Omvärldsanalytiker, Arbetsförmedlingen

DET GODA EXEMPLET

MATCHNINGSMODELL MED KARTLÄGGNING OCH KARRIÄRVÄGAR

SÄFFLE KOMMUN

Sedan flytten av Volvo Bussar från Säffle till en fabrik i Polen 2013, arbetar Säffle kommun med en modell för att matcha och föra människor närmare arbetsmarknaden med hjälp av kompetenskartläggning, praktik och utbildningsinsatser.

Modellen har två centrala delar:

- Kompetensbanken – ett databasverktyg för kartläggning av individers kompetens och önskade yrken.
- Praktikbanken – en databas med tillgängliga praktikplatser inom kommunen.

Utifrån individernas kompetens och önskemål skapas karriärvägar mot yrken där det finns brist på arbetskraft. Modellen används idag i huvudsak för att kartlägga nyanländas kompetens och korta deras väg till arbete och egen försörjning.

Här i Säffle börjar kommunen aktivt jobba med karriärvägar för nyanlända redan under SFI-tiden. Ungefär 200 SFI-elever har genomgått en kompetenskartläggning när etableringstiden startar. Kartläggningen blir en del av den individuella studieplanen. Utgångspunkten är den kartläggning som sker med hjälp av Kompetensbanken. Först ut var en karriärväg för studiehandledare på modersmål inom kommunens skolverksamheter följt av en karriärväg för arbete inom vård och omsorg med SFI, praktik och yrkessvenska.

Flera av dem som under början av 2015 gjorde praktik i skolan, har nu anställningar som studiehandledare på modersmålet. De är ett mycket värdefullt tillskott i skolans verksamhet och uppdrag.

Det har dock varit svårare än förväntat att kartlägga nyanländas kompetens. I huvudsak beroende på kulturella skillnader och att det ofta är svårt för nyanlända att förstå syftet med kartläggningen och hur den svenska arbetsmarknaden fungerar. Det har inte varit ovanligt att det behövs flera kartläggningssamtal för att få en bra översikt av den nyanländes kompetens och framtida mål.

Säffle kommun menar att det behöver utvecklas metodstöd för kartläggningssamtal med nyanlända. En idé som man själv har provat med framgång, är att arbeta med bilder som visar olika yrken. Det skapar en utgångspunkt för samtalet.

En annan lärdom är hur viktigt det är att arbetsplatsens chefer och personal är väl insatta i att det kommer en person med annan kulturell bakgrund och med svenska som andraspråk till arbetsplatsen. Integrationsprocessen måste ske från bägge håll om det ska fungera. Det innebär att arbetsplatsen behöver göra en analys av hur man kan sänka tillgänglighetsströsklar till arbetet och gemenskapen. Det är också viktigt att vara tydlig kring förväntningar på individen.

KOMMA IN PÅ ARBETSMARKNADEN – ETABLERINGSFASEN

Sammanställning av intervjuer:

Sektionschef/etableringssamordnare, Arbetsförmedlingen

Integrationsamordnare, Filipstads kommun

Möjligheterna att komma in på den svenska arbetsmarknaden varierar beroende på vilka förutsättningar man har med sig – kunskaper och erfarenheter som bidrar till att komma över tröskeln och få det första jobbet. Det tar 7-10 år från mottagande tills att hälften av de nyanlända (kommunmottagna flyktingar och deras anhöriga 20-64 år) är etablerade på arbetsmarknaden. För männen tar det 3-7 år medan det tar 9-11 år för kvinnorna. (Riksrevisionen RIR 2015:17)

Drygt 30 procent av de nyanlända i Värmland hade i december 2015 en akademisk utbildning från sitt hemland (se sidan 62). Alla kommuner och andra aktörer vittnar om att de som har en högre utbildning är oerhört motiverade att snabbt lära sig svenska. De har visualiserat sin arbetsplats i Sverige utifrån sin yrkeskompetens, till exempel på sjukhuset, i skolan, inom IT-branschen eller på tillverkningsföretaget. Men ju längre väntetider för boende och den första yrkespraktikplatsen, desto större är risken att de lämnar Värmland för att söka sig till andra arbetsmarknadsregioner.

MEST PRIORITERADE UPPDRAGET

Arbetsförmedlingen ansvarar för etableringsreformen som är en rättighetslagstiftning. Alla flyktingar som fått permanent uppehållstillstånd har rätt till en etableringsplan och att få genomgå en tvåårig etableringsfas. Organisatoriskt finns en hel avdelning centralt på Arbetsförmedlingen som arbetar med integration och etablering. Det är Arbetsförmedlingens mest prioriterade uppdrag just nu.

Arbetsförmedlingen har ett lokalkontor i varje kommun, men alla har inte en öppen kundmottagning tillgänglig varje dag. I de mindre kommunerna finns distansservicekontor, vilket innebär att kunden får boka in möten med handläggare via dator.

När en person fått permanent uppehållstillstånd får Arbetsförmedlingen meddelande om det från Migrationsverket. Arbetsförmedlingen kallar till ett bosättningsamtal på personens hemspråk samt beställer tolk från tolkcentralen. Vissa språk finns det inte tolk till och då genomförs inget samtal. Samtalet består av en timmes information och en timmes individuellt bosättningsamtal.

Bosättningsunderlaget skickas till bosättningsenheten (som finns i Arbetsförmedlingens regi). Bosättningshandläggaren ska matcha individens kompetenser med arbetsmarknaden. Man matchar ut till de kommuner som anmält anvisningsbara platser.

KOMMUNPLACERING OCH ETABLERINGSFASEN

Kommunen får ett antal förslag och får välja ut vilka nyanlända de vill ta emot utifrån listan. Kommunen meddelar bosättningshandläggaren hos Arbetsförmedlingen att de kan ta emot de nyanlända, och har också lägenheter att erbjuda. Bosättningshandläggaren meddelar den lokala Arbetsförmedlingen.

Det som dock ofta skedde var att många med permanent uppehållstillstånd bodde kvar på sitt anläggningsboende eftersom det var bostadsbrist. Migrationsverket fortsatte då att betala ut dagersättning.

Etableringsfasen, med den högre ersättningen, kan inte påbörjas förrän det är klart med bostad. Man kan söka 15 000 kr i bosättningslån från centrala studiestödsnämnden. De pengarna använder en del för att köpa en adress att bo på. Svarta marknaden breder ut och en adress kostar 450-500 kr/mån så länge man är skriven där, enligt integrationsamordnare, Filipstads kommun.

När etableringsfasen startar genomför Arbetsförmedlingen etableringssamtal och en etableringsplan upprättas. Där ingår SFI, samhällsorientering och arbetsförberedande aktiviteter. Etableringsersättning kan börja betalas ut. Ersättningen kommer månaden efter och det uppstår ett glapp. Då får kommunen gå in och betala försörjningsstöd. Detta kan kommunen söka tillbaka från Migrationsverket.

I början av etableringsfasen varierar motivationen att komma igång med SFI och praktik. Huvudfokus för många är istället att påbörja arbetet med att få hit övriga familjemedlemmar om de inte redan finns på plats. Arbete och utbildning blir sekundärt i detta sammanhang, enligt integrationssamordnare, Filipstads kommun.

Man kan indela den verkliga etableringstiden i tre olika steg:

1. 24 månaders etableringsfas med statlig etableringsersättning.
2. 450 dagars jobb- och utvecklingsfas med halverad ersättning från staten. Kommunen behöver komplettera med försörjningsstöd.
3. Fortsatt inskriven på Arbetsförmedlingen men utan statlig ersättning. Försörjningsstöd fram till självförsörjning.

FEL BILD AV ARBETSFÖRMEDLINGENS ROLL

Arbetsförmedlingen ser sig inte, enligt etableringssamordnaren i Värmland, som den myndighet i samhället som ansvarar för försörjning. Undantaget är den tvååriga etableringsfasen för nyanlända. De känner sig själva missnöjda med denna uppgift eftersom det sänder fel signaler till individen när myndigheten ansvarar för närvarokontroll och därmed styr utbetalningen av etableringsersättningen. Själva utbetalningen sker via Försäkringskassan, men för många är det svårt att hålla isär vilka svenska myndigheter som gör vad.

För att lyckas bättre vill Arbetsförmedlingen kunna fokusera på kärnuppdraget, det vill säga kompetensförsörjning och matchning för att ta vara på den kompetens som kommer till Sverige. Många nyanlända väljer att driva sin egen process för att snabbt komma i arbete. Kommunerna måste, enligt Arbetsförmedlingen, få resurser att arbeta med dem som befinner sig längst bort från arbetsmarknaden.

ARBETSFÖRMEDLINGENS VERKTYG

De verktyg som arbetsförmedlingen har till sitt förfogande idag är:

- Arbetsträning med handledare (max 6 mån, 150 kr/dag till arbetsgivaren)
- Arbetspraktik
- Nystartsjobb (stöd motsvarande dubbel arbetsgivaravgift till arbetsgivaren)
- Instegsjobb

- Korta vägen (för akademiker)
- Arbetsmarknadsutbildning inom några yrkesområden
- Folkhögskoleinsats

- Upprättande av meritportfölj
- Grundläggande moduler (målgrupp analfabeter)
- Yrkeskompetensbedömning (1-15 dagar, ersättning 800 kr/dag till arbetsgivare som genomför bedömningen)
- Yrkessvenska

- Snabbspåret för den med yrkesutbildning (startar successivt allt eftersom olika yrken blir klara ihop med arbetsgivarorganisationerna, först ut var kock samt styckare/slaktare som blev klara i jan 2016)

KOMBINATION AV INSATSER

Under etableringsfasen genomför kommunerna utbildning i samhällsorientering (60 timmar) samt SFI-undervisning (15 tim/vecka). Arbetsförmedlingens insatser ska kunna kombineras med SFI och läggas upp så att det dels gynnar inläringen i svenska och dels arbetsetableringen. När kartläggningen genomfördes fick dock flertalet av individerna enbart SFI under den två-åriga etableringsfasen.

FÖRBÄTTRINGSOMRÅDEN

Arbetsförmedlingen menar att vägledningen och arbetsmarknadsutbildningen är förbättringsområden. Det är inte så många nyanlända, enligt statistik som AF tagit fram, som får jobb efter genomförd arbetsmarknadsutbildning. Man behöver också bli bättre på att hitta jobb som passar fler på den lokala arbetsmarknaden samt ta reda på vad arbetsgivarna har för behov av kompetens.

Arbetsmarknadsenheterna i kommunerna utökar sin verksamhet i syfte att påskynda integreringen och minska kostnaderna för försörjningsstöd. Ofta ordnar de egna insatser och projekt samt fixar fram praktikplatser i den kommunala verksamheten.

EFTER ETABLERINGSFASEN

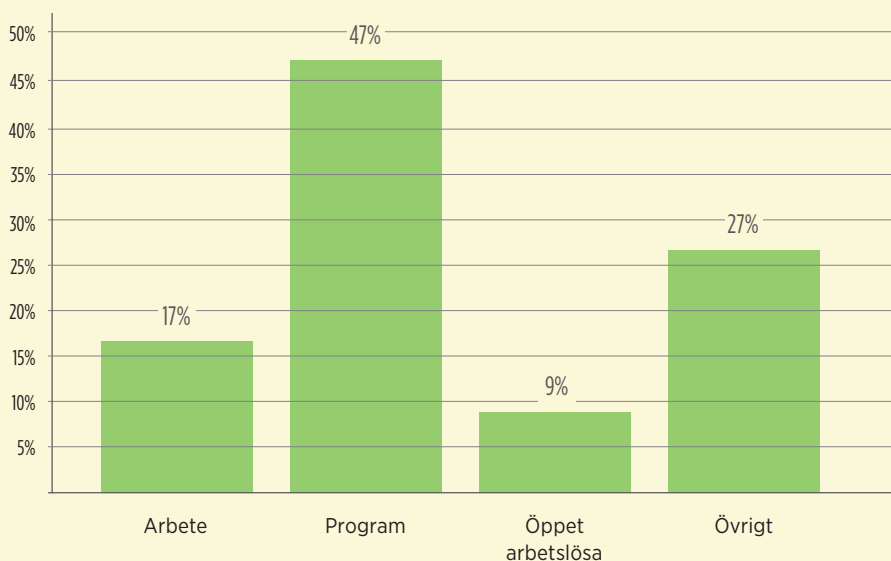
Arbetsförmedlingen gör en uppföljning två gånger per år för att få veta hur det gått för dem som avslutat sin tvååriga etableringsfas. Diagrammet visar resultatet från uppföljningen i september 2015.

Till kategorin Arbete räknas alla som över huvud taget arbetar, från en timme per vecka och uppåt. Det betyder att ett okänt antal personer som anses vara i arbete ändå kan vara i behov av kompletterande försörjningsstöd från kommunen eftersom deras arbetstid är så kort.

Till kategorin Program räknas bland annat dem som deltar i den så kallade jobb- och utvecklingsgarantin med halverad ersättning från staten, jämfört med under etableringsfasen. Det innebär att de också är i behov av kompletterande försörjningsstöd.

Öppet arbetslösa samt Övriga har ingen statlig ersättning alls, utan behöver försörjningsstöd från kommunen. Kategorin Övrigt består främst av personer som är arbetssökande men förhindrade att aktivt söka arbete eller omgående ta ett arbete. De kan också vara studerande.

Status 90 dagar efter avslutad etableringsfas. Värmland september 2015.

DET GODA EXEMPLET

ETABLERAD I TORSBY

TORSBY KOMMUN

Alla är överens om att praktik och jobb är en av allra viktigaste framgångsfaktorerna för integration. Etableringen är idag Arbetsförmedlingens ansvar, men Torsby kommun menar att man historiskt aldrig har kunnat förlita sig på att enbart statliga resurser ska lösa de utmaningar som finns i en landsbygdskommun. En nära samverkan mellan stat och kommun, där det lokala perspektivet och kunskapen tas till vara, är det bästa sättet att få ut det mesta och bästa av varje satsad krona.

Etablerad i Torsby är ett samverkansprojekt mellan Torsby kommun, Arbetsförmedlingen och Arbetsförmedlingens externa aktörer som startades i november 2012. Projektets mål är att snabba upp och förbättra etableringsprocessen. Totalt har ett 50-tal flyktingar deltagit och de flesta har efteråt kommit vidare mot egen försörjning.

Under den första delen av SFI-undervisningen kartlägger handläggare från kommunens arbetsmarknadsavdelning, tillsammans med etableringshandläggare från Arbetsförmedlingen, personens tidigare utbildning och yrkeserfarenhet samt diskuterar med personen kring vilka yrken som kan vara intressanta med tanke på förmåga och möjlighet till praktikplats och anställning.

Utifrån kartläggningen planeras en praktikplats inom kommunens verksamhet. Praktiken startar efter uppnådd nivå C i SFI, och kombineras med fortsatt undervisning. Praktiken pågår under en månad, och faller den väl ut övergår den i en sex månader lång anställning (inestegsjobb), fortfarande med SFI-studier halvtid. Parallellt planerar Arbetsförmedlingen flyktingens nästa steg i sin etablering – vidareutbildning, validering, annan praktik eller i bästa fall en anställning.

Människor som har en meningsfull sysselsättning vågar blicka framåt och får en helt annan motivation än de som hamnar i sysslöshet. De blir mer självgående och behöver inte stöd i lika stor uträkning, till exempel från socialförvaltningen. För den enskilde innebär det snabbare väg till svenska språket, förståelse av det svenska yrkeslivet och samhällets villkor.

Torsby kommun ser många framgångsfaktorer – dels på individnivå och dels på samhällsnivå. En av de viktigaste är språket, eftersom det utgör ett av de största hindren för egen försörjning. Praktik ger yrkessvenska samt en naturlig träning i konversation på arbetsplatsen. Andra viktiga aspekter är att individen lär sig hur det går till på svenska arbetsplatser och får möta kulturella skillnader redan under utbildningstiden.

Projektet fortsätter under 2016 med målet att cirka 20 flyktingar ska delta. För att Arbetsförmedlingen, som har huvudansvaret, och Torsby kommun ska klara etableringsuppdraget behövs långsiktiga projekt. Nya utmaningar tillkommer hela tiden vilket kräver ett kontinuerligt utvecklingsarbete.

Det finns ett behov av arbetskraft i Torsby inom de flesta yrkesområden, bara kommunen räknar med att behöva nyrekrytera cirka 400 medarbetare inom en tio år. Även landstinget och det privata näringslivet behöver nya medarbetare när stora kullar går i pension. Enligt Torsby kommun behövs de nyanlända för att kunna upprätthålla lokal service och näringsliv.

SFI OCH SAMHÄLLSORIENTERING

Asylsökande och papperslösa har inte lagstadgad rätt till utbildning i svenska. Det är först när en person fått uppehållstillstånd som den tvååriga etableringsfasen startar. Denna ansvarar Arbetsförmedlingen för och det första som händer är att en individuell etableringsplan upprättas. Inom ramen för etableringsplanen ansvarar dock kommunen, där personen är bosatt, för att erbjuda svenskundervisning (SFI) 15 timmar per vecka samt 60 timmar samhällsorientering.

Utbildningen ska erbjudas så snart som möjligt. Om det inte finns särskilda skäl ska utbildningen kunna påbörjas inom tre månader. Ett exempel på särskilt skäl kan dock vara att en kommun tagit emot många nyanlända på kort tid och inte hinner utöka SFI-undervisningen i den takt som skulle behövas.

Sammanställning av intervjuer:

- **Intervjuer under kommuntornén (se sidan 10)**
- **Regional samordnare samhällsorientering, Kristinehamns folkhögskola**

www.skl.se

www.skolverket.se

SVENSKA FÖR INVANDRARE, SFI

Behovet av SFI-undervisning har ökat i flera värmländska kommuner de senaste åren, och i vissa dubblerats. En konsekvens är stora svårigheter att hitta behöriga lärare och lokaler. Lokala lösningar utanför ramarna har tvingats fram, både vad gäller såväl lokaler som personal.

Erfarenheten från de kommuner där Migrationsverket haft stora anläggningsboenden och många asylsökande i egen bostad, är att man gärna bor kvar även efter beviljat uppehållstillstånd. Kommunerna oroar sig därför för att inte kunna tillgodose behovet av SFI och klara det kommunala åtagandet. Det finns också en frustration över att inte kunna individualisera undervisningen och gruppera SFI-eleverna utifrån deras behov och inlärningstakt.

Det finns också en medvetenhet hos kommunerna om att behovet av SFI-undervisning kommer att öka under senare delen av 2016 och det kommande året. Det är då de flyktingar som sökte asyl i Sverige hösten 2015 får sina uppehållstillstånd och ska påbörja etableringsfasen.

SFI är indelad i olika kurser (fyra nivåer) och tre studievägar (studietempon):

1. Studieväg 1 är för dem som inte har fullständig grundskola.
2. Studieväg 2 för dem som har grundskola.
3. Studieväg 3 för dem som har en utbildning som motsvarar gymnasienivå.

SFI ges 15 timmar per vecka och undervisningen är schemalagd.

Studietakten varierar, men generellt så behöver nyanlända som tar studieväg 1 cirka två år för att bli klara, de som går studieväg 2 behöver cirka ett och ett halvt år och de som tar studieväg 3 cirka ett år för sin SFI-utbildning.

Flera kommuner uttrycker ett önskemål om att det borde finnas karriärvägar för de nyanlända att starta upp direkt. Med det menar de till exempel möjligheten att kombinera grundläggande SFI, yrkes-SFI samt praktik där man får möjlighet att påbörja sin arbetsetablering. Verkligheten ser annorlunda ut. Kommunerna uppger att flertalet av alla SFI-studerande i dagsläget enbart får sin grundläggande SFI-undervisning och att parallell arbetsmarknadsåtgärd via Arbetsförmedlingen i många fall saknas helt.

Samtidigt upplever kommunerna en efterfrågan på stöd och hjälp med vägledning och utbildningsplanering hos stora grupper av nyanlända. Ambitionsnivån är hög och många vill snabbt lära sig svenska för att sedan gå vidare till arbete, en högre utbildning alternativt komplettera utbildningen från hemlandet.

I takt med att fler och fler arbetsgivare upptäcker de nyanländas kompetens och behöver rekrytera, så kommer det att krävas en högre flexibilitet och individuell anpassning i SFI-undervisningen. Kommunerna upplever dock inte att det finns någon större efterfrågan på ett mer flexibelt schemaupplägg från de studerandes sida eftersom Arbetsförmedlingen ännu inte erbjuder kompletterande praktik.

De studerandes mål med SFI varierar. En del läser SFI för att kunna få ett arbete medan andra vill gå vidare till högre studier. SFI är ett viktigt verktyg för att nå de individuella målen, men inte ett mål i sig. Betygen har ingen formell betydelse för fortsatta studier eller arbete, men ger en indikation på språknivån hos den studerande.

I utvärderingar av SFI på nationell nivå (SKL) är det i huvudsak de kursrelaterade målen (betygen) som följts upp, medan de arbetsmarknadsrelaterade målen har varit svårare att följa. Detta leder paradoxalt till att om den studerande avbryter SFI på grund av att de får jobb arbete, deltar i andra insatser som är positiva för individens språkutveckling, så ger det ett negativt utslag på studieresultaten som mäts i kursbetyg.

Antal elever i SFI-utbildning

	2012	2013	2014	2015
Arvika	195	222	272	244
Eda	70	85	154	115
Filipstad	159	214	249	328
Forshaga	125	73	138	117
Grums	0	0	0	0
Hagfors	132	227	178	165
Hammarö	0	0	0	0
Karlstad	831	715	825	1028
Kil	72	62	73	60
Kristinehamn	308	285	358	571
Munkfors	44	52	57	70
Storfors	72	87	99	102
Sunne	38	85	135	202
Säffle	122	148	242	324
Torsby	72	72	68	142
Årjäng	143	106	44	152
Värmlands län	2383	2433	2892	3620

Källa: Skolverket (2016-10-04)

SAMHÄLLSORIENTERING

Samtliga kommuner är skyldiga att erbjuda nyanlända 60 timmar samhällsorientering på modersmål eller annat språk som individen behärskar väl.

I Värmland har tio kommuner ingått ett samverkansavtal med Region Värmland där folkhögskolorna står för utförandet och samordningen. Kurserna planeras och genomförs på uppdrag av kommunerna utifrån deras behov av samhällsorientering på olika modersmål. En så kallad samhällskommunikatör ansvarar för planering och genomförande på aktuellt modersmål.

Under 2015 genomfördes 33 kurser med totalt 557 deltagare på modersmålen arabiska, persiska, tigrinja, somaliska, ryska och engelska.

De kommuner som inte valt att ingå i samverkansavtalet genomför samhällsorienteringen i egen kommunal regi.

TRÄNING I SVENSKA FÖR ASYLSÖKANDE

Även om asylsökande inte har rätt till SFI i kommunal regi, arrangerar studieförbunden svenskundervisning på många orter. Volontärer och frivilligorganisationer gör också insatser som främjar språkinläringen. Studieförbunden kan få statsbidrag via Folkbildningsrådet för genomförandet. Det finns också exempel på asylsökande som redan under flykten börjar lära sig svenska via datorprogram eller appar i sin smartphone. Läs mer i avsnittet Frivilliga krafter värdefulla för mottagandet sidan 23.

DET GODA EXEMPLET

HÄLSOSPÅRET ÄR EN DEL AV SFI

ARVIKA KOMMUN

Hälsospåret i Arvika kommun startade som ett projekt 2008. Idag är det en permanentad obligatorisk del av SFI-undervisningen. Syftet är att ge nyanlända basal kroppskännedom och självkännedom kring egna förmågor och resurser.

Undervisning ges inom områden som anatomi och fysiologi samt inom kost-, närings- och träningslära. Kursen ger också verktyg till egenvård vid enklare tillstånd, till exempel förkylning, småsår och smärta. Teori varvas med praktiska övningar som stödjer koordination, balans och avslappning. Eleverna ges också möjlighet att boka enskilda samtal för resonemang som berör den egna hälsan.

Kunskapen har ökat om till exempel hur man klär sig i det svenska klimatet och i olika årstider, när det är bra att ha mössa, vantar och tjockare kläder och skor. Kost- och näringslära har gett bättre kunskap om vilken mat man mår bra av att äta.

Hälsospåret har lett till större trygghet när det finns någon att rådfråga. Oron kring den egna eller familjens hälsa har minskat. Tanken är också att genom förebyggande arbete avlasta vården – både genom kunskap om egenvård och i vilka situationer det är bra att ta kontakt med sjukvårdsupplysningen eller vårdcentralen.

KOMPETENSFÖRSÖRJNING OCH INVANDRING AV ARBETSKRAFT

I Region Värmlands befolkningsprognos (2016) som bygger på statistik från SCB kan man konstatera att den marginella befolkningsökning som Värmland haft de senaste åren, bestått av inflyttade från andra länder. De regioner som växer på grund av inrikes inflyttning är storstadsregionerna.

I jämförelse med riket som helhet har Värmland en högre andel äldre personer (65+) och andelen personer i arbetsför ålder (20-64 år) är lägre än i riket.

Hur en region utvecklas är beroende av de människor som finns i regionen. Det är människorna som bygger utvecklingen. En mångfald av människor, tankar och idéer är viktig för den regionala tillväxten och utvecklingen. Värmland är beroende av att det finns tillgång på arbetskraft för att behålla och utveckla ett internationellt konkurrenskraftigt näringsliv och en stark offentlig sektor. Med tanke på Värmlands befolkningsstruktur behöver inflyttningen öka betydligt för fortsatt utveckling och framtida arbetskrafts- och kompetensförsörjning.

Källa: Utbildnings- och kompetensförsörjningsstrateg, Region Värmland

Sammanställning av intervju med:

- **Analytiker, Arbetsförmedlingen**

BRISTYRKEN I VÄRMLAND

I intervjuer som Arbetsförmedlingen gjort under hösten 2015 svarar mer än hälften av arbetsgivarna i offentlig sektor att man upplevt brist vid någon rekrytering de senaste sex månaderna. Det är en rekordhög andel sett över tid. För den privata sektorn är motsvarande andel en femtedel. Det handlar främst om yrken inom vård, utbildning och teknik. Även inom bygg, hotell och restaurang samt information och kommunikation uppger de privata arbetsgivarna att de haft problem att rekrytera.

Bristen inom vården breder ut sig och den omfattar såväl specialister som grundutbildade. Även inom utbildningsområdet ökar arbetsgivarnas svårigheter att rekrytera.

Inom hantverksyrken och liknande yrken handlar problemen att rekrytera ofta om att finna personer med mångårig erfarenhet.

I förlängningen kan svårigheterna att rekrytera inom bristyrken även innebära missade

arbetstillfällen inom andra yrkesområden. På en arbetsplats eller i ett projekt behövs en mix av kompetenser. Konsekvensen kan bli att befintlig personal får arbeta mer, att det blir nödvändigt att tacka nej till order, minskad produktion och service, eller en uppskjuten planerad expansion. Svårigheterna att rekrytera kan dessutom snabbt förvärras ytterligare när konjunkturen och arbetsmarknaden förstärks, enligt intervjuad analytiker på Arbetsförmedlingen.

Två gånger om året gör Arbetsförmedlingen en bedömning av arbetsmarknadsläget på ett års sikt för närmare 200 yrken.

Nedanstående tabell visar de yrken där arbetsförmedlingarna i Värmlands län hösten 2015 bedömde en mer påtaglig brist (mörkare fältet) eller en viss brist (ljusare fältet).

Källa: Arbetsförmedlingen.

Barnsköterskor	Bussförare	Maskiningenjörer och maskintekniker
Bilmekaniker	Byggnadsingenjörer och byggnadstekniker	Maskinreparatörer
Civilingenjör, elkraft	Byggnadsplåtslagare	Medicinska sekreterare
Distriktssköterskor	Civilingenjörer, bygg och anläggning	Mjukvaru- och systemutvecklare
Elingenjörer och eltekniker	Civilingenjörer, elektronik och teleteknik	Murare
Förskollärare	Civilingenjörer, kemi	Målare
Geriatrisksköterskor	Civilingenjörer, maskin	Optiker
Kock	Distributionselektriker	Plattsättare
Lackerare	Fritidspedagoger	Redovisningsekonomer
Lastbilmekaniker	GIS-ingenjörer	Skogsarbetare
Läkare	Golvläggare	Skogsmaskinförare
Operationssjuksköterskor	Gymnasielärare, allmänna ämnen	Socialsekreterare
Psykologer	Gymnasielärare, yrkesämnen	Specialpedagoger
Röntgensjuksköterskor	Ingenjörer/tekniker inom elektronik och teleteknik	Studie- och yrkesvägledare
Sjuksköterskor (grundutbildade)	Installationselektriker	Styr- och reglertekniker
Sjuksköterskor inom akutsjukvård	IT-arkitekter	Systemförvaltare/systemadministratörer
Sjuksköterskor, psykiatrisk vård	Jurister	Tandhygienister
Verktygsmakare	Kemiingenjörer och kemitekniker	Tandläkare
Anläggningsmaskinförare	Lastbilsförare	Tunnplåtslagare
Apotekare	Lokförare	Undersköterskor
Bagare/konditorer	Lärare i estetiska och praktiska ämnen	Universitets- och högskolelärare
Barnmorskor	Lärare i grundskolans senare år	VVS-ingenjörer
Betongarbetare	Lärare i grundskolans tidigare år	VVS-montörer
Biomedicinska analytiker		

Arbetsförmedlingen gör även bedömningar på längre sikt, fem och tio år. De görs på riksnivå och det handlar där till stor del om samma bristyrken som på kort sikt.

FÄRRE I YRKESVERKSAM ÅLDER – SKILLNADER INOM LÄNET

När det gäller arbetskraften är den del av befolkningen som är i yrkesverksam ålder intressant.

I Värmlands län uppgick antalet invånare i åldrarna 20–64 år till 153 500 personer vid årsskiftet 2015/2016. Det är en ökning med 100 personer under 2015, men jämfört med för fem år sedan (årsskiftet 2010/2011) är antalet 1 200 färre.

Att antalet minskat jämfört med för fem år sedan gäller alla kommuner utom Karlstad, Sunne och Hammarö. Dessa har i stället ökat med cirka 1 160, 40 respektive 60 personer. Det

betyder att övriga 13 kommuner har minskat sin befolkning i åldrarna 20-64 år med tillsammans 2 500 personer, enligt Arbetsförmedlingen.

Detta är något som ger avtryck på kommunernas arbetsmarknad. Utanför Karlstad finns knappast något yrke där Arbetsförmedlingen bedömer att det finns ett mer påtagligt överskott av arbetssökande som uppfyller arbetsgivarnas krav. I de fall det finns ett överskott stannar bedömningen i de allra flesta fall vid att ett visst överskott finns.

Vid rekrytering till yrken med brist på arbetskraft blir lösningen många gånger att den som får jobbet pendlar in från en annan kommun. Ibland fungerar det alldeles utmärkt, men ofta får personen så småningom ett arbete på sin hemort. Kommunen behöver då rekrytera igen efter att ha tjänat som plantskola. En kommun behöver i så stor utsträckning som möjligt arbetskraft som bor och verkar på orten. Här finns en stor potential i att ta tillvara de personer som kommer hit från andra länder, enligt analytiker på Arbetsförmedlingen. I de fall pendling krävs, till eller från en kommun, är det avgörande med goda kommunikationer.

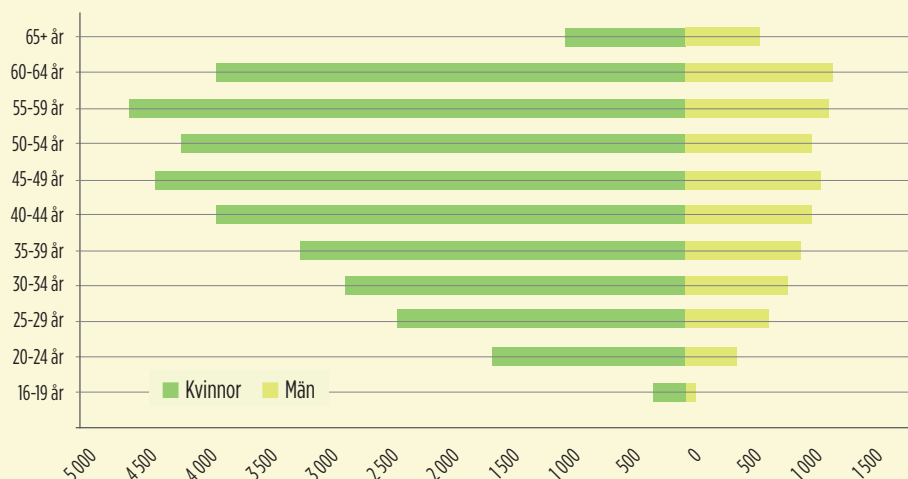
NYANLÄNDA KAN BIDRA TILL KOMPETENSFÖRSÖRJNING I VÄRMLAND

För Värmlands del kan konstateras att det behövs fler personer som förstärker arbetskraften. Invandringen är en möjlighet att ta tillvara. Fler personer som arbetar innebär bättre möjligheter att bevara vår välfärd. Även på ett personligt plan och för integration är ett arbete viktigt – av ekonomiska skäl, för att nå självförsörjning, att känna sig behövd och vara delaktig i samhället.

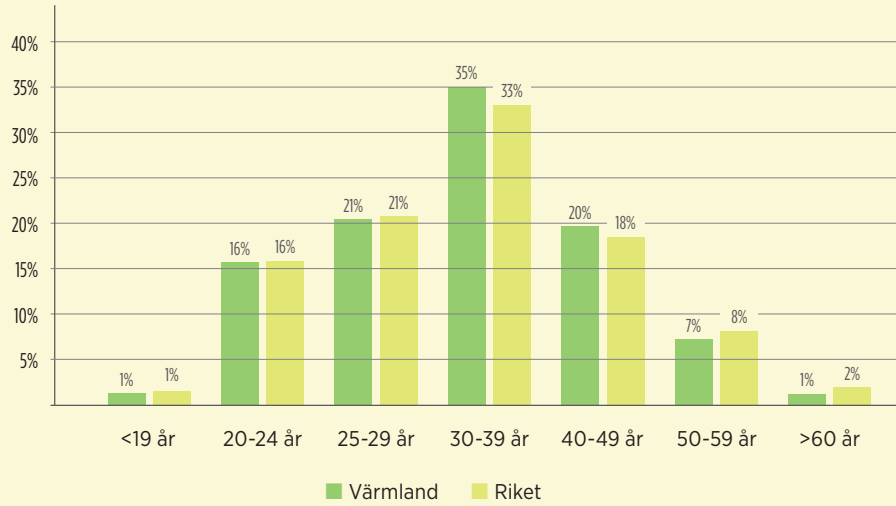
Bilden nedan visar förvärvsarbetande (dagbefolkning) inom offentlig sektor i Värmlands län. Fördelning har gjorts mellan ålder och kön.

Närmare 80 procent av dem som arbetar inom området är kvinnor och många är äldre än 40 år. Det kan konstateras att, förutom att det redan idag är svårigheter att rekrytera inom vård och utbildning, det också är många som närmar sig pensionsåldern.

Återigen, Värmlands län behöver ett tillskott av personer i arbetskraften. Särskilt inom de yrkesområden där det råder brist och antalet kommande pensionsavgångar är stort, enligt intervjuad analytiker på Arbetsförmedling.

Åldersfördelningen i etableringsuppdraget, Värmlands län och riket, dec 2015

Källa: Arbetsförmedlingen

Merparten av de nyanlända (med uppehållstillstånd) som i december 2015 deltog i etableringsfasen i Värmland tillhör den åldersgrupp som regionen behöver fler av, enligt utbildnings- och kompetensförsörjningsstrateg på Region Värmland. Endast åtta procent av deltagarna är över 50 år.

DET GODA EXEMPLET

SNABBARE VÄG TILL JOBB I LEGITIMATIONSyrKEN

LANDSTINGET I VÄRMLAND

Region Värmland, Arbetsförmedlingen, länsstyrelsen och kommunerna driver sedan 2013 ett gemensamt projekt för att få fram praktikplatser och matcha dem med nyanlända som är utbildade inom ett legitimationsyrke och som studerar SFI med vårdinriktning. Även Landstinget i Värmland har anslutit sig till projektet.

Hittills har främst läkare men också sjuksköterskor, tandläkare och apotekare varit involverade. Syftet är att dessa personer snabbt ska komma in på en arbetsplats, tidigt lära känna det svenska vårdssystemet och få så kort avbrott som möjligt i sin yrkeskarriär.

Hela Värmland är arena för projektet, men SFI-undervisningen sker på Tingvallagymnasiet i Karlstad. När kartläggningen genomfördes deltog 20 personer i projektet som skulle fortsätta hela 2016 ut. Landstinget erbjuder praktik alternativt undervisning (auskultation). För praktik krävs att man kommit en bit i sina studier i svenska. Förhoppningen är att kompetensen ska stanna i Värmland och att projektet ska leda vidare till anställningar när personerna har fått sin svenska yrkeslegitimation.

Landstingets HR-konsult Åsa Werne berättar att flera av dem som haft praktik har gått vidare till bland annat tolkuppdrag, som en första anställning inom vården. Andra har provtjänstgöring i väntan på legitimation. Den nyanlända får alltid handledning på arbetsplatsen och det är viktigt att det finns en tydlighet kring ansvar och befogenheter. Det kan vara frustrerande att inte få utföra arbetsuppgifter som man har lång erfarenhet av från hemlandet.

Eftersom gruppen nyanlända är väldigt viktig för landstinget, ansöker man nu om medel från ESF för att skapa ett större projekt. Bakgrunden är att det finns ett stort kompetensförsörjningsbehov i flera yrkesgrupper – och landstinget vill aktivt satsa på de personer i länet som har den kompetens Värmland behöver.

REGION VÄRMLANDS RAPPORTSERIE, MARS 2017

Nedan angivna rapporter är utgivna av Region Värmland.
Samtliga rapporter är nedladdningsbara via regionvarmland.se

Rapportserieförteckning

Rapport nr 19, Region Värmland 2016	Arbetskraftsprognos till år 2035
Rapport nr 18, Region Värmland 2016	Värmlands befolkning 2035
Rapport nr 17, Region Värmland 2015	Norge – Sveriges viktigaste grannland
Rapport nr 16, Region Värmland 2014	Värmlandsstrategins 33 mål, nulägesanalys
Rapport nr 15, Region Värmland 2014	Projekt för hållbar regional tillväxt och utveckling 2013
Rapport nr 14, Region Värmland 2013	Relationen Sverige – Norge och Värmlands roll
Rapport nr 13, Region Värmland 2013	Projekt för hållbar regional tillväxt och utveckling 2012
Rapport nr 12, Region Värmland 2012	Utbildningsmöjligheter i Värmland 2012 – 2
Rapport nr 11, Region Värmland 2012	Utbildningsmöjligheter i Värmland 2012
Rapport nr 10, Region Värmland 2012	Projekt för hållbar regional tillväxt och utveckling, Tema: Jämställdhet
Rapport nr 9, Region Värmland 2012	Kvinnors företagande i Värmland – en kartläggning
Rapport nr 8, Region Värmland 2012	Utvecklingen i Värmland – fakta och statistik 2011
Rapport nr 7, Region Värmland 2012	Mot ett klimatneutralt Värmland – möjligheter till regional utveckling
Rapport nr 6, Region Värmland 2011	Kulturen i Värmland 2011
Rapport nr 5, Region Värmland 2011	Utbildningsmöjligheter Värmland
Rapport nr 4, Region Värmland 2011	23 494 jobb lediga... om alla pensionsavgångar återbesätts fram till 2020
Rapport nr 3, Region Värmland 2011	Värmlands befolkning och näringsliv år 2030 samt flyttströmmar till och från Värmland
Rapport nr 2, Region Värmland 2011	Projekt för hållbar regional tillväxt och utveckling 2010
Rapport nr 1, Region Värmland 2010	Projekt för hållbar regional tillväxt och utveckling 2009

FRÅN ASYLSÖKANDE ...

SVENSK FLYKTINGMOTTAGNING SAMT NYANLÄNDAS ETABLERING OCH INTEGRATION

1. ASYLFASEN

Utredningstid upp till 18 mån (2016)

MIGRATIONSVERKET

Huvudansvarig

LANDSTINGET
KOMMUNEN
POLISMYNDIGHETEN
ICA BANKEN/AFFÄREN
FRIVILLIGORGANISATIONER

Det svenska systemet för flyktingmottagning, utredning av asylansökningar samt nyanländas etablering och integration involverar många olika myndigheter och aktörer. Många har ett lagstyrkt åtagande medan till exempel frivilligorganisationer, föreningar, kyrkor och trossamfund jobbar och styrs av egna värderingar och intressen.

DEM GÖR VAD UNDER ASYLFASEN

MIGRATIONSVERKET, huvudansvarig

- Registrerar asylsökande och utfärdar LMA-kort (tillfällig ID handling)
- Erbjuder bostad
- Anvisar ensamkommande barn till kommuner
- Betalar ut dagersättning till asylsökande
- Utreder asylansökan och fattar beslut om uppehållstillstånd
- Administrerar och betalar ut ersättning till kommuner och landsting
- Avvisar personer som inte fått uppehållstillstånd
- Tar fram prognoser

Landstinget

- Ger vuxna asylsökande akut sjuk- och tandvård
- samt vård som inte kan vänta
- Erbjuder kostnadsfri hälsoundersökning
- Ger asylsökande barn samma hälso- och sjukvård samt tandvård som övriga barn bosatta i Sverige

Kommunen

- Tar emot och utreder ensamkommande barn samt fattar beslut om insatser och placering i lämpligt boende
- Utser god man till ensamkommande barn
- Erbjuder alla asylsökande barn möjlighet att gå i skolan och förskolan.

Polismyndigheten

- På uppdrag av Migrationsverket avvisar personer som inte fått uppehållstillstånd

ICA banken/affären

- Ansvarar för att den asylsökande kan få ut sin dagersättning
- Frivilligorganisationer (till exempel föreningar, kyrkor och trossamfund, studieförbund)
- Arrangerar språkträning, samlar in och delar
- ut kläder, ordnar mötesplatser och aktiviteter

DEM GÖR VAD UNDER ETABLERINGSFASEN

ARBETSFÖRMEDLINGEN, huvudansvarig

- Ansvarar för arbetsförberedande aktiviteter som till exempel praktik och validering
- Hjälper nyanlända med kommunplacering
- Kontrollerar närvaro som ligger till grund för utbetalning av etableringsersättning

Kommunen

- Ordnar SFI-undervisning och 60 timmar samhällsorientering på modersmålet
- Erbjuder rätt till kommunal service som är densamma som för alla andra bosatta i Sverige - bland annat försörjningsstöd vid behov

Försäkringskassan

- Betalar ut etableringsersättning

Skatteverket

- Ordnar med folkbokföring och ID-handling

2. BESLUT OM UPPEHÅLLS- TILLSTÅND (PUT)

✓ SKATTEMYNDIGHETEN

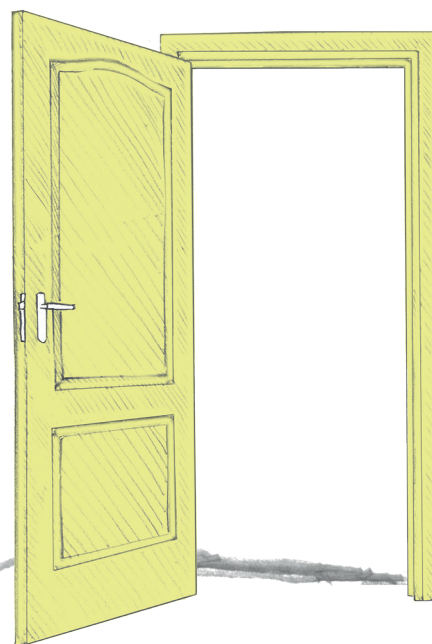
- Folkbokföring
- ID-handling

✓ SKAFFA BANKKONTO

✓ SKRIVA IN SIG PÅ ARBETSFÖRMEDLINGEN NÄR MAN FÅTT BOSTAD

✓ SKAFFA BOSTAD

- Arbetsförmedlingens bostättningsenhet
- Egen bostättare

3. ETABLERINGSFAS

24 månader

ARBETSFÖRMEDLINGEN

Huvudansvarig

KOMMUNEN
FÖRSÄKRINGSKASSAN
LANDSTINGET
SKATTEVERKET
FRIVILLIGORGANISATIONER

... TILL ETABLERAD I SVERIGE

Landstinget

- Erbjuder rätt till hälso- och sjukvård samt tandvård som är densamma som för alla andra bosatta i Sverige

Frivilligorganisationer

- Skapar mötesplatser och ordnar aktiviteter med mera

4. SJÄLVFÖRSÖRJANDE

Målet med etableringsfasen är att den nyanlända ska vara i arbete efter 24 månader. För många tar detta i praktiken mellan sju och åtta år.

”Rapporten är en ögonblicksbild från hösten och vintern 2015. Den är ett tidsdokument och samtidigt en samling av goda exempel på hur problem kan lösas och utmaningar mötas.”

Under 2015 ökade flyktingströmmarna till Europa och de nådde under hösten sin kulmen. Sammanlagt sökte 162 877 personer det året asyl i Sverige. Vid årsskiftet var antalet asylsökande personer i Värmland 8 884, en ökning med nästan 140 procent jämfört med året före.

Detta ställde kommunerna och landstinget på prov. Kommunerna hamnade i en situation där det var svårt att planera verksamheterna och att rekrytera personal och landstinget gick tidigt in beredskapsläge och aktiverade en särskild sjukvårdsledning för att samla alla berörda funktioner under en beredskapschef.

Med insikten att samhället befann sig i ett unikt skeende valde Region Värmland att dokumentera det medan det pågick. I rapporten varvas fakta och statistik med intervjuer med berörda medarbetare och beslutshavare i Värmland. Här beskrivs svårigheter och frustration, men det lyfts också fram goda exempel på insatser med förhoppningen att inspirera andra till liknande insatser.